

ΑΡΓΙΑΙ ΚΑΙ ΑΓΙΟΙ ΤΙΜΩΡΟΙ

Υ Π Ο

ΔΗΜ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΥ

«Οἱ Ἅγιοι καὶ ἂν δὲν μιλοῦνε,
κονταροχτυπιὲς βαροῦνε.»

(Κρήτη κ. ἀ.).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἶναι γνωστόν, ὅτι εἰς τὸ ἑορτολόγιον τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (εἰς τὰ «Μηναιᾶ», τοὺς «Συνεκδήμους» κ. ἀ.) αἱ μεγάλαι ἑορταὶ σημειοῦνται διὰ σταυροῦ μετὰ τὴν προσέθετον ἐνδεικνύειν τὴν «Ἀργίαν καὶ κατάλυσιν οἴκου καὶ ἐλαίου» ἢ «κατάλυσιν ἰχθύων». Ἀναταί τις νὰ διαπιστώσῃ ὅτι ἐκ τῶν 365 (ἢ 366) ἑορταστικῶν ἡμερῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἑνιαυτοῦ αἱ 41 φέρουν σταυρὸν καὶ τὴν λέξιν «ἀργία». Ἐνεκα τοῦτο ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὀνομάζει «γιορτὲς μετὰ σταυρὸν» τὰς ἐπισήμους καὶ μεγάλας ἑορτάς καὶ διακρίνει ταύτας ἀπὸ τὰς ἀνεπισήμους, «τὶς ἀλαφρογιορτὲς» ἢ «δεύτερες», τὰς ὁποίας ἀναλόγως τιμᾷ ἢ ἀντιπαρέρχεται¹.

Ἡ ἀργία εἶναι ἀπαραίτητος συνεκδήλωσις τοῦ ἑορτασμοῦ ἐνὸς Ἁγίου, σοβαρῶς ὑπολογιζομένου. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν λατρείαν ἡ ἀργία αὕτη, ἔστω καὶ μὴ ἐπιβαλλομένη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, τηρεῖται ἤδη ἀπὸ τῆς παραμονῆς, ὡς πρώτη ἐκδήλωσις τιμῆς. Αἱ καλαὶ οἰκοκυραὶ τῶν χωρίων ἀπέχουν ἐνωρίς, «μετὰ τὴν καμπάνα τοῦ ἑσπερινοῦ», πάσης συστηματικῆς ἐργασίας (ὑφαντικῆς, πλεξίματος, πλυσίματος ρούχων, ζυμώματος κλπ.), καλοῦσαι καὶ τοὺς συζύγους τῶν νὰ διακόψουν τὰς γεωργικὰς ἀσχολίας τῶν. Εἶναι τόσον ἀπαραίτητος ὁ ἀπὸ τῆς παραμονῆς σεβασμὸς τῶν ἑορτῶν, ὥστε αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἅγιοι φέρονται προτιμῶντες τὴν ἀφ' ἑσπέρας ἀργίαν ἀντὶ τῆς πρωϊνῆς:

¹ Λέγει ἐπίσης: μεγαλγιορτή, βαρεῖα γιορτή, γιορτή - ἀργία ἢ: μικρογιορτή, ἀλαφρογιορτάδα, μικροσκόλη. (Πρβλ. Δημ. Λουκοπούλου, Γεωργικά τῆς Ρούμελης, Ἀθῆναι 1938, σ. 164).

— 'Αποβραδὶς γιόρτασέ με
καὶ τὸ πρωῒ δούλεψέ με¹.

'Αλλὰ κυρίως τῆς καθ' αὐτὴν ἡμέρας τῆς ἑορτῆς (ιδίᾳ τῶν μεγάλων ἢ ἐπιφρόβων ἁγίων) ἡ ἀργία ἐπιβάλλεται. Τῇ *φυλᾶνε τὴν ἡμέρα*, ὅπως λέγεται· ἢ: *τὴν προσέχουν, τὴν γιορτάζουν, τὴν κοιτᾶνε, τὴν κρατᾶνε, τὴν ἔχουνε σκόλη*². 'Αλλωστε καὶ ἂν θελήσῃ κανεὶς νὰ τὴν παραβῇ ἐργαζόμενος, οὐδὲν ὄφελος θ' ἀποκομίσῃ. Κατὰ ἐπιτανησιακὴν παροιμίαν: *Γιορτιάτικη δουλειὰ ποτὲ δὲν προφτελεύει*³.

Σημειοῦμεν ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα ἐτηροῦντο ἡμέραι θρησκευτικῆς ἀργίας, αἱ ἄπρακτοι λεγόμεναι (ἢ καὶ «ἄπρακτοι ἑορτα»), πρὸς τιμὴν θεῶν καὶ ἡρώων (πρβλ. *Πλουτάρχου*, 'Αλκιβιάδης 34). Εἰς τὴν Π. Διαθήκην ἡ τήρησις ἀργίας, ἐν συνδυασμῷ πρὸς θρησκευτικὴν ἑορτὴν ἢ νουμηνίαν, συνοδευομένης ἐνίοτε καὶ ὑπὸ νηστείας, καταφαίνεται ἐκ τοῦ αὐστηροτέρου χωρίου τοῦ 'Ησαίου (1, 13-4), ὅπου φέρεται λέγων ὁ Θεός: «*Νηστείαν καὶ ἀργίαν καὶ τὰς νουμηνίας ὑμῶν καὶ τὰς ἑορτάς ὑμῶν, μὴ σὲ ἢ ψυχὴ μου*». Οἱ Ρωμαῖοι ἐπίσης, ἔκτος ἀπὸ τὰς ἀργίας τῶν πολλῶν ἑορτῶν, ἐτήρουν ἀπράκτους (inertes) τὰς ἀποφαστάς-ἡμέρας (dies nefastos) διὰ τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς νεκροὺς τῶν. (*Πλουτάρχου*, *Πθικά* 269 F).

Εἰς τὴν βυζαντινὴν νομολογίαν, αἱ μὲν μεγάλαι ἑορταὶ ἐλέγοντο ἐπίσης ἄπρακτοι ἢ ἔξεργοι, αἱ δὲ μικραὶ καὶ καθήμεναι ἐπεργοὶ ἢ ἔμπρακτοι. (Βλ. *Φαίδ. Κουκουλέ*, *Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός*, τόμ. Βι (ἐν 'Αθήναις 1948), σ. 256).

Ὡς πρὸς τὴν βαθυτέραν ἐρμηνείαν καὶ τὰς πηγὰς προελεύσεως τῆς παρὰ πᾶσι τοῖς λαοῖς τηρουμένης λατρευτικῆς ἀποχῆς ἀπὸ πάσης ἐργασίας δυνάμεθα ν' ἀνατρέξωμεν, διὰ μὲν τὴν μαγικὴν (νεκροδαιμονικὴν καὶ καθαρτικὴν) σημασίαν τῆς εἰς τὰ taboos τῶν πρωτογόνων λαῶν⁴, διὰ δὲ τὴν θρησκευτικὴν ἐπιβολὴν τῆς (ιδίᾳ παρὰ τοῖς χριστιανικοῖς λαοῖς) εἰς τὰ κελεύσματα τῆς Π. Διαθήκης⁵, ὡς

¹ *N. Γ. Πολίτου*, Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Παροιμίαι, τόμ. Γ' (ἐν 'Αθήναις 1901) σ. 671. Πρβλ. καὶ *Γ. 'Α. Μέγα*, Ζητήματα 'Ελλ. Λαογραφίας ('Επετ. Λαογρ. 'Αρχ., ἔτ. Ε'-ΣΤ' (1943/44), ἐν 'Αθήναις 1949, σ. 94-95.

² Οἱ Πόντιοι λέγουν διὰ τὰς βαρυτέρας ἑορτάς τῶν ἁγίων: *Τὰ μαγαζία πα δὲν ἀνοίγανε!*

³ *N. Γ. Πολίτου*, Παροιμίαι, τόμ. Δ', ἐν 'Αθήναις 1902, σ. 524.

⁴ Βλ. *J. G. Frazer*, *The Golden Bough*, part II: Taboo and the Perils of the Soul, (New York, 1966), σ. 13 κ. ἐ., 205 κ. ἀ.

⁵ Πρβλ. 'Εξοδος 20, 8-11. *Λευϊτικόν* 23, 39. 'Ιερემίας 17, 27 κ. ἀ.

καὶ εἰς τοὺς κανόνας τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας¹, εἶτα δέ, διὰ τοὺς Ἑλλήνας, εἰς τὴν γραπτὴν καὶ τὴν προφορικὴν παράδοσιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας².

Σκοπὸς τῆς παρουσίας μελέτης εἶναι ἡ ἀνεύρεσις καὶ ἡ σχετικὴ ἐρμηνεία τῶν περιπτώσεων κατὰ τὰς ὁποίας ἡ μὴ τήρησις τῆς ἀργίας κατὰ τινὰ ἑορτὴν (δεσποτικὴν, θεομητορικὴν ἢ ἀγίου) ἐπιφέρει, κατὰ τὰς λαϊκὰς ἑλληνικὰς δοξασίας, τὴν τιμωρίαν τοῦ παραβάτου, ἀποδιδομένην εἰς τὴν προσωπικὴν ὁργὴν τοῦ μὴ τιμηθέντος ἀγίου ἢ τῆς περιφρονηθείσης ἑορτῆς.

Εἶναι γνωστὰ αἱ πανελλήνιοι παραδόσεις περὶ τῆς ὁργῆς γενικώτερον τῶν θεϊκῶν προσώπων καὶ τῶν ἀγίων, ὅταν ὁ ἄνθρωπος τοὺς περιφρονήσῃ. Πλεῖστα περιπτώσεις ἀπὸ τὰ ὑπὸ τοῦ λαοῦ περιγραφόμενα μαρμαρώματα, τὰς μεταμορφώσεις, τὰ βουλιάγματα κ. ἄ. ὀφείλονται, κατὰ τὰς λαϊκὰς δοξασίας, εἰς «θεομηνίαν» ἐκ τῶν ὡς ἄνω λόγων³.

Ἀξιοσημείωτον εἶναι ἐν προκειμένῳ, ὅτι ὅχι τὸσον ὑπὸ μεγάλων ἀγίων καὶ ἐκ μεγάλων ἑορτῶν, ὅσον ὑπὸ μικροτέρας σημασίας ἀγίων τοῦ ἑλληνικοῦ ἑορτολογίου καὶ ἐκ φαινομενικῶς δευτερευουσῶν (δεσποτικῶν ἢ θεομητορικῶν) ἑορτῶν ἐπιφέρονται, κατὰ τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν, τὰ μεγαλύτερα δεινὰ πρὸς τιμωρίαν τῆς ἀδιαφορίας ἢ καὶ περιφρονήσεως πρὸς τὴν λειτουργικὴν σημασίαν τῆς ἑορτῆς. Εἶναι οὗτοι οἱ Μικροἶσιοι τιμωροὶ εἰς τοὺς ὁποίους ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀπονέμει τὰ ἰδικὰ του μικροανθρώπινα ἐλαττώματα.

Παρόμοιαι ὑπῆρξαν αἱ δοξασίαι καὶ τῶν ἀσχαίων Ἑλλήνων περὶ τῶν ἥσσο-

¹ Πρβλ. Γ. Ἀ. Πάλλη καὶ Μ. Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων . . . τόμ. Δ', Ἀθήνησι 1854, σελ. 401.

² Χαρακτηριστικὰ εἶναι ὅσα λέγονται εἰς τὴν «Ἀποκάλυψιν τῆς Παναγίας»: «Ἄλλ-
μονο εἰς ἐκείνους, ὅπου δὲν τιμῶσι τὴν ἁγίαν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς καὶ τὰς ἑορτὰς τῶν ἀγίων!
καί: [ἐτιμωρήθησαν οἱ κολασμένοι], διότι δὲν ἐτιμοῦσαν τὰς ἑορτὰς τῶν ἀγίων μου, ἀλλὰ
ἐδούλεον. (βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Μελέτη ἐπὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, τόμ. Α',
Νεοελληνικὴ Μυθολογία, μέρος Β', ἐν Ἀθήναις 1874, σελ. 386 - 88).

³ Πρβλ. Ν. Γ. Πολίτου, Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ:
Παραδόσεις, τόμ. Α, ἐν Ἀθήναις 1904, ἀριθμ.: 61, 284, 285, 348, 367, 833 κ. ἄ. Περὶ
ὁμοίων παραδόσεων καὶ δοξασιῶν παρ' ἄλλοις λαοῖς, βλ. βιβλιογραφικὸν σημεῖωμα
(Ν. Γ. Πολίτου) ἐν «Λαογραφίᾳ», τόμ. ΣΤ' (1917 - 8) σ. 657. Ὁμοίως: Arnold van Gennep,
Manuel de folklore Français contemporain, tom I, Paris 1951, σ. 2159 - 60 κ. ἄ.

⁴ Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ λεγόμενον περὶ περιφρονηθέντος ἀγίου, ὡς μικροῦ,
ὅστις κατατρυνήσας τὸ ἐργόχειρον ὑφαινούσης γυναικὸς τῆς εἶπε χαιρεκάκως:

Μικρὸς ἅγιος ἤμωνα, μικρὲς τρυπίτσες ἔκανα!

(βλ. κατωτέρω εἰς σ. 61).

νος σημασίας θεῶν, ἡρώων καὶ ἡμιθέων, ὅτι ἀπῆτουν τιμὰς ἰσοθέους καὶ ἐξεδήλουν τὴν ὀργὴν των, ἐὰν τὰς ἐστεροῦντο. Ἀναφέρομεν τὸ ἀναγραφόμενον περὶ τοῦ ἥρωος Ἀναγύρου (ἢ τοῦ «Ἀναγυρασίου δαίμονος») ἐν Ἀττικῇ, ὅστις «τοὺς οἴκους τῶν γειτονούντων αὐτῷ ἐκ βάθρων ἀνέστρεψεν, ἐπειδὴ τὸ ἡρῶον αὐτοῦ ὑβρίσαι ἐπεχείρησαν»¹.

Εἶναι ποικίλαι αἱ ἰδιότητες καὶ οἱ προστατευτικοὶ ρόλοι τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἑορτῶν, τοὺς ὁποίους ὁ λαὸς λαμβάνει ὑπ' ὄψιν του, προκειμένου ν' ἀπονεύμῃ τὰς διὰ τοῦ ἑορτασμοῦ καὶ τῆς ἀργίας τιμὰς.

Ἐντονωτέρα εἶναι ἡ λατρεία τῶν τοπικῶν μάλιστα ἁγίων, οἵτινες ἑορτάζονται καὶ ὑπὲρ τὰ κελεύσματα τῆς ἐκκλησίας. Οἵασδήποτε συναξαρικῆς τάξεως καὶ ἂν εἶναι οὗτοι, ὁ λαὸς τοὺς προσέχει καὶ τοὺς τιμᾷ, ὥς θὰ ἐτίμα τοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντας τοῦ τόπου. Σχετικὴ παροιμία συνιστᾷ:

*Τὸν ἄρχοντα τοῦ τόπου σου, τὸν ἅγιο τοῦ χωριοῦ σου*².

Ἀκολουθοῦν οἱ ἅγιοι πάτρων, τῶν βασιλευσάντων ὀνομάτων (ἰδιαιτέρως τῶν ἀργένων μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν ἀποδημούντων), τοὺς ὁποίους ὁ λαὸς τιμᾷ ἔστω καὶ μὲν χριστιανῶν ἢ ἁγίων³.

Ἐπὶ οὗτοι οἱ ἅγιοι θεραπεύονται, οἵτινες τιμῶνται κατὰ τόπους ἐκ παραδόσεως, ἀλλὰ καὶ ἰδιαιτέρως ἀπὸ κοινότητος ἢ οἰκογενείας, αἵτινες ἔπαθον καὶ διεσώθησαν⁴.

Ἰδιαιτέρα εἶναι καὶ ἡ λατρεία — μετὰ ἀργίας εἰς τὴν ἑορτὴν — τῶν ἁγίων προστατῶν ἐπαγγελμάτων καὶ συντεχνιῶν. Παλαιότερον ἰδίᾳ, ἐκ λόγων συναξα-

¹ E. L. Leutsch - E. G. Schneidewin, *Paroemiographi Graeci*, Gottingae 1839 - 1851, vol. I, 46 (Διογεν. 3, 31) καὶ I, 219 (Ζηνόβ. 2, 55).

² Ν. Γ. Πολίτου, *Παροιμίαι*, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1900, σ. 525. Πρβλ. γενικώτερον τὰς παρὰ Ν. Πολίτη ἐν λέξει: ἅγιος ἀναγραφομένης παροιμίας (τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1899, σ. 216 - 225).

³ Σημειωτέον ὅτι καὶ ἡ Ἑλληνικὴ πολιτεία ἔχει ἐγκρίνει τὰς δημοσίας ἀργίας εἰς περιπτώσεις ἑορτασμοῦ πολιούχων ἁγίων, ἐπιτρέπει δὲ σιωπηρῶς τὴν ἀπὸ τῆς ἐργασίας ἀπουσίαν τῶν ἑορτάζοντων διὰ τὸ ὄνομα των ὑπαλλήλων της.

⁴ Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ πυκνὴ λατρεία ἁγίων θεραπευτῶν ἐπὶ πάσης περιπτώσεως ἀσθενείας, ἣτις ἐπισημαίνεται ἐν Κύπρῳ. (Βλ. Ν. Γ. Κυριαζή, «Ἅγιοι θεράποντες», Κυπρ. Χρονικά, τόμ. Δ', ἐν Λάρνακι, 1926, σελ. 5 - 46). Εἰς τὰς ἐξ εὐγνωμοσύνης ἀργίας ὑπάγεται καὶ ἡ περίπτωσις τῶν διαφευγόντων κινδύνους (τελευταίως καὶ αὐτοκινητιστικούς), οἵτινες, σημειοῦντες τὸν ἅγιον τῆς ἡμέρας, ὑπόσχονται *ἀνὰ γιορτάζον τὴν ἡμέραν αὐτήν*.

ρικῶν ἢ ἐκ παρετυμολογίας τοῦ ὀνόματος, συνέβαινεν, ὥστε ἄσημοι ἅγιοι νὰ εἶναι πάτρωνες σημαντικῶν ἐπαγγελμάτων¹.

Ἄλλὰ οἱ ἅγιοι, οἵτινες χρειάζονται περισσότερον σεβασμὸν καὶ θεωροῦνται ἀπειλητικώτεροι καὶ πλέον ἐπιφοβοί, εἶναι ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων ὁ ἑορτασμὸς συμπίπτει μὲ κρισίμους διὰ τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν ἢ καὶ τὴν ναυτιλίαν ἡμέρας. Ἰδίᾳ ἀπὸ τοὺς γεωργούς, ὁ τόσον ἐπισημῶς χρόνος τῆς βλαστήσεως καὶ τῆς συγκομιδῆς, ἀνατίθεται πάντοτε εἰς τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν ἐκ τῆς ἑορταστικῆς ἀργίας ἱκανοποίησιν τῶν ἁγίων του.

Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ἐπίθετα, τὰ ὁποῖα ἀπονέμονται εἰς τοὺς ἐποχικοὺς τούτους ἁγίους, ἀναλόγως πρὸς τὸν βαθμὸν καὶ τοὺς τρόπους τῆς ἐκδικητικότητος των. Οὕτω π. χ. ὁ ἅγιος Βλάσιος (11 Φεβρ.) ἐπονομάζεται «*μουσκαροπνίχτης*», φοβερὸς διὰ τοὺς τυχόν μὴ τιμῶντας αὐτὸν κτηνοτρόφους· ἡ Παναγία ἢ Βλαχέρνα (2 Ἰουλίου) γίνεται «*Καφοδεματοῦσα*» διὰ τοὺς γεωγάδες, οἵτινες ἀλωνίζουσι κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς· ὁ Ἅγ. Ἰωάννης (29 Ἀυγούστου) ὀνομάζεται «*Ριγολόγος*», ἐπειδὴ τιμωρεῖ μὲ ἐλαιοσίαν τοὺς παραβάτας, καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος (26 Σεπτ.) «*Σπαζομάδος*», ἐπειδὴ ἐκδικεῖται τοὺς ἐφαζομένους μὲ τὸ νὰ διασρηγνύῃ τοὺς κάδους τοῦ νέου οἴνου των.

Θὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν πορείαν τοῦ ἑορτολογίου τῆς ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας, σημειοῦντες ἰδιαιτέρως ἐκ τῶν ἑορτῶν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ ἐκεῖνας, εἰς τὰς ὁποίας διαπιστοῦμεν καὶ *λαογραφικὴν* ὑπόδειξιν τῆς ἀργίας, ἀσχέτως πρὸς τὰς ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις. Θὰ παραθέσωμεν (ἐκ δημοσιευμένων καὶ ἐξ ἀνεκδότων πηγῶν) περιπτώσεις καὶ ἀφηγήσεις περὶ τῆς τιμωροῦ ἐπεμβάσεως τῶν ἁγίων καὶ θὰ ἐπισημαίνωμεν ἐκάστοτε τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ὁ λαὸς τιμᾷ καὶ φοβεῖται τὰς ἑορτάς. Θὰ ἴδωμεν ὅτι ἐκτὸς τῶν ἤδη ἐκτεθέντων θρησκευτικῶν καὶ εὐετηρικῶν αἰτίων, οἱ φόβοι οὗτοι θὰ ὀφείλονται εἴτε εἰς παρερμηνείας ἐτυμολογικὰς καὶ συναξαρικὰς εἴτε εἰς παγανιστικὰ στοιχεῖα, ἐπιβιοῦντα ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν².

¹ Βλ. *Ἑλένης Βουραζέλη - Μαρινάκου*, Αἱ ἐν Θράκῃ συντεχνίαι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν. Θεσσαλονίκη 1950, σελ. 109 - 113 καὶ *Μιχαὴλ Α. Καλινδέρη*, Αἱ συντεχνίαι τῆς Κοζάνης ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ἐν Θεσσαλονίκῃ, 1958, σ. 27 - 87).

² Θὰ συναντήσωμεν μεταξὺ τῶν ἑορτῶν καὶ παγανιστικῶς ἀποφράδας ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας ἀπαγορεύεται ἡ ἐργασία, ἀλλὰ καὶ ἡμέρας μαγικῆς εὐφορίας, συνιστώσας — ὡς ἡ Πρωτοχρονιά — ἢ ἐπιτρεπούσας ταύτην.

Β'. — ΑΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ¹

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

1. Πρωτοχρονιά — Τ' ἄη Βασιλείου. («Βασιλείου τοῦ Μεγάλου»). Περίσσεια ἀργίας διὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους. Ἐκ τῆς περισσεΐας ταύτης ἐξεπήδησε κατ' ἀντίθεσιν ἢ σύστασις, ὅπως ὁ καθένας στὸ ἐπὶ ἄγγελμά του κἀνὴ λήγῃ δουλειὰ σήμερα, γιὰ τὸ καλὸ καὶ γιὰ νὰ μὴν τεμπελιάσῃ, ἢ νὰ μὴν τοῦ λείπῃ ὅλον τὸ χρόνο. (Κεφαλληνία). Δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν «ἀντιαργίαν» τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, ἣτις ἀποβλέπει εἰς τὴν διὰ τῆς εὐτυχοῦς ἀπαρχῆς ἢ ἐνάρξεως ἐξασφάλισιν τῆς εὐημερίας.

6. Φῶτα. («Τὰ ἅγια Θεοφάνια»).

Μία ἐκ τῶν τριῶν μεγάλων δεσποτικῶν ἑορτῶν, τῆς ὁποίας ἡ ἀργία ἀποβαίνει τριήμερος (μὲ τὴν παραμονὴν (τοῦ Ἁγιασμοῦ) καὶ τὴν ἐπομένην (τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου) :

*Τρεῖς στὰ Γέννα, τρεῖς στὰ Φῶτα
κ' ἐξίστην Ἀνάστασιν* (Ν. Τ. Πολίτου, Παροιμ. Γ' 534, 1).

Ἀλίμονο σ' ὅποιον διανοηθῇ νὰ ἀνοήσῃ τὴν ἡμέραν αὐτὴν: *Τὰ Φῶτα ὁ Θεὸς ἔκαψε τὸ ζευγάρι*. (Γύθειον. βλ. εἰς Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., ἔτ. Ε' ΣΤ' (1943-44, σελ. 141). Εἶναι ἑορτὴ ἐφάμαλλος πρὸς τὴν τοῦ Πάσχα: *Καθε Φῶτα καὶ Λαμπρὴ* (Κεφαλληνία).

7. Τ' ἄη Γιάννη («Μνήμη Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου»).

Καὶ μόνη ἡ πληθώρα τῶν ἑορταζόντων μὲ τὸ ὄνομα Ἰωάννης ἀρκεῖ διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἀργίας. Ὁ λαὸς ὅμως σέβεται ἰδιαιτέρως τὸν Ἅγιον, ὡς προστατὴν καὶ φύλακα τῶν δεσμῶν τῆς κουμπαριᾶς (ἀναδόχων), ὡς καὶ τῶν νεοβαπτισθέντων τέκνων. Ἡ πολιτεία ἐτίμα ἐπίσης παλαιότερον τὴν ἡμέραν αὐτὴν καὶ τὴν περιελάμβανεν εἰς τὰς διακοπὰς τῶν σχολείων.

14. Ἀντίφωτα («Ἀποδόσεις τῆς ἑορτῆς τῶν Θεοφανίων»). Ὁ λαὸς προσέχει τὰς ἀποδόσεις τῶν ἑορτῶν καὶ εἶναι πιθανὸν ὅτι φοβεῖται τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀντι- ὡς τι κατ' ἐπίτασιν τιμωρὸν (πρβλ. καὶ Ἀντίπασχα). Ἀποτρέπει λοιπὸν κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν τοὺς γεωργοὺς νὰ ἀροτριῶσι :

*Τὰ Φῶτα [ὁ Θεὸς] ἔκαψε τὸ ζευγάρι,
τ' Ἀντίφωτα, καὶ τὸν ζευγολάτη* (Γύθειον. Ἐπ. Λαογρ. Ἀρχ., ἔνθ' ἄν., σ. 141).

17. Τ' Ἁγι - Ἀντωνιοῦ («Ἀντωνίου τοῦ μεγάλου»).

Ἡμέρα μέσου χειμῶνος. Κατὰ κρητικὸν παροιμιᾶκὸν στιχοῦργημα :

¹ Οἱ μῆνες δίδονται κατὰ τὴν νεωτέραν πολιτικὴν καὶ οὐχὶ τὴν παλαιὰν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν.

Ἐστὶ δὲ δεκαπρὸς τοῦ Γεναριοῦ εἶναι, κερὰ, τ' ἄγι - Ἀντωνίου.
... τοτεσὰς, κερὰ μαντόνα, εἶν' ἡ φούρια τοῦ χειμῶνα!

(N. Γ. Πολίτων, Παροιμίαι Α', 227).

Οἱ ἀγρόται φοβοῦνται κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τὸ χαλάζει [καὶ κάθε παγωνιά] διὰ τοῦτο δὲν ἐργάζονται. (Ἐπει. Λαογρ. Ἀρχ., ἔτ. Ε' - ΣΤ', σ. 95). Ἀλλὰ γενικώτερον ὁ Ἀγ. Ἀντώνιος, ὥς τι μεταφυσικώτερον πνεῦμα, εἶναι πολὺ αὐστηρὸς εἰς τὴν ἀργίαν του. Χαρακτηριστικὰ εἶναι ὅσα ἀναφέρει ὁ Δ. Καμπούρογλου διὰ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας: Τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου ἐγύριζαν [μόνον] τὰ μεντέρια (= στρώματα τοῦ καναπέ) καὶ ἐσάρωναν ὅλον τὸ σπῖτι· ἄλλην ἐργασίαν δὲν ἔκαμνον. Σχετικῶς ἔλεγον:

Κόρη ζύμωσε, ξαγκωνιάστηκε·
κόρη ἔπλυνε, ξεχειριάστηκε·
κόρη λούστηκε, κᾶπ' ἡ κοροφή της·
κόρη ξήλωσε, σπυρὶ σπύρωσε·
κόρη σάρωσε, λονάει ἐβόηκε!

Ἐν Ἡπείρῳ: Ἀπὸ τὴν παραμονὴν τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου καὶ μετὰ τὴν ἄλλῃ μέρᾳ τῆς γιορτῆς δὲν ἐργάζονται, γιὰτι — λέει — ὁ ἅγ. Ντῶνης τοὺς καταστρέφει τὴν ἐργασία ποὺ κάνουν, καὶ τοὺς κάνει κακὸ...

Μιά γυναῖκα ὕφαινε τὴν παραμονὴν τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου, καὶ μιὰ ἄλλῃ ποὺ τὴν εἶδε, τῆς λέει: — «Υφαίνεις, σήμερᾳ κερὰ; Αὔριο ξερχεται ὁ ἅγ. Ντῶνης». — «Ἄ, Ἀντῶν καὶ Σφιντῶν» δὲν ξέρω ἐγώ! Εἶναι μικρὸς ἅγιος ὁ ἅγ. Ντῶνης!» τῆς εἶπε ἐκείνη, καὶ συνέχισε τὴ δουλειά της. Τὸ πρῶτ' ποὺ ξημέρωσε, πηγαίνει στὸν ἀργαλειό της καὶ βλέπει τὸ β' λάρι της [ὑφαντὸ] ὅλο μικρὸς τρυπες ἀπὸ τὸ σκόρο καὶ τὰ ποντίκια. Ἐνῶ κοίταζε λυπημένα τὸ ὕφασμά της, τῆς φάνηκε πὼς ἄκουσε μιὰ φωνή νὰ τῆς λέη: «Μικρὸς Ἀντῶνης ἤμουνα, μικρὸς τρυπίτσες ἐφτείαξα»¹.

Ἀλλὰ ὁ ἅγιος Ἀντώνιος τιμωρεῖ καὶ ἐμμέσως: Κάποτε μιὰ γυναῖκα πήγαινε στὸ λόγγο γιὰ ξύλα. Τῇ βρῆκε μιὰ γειτόνισσα στὸ δρόμο καὶ τῆς λέει: — «Σήμερᾳ γιορτάζ' ὁ ἅγιος - Ἀντῶνης» δὲν κάνει τέτοια μέρᾳ νὰ πᾶς γιὰ κλαρί!» Ἐκείνη ἀδιαφόρησε καὶ ἀπάντησε: — «Ἀντῶν'ς καὶ Σφιντῶν'ς, τὴ δ'λειά τ' κάν',

¹ Δημητρ. Γρ. Καμπούρογλου, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων, τόμ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1896, σ. 152.

² Κωνστ. Σιόντη, Λαογραφικά Ἡπείρου. Ἰωάννινα (ἀνάτ. ἐκ τῆς Ἡπειρωτ. Ἑστίας) 1965, σ. 8.

κ' ἰγὼ τῇ δ'κειά μ' ! ». Ἀλλὰ ὅταν ἔκαμε νὰ κόψη τὸ κλαρί, ἔπεσε στὸ γκρεμὸ καὶ σκοτώθηκε.

(Ἡπειρος, Καλέντζι, 1969. Πληροφορία ἀπὸ τὸν φοιτητὴν τῆς Φιλοσοφ. Σχολῆς Ἰωαννίνων, Λάμπρον Βλαχογιάννην).

Καὶ ἐν Ἀκαρνανίᾳ. Κάποτε μιὰ γυναῖκα ἔγνεθε τῇ ρόκα της, νὰ ξημερώνῃ τοῦ Ἀη-Ἀντωνιοῦ. Αὐτὴ δὲν τὸ εἶχε καταλάβει, καὶ τῇ νύχτα στὸ θαμποφέξιμο, ὅταν πιά εἶχε ἀποκοιμηθῇ κουρασμένη, ἔνοιωσε νὰ τὴν τραβοῦν. Μιὰ μαλαρῇ νυφίτσα εἶχε μπῆ καὶ τὴν τραβοῦσε νὰ τὴν βγάλῃ ἔξω. Ἡ γυναῖκα τρόμαξε καὶ φώναξε : — « Ἀσε με, τί ἔκαμα ; » Κ' ἡ νυφίτσα τῆς ἀπαντᾷ : — « Γιατὶ ἔγνεθες, ἐνῶ ξημέρωνε τοῦ Ἀη-Ἀντωνιοῦ ; Ἐμένα μ' ἔστειλε ὁ Ἀη-Ἀντώνης »¹.

18. Τ' ἁγίου Ἀθανασίου (« Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου »).

Ἡ λέξις Ἀ θ α ν ἄ σ ι ο ς, περικοπεῖσα εἰς Θ α ν ἄ σ η ς, ἐπλησίασεν ἐτυμολογικῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ θανάτου· μάλιστα, ἐπειδὴ καὶ ἡ Ἐκκλησία, ἐτυμολογοῦσα ἴσως τὸ ὄνομα ἐπίσης ἐκ τοῦ Ἀθανασία, ἠγάπησε τὴν καθιέρωσίν του εἰς τοὺς ναῖσκους τῶν Κοιμητηρίων (πρβλ. *Εἶναι γὰρ τὸν Ἀη-Θανάση* = εἶναι ἐτοιμοθάνατος), ὁ ἅγιος οὗτος ἐθεωρήθη καὶ νεκροδαμονικῶς ἐπίφοβος ἢ τιμωρός. Οὔκω ἐν Μεσσηνίᾳ, Τ' ἁγιο-Θανάσοῦ τὸ γράφει σὲ κακὸ νὰ κάσῃτε ἄσπρη (μῆας ἐργασίας), αἱ δὲ γυναῖκες ἀπέχουν πάσης ἐργασίας. Δὲ ζυμώνουν, θὲν πλένουν. Λένε : « *Εἶναι τῆς ἄσπρης* »².

Ἐν Κεφαλληνίᾳ προσέχουν καὶ τὰς δύο ὥς ἄνω συνεχομένας ἐορτάς, διὰ τὸν δριμὺν χειμῶνα των καὶ τὰς πιθανὰς ζημίας τῆς γεωργίας :

Κακιὰ ριπὴ τ' ἁγί' Ἀντωνιοῦ, φωτιά τ' ἁγί' Ἀθανάση (ἀπὸ τὴν μητέρα μου).

19. Τ' ἁγίου Μακαρίου (« Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου »).

Ἀντιθέτως πρὸς τὸ δυσολώνον τοῦ προηγουμένου ὀνόματος «Θανάσης», τὸ ὄνομα «Μακάριος» ὁδηγεῖ τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν αἰσιοδοξίαν καὶ ἐπιτρέπει τὴν εὐετηρικὴν ἀντιαργίαν. Ἐν Κύπρῳ τ' ἁγίου Μακαρίου, ὅποιαδῆποτε ἐργασία κι ἂν ἀρχίσῃ κανεῖς, θὰ τοῦ πάῃ καλὰ· θὰ εἶναι εὐλογημένη, μακαρία. (Ν. Γ. Κυριαζῆς, εἰς Κυπρ. Χρονικά, Δ' σ. 30).

20. Τ' ἁγίου Θυμίου (« Εὐθυμίου τοῦ Μεγάλου »).

Ὁ λαὸς παρετυμολόγησε τὸν ὀνοματικὸν τύπον Θύμιος-Θυμῖος, ἀπὸ τὸ «θυμοῦμαι». Θεωρεῖ τὸν ἅγ. Εὐθύμιον ἀπαιτοῦντα ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, καὶ ἰδιαι-

¹ Βλ. Ἀποστ. Σπυροπούλου καὶ Μενελ. Καραμεσίνη, Ἀντίλαλοι ἀπὸ τὰ περασμένα τοῦ Ἀστακοῦ καὶ τῆς περιοχῆς του. Ἀθῆναι 1969, σ. 68.

² Βλ. Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἐορταὶ καὶ ἔθιμα τῆς λαϊκῆς λατρείας. Ἀθῆναι 1957, σ. 87. (Ἡ ἡμέρα λαμβάνεται ἐνταῦθα καὶ ὡς ἀποφράς).

τέρως από τὰς μητέρας, νὰ ἐνθυμοῦνται τὴν ἐορτὴν του: *Τ' ἅη Θυμιού θυμήσον με, κλήρα γιὰ νὰ σ' ἀφήσω* (ὑποτίθεται λέγων ταῦτα πρὸς τὰς στεῖρας συζύγους ὁ ἅγιος ἢ πρὸς τὰς μητέρας)¹.

Ἐν Ἡλείᾳ: *Ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου τιμᾶται πολὺ, ἰδίως ἀπὸ τὶς μικρομάννες, γιὰτὶ λογίζεται προστάτης τῶν μικρῶν παιδιῶν. Γι' αὐτὸ καὶ λέγεται «Τ' ἅη Θυμιού θυμήσον με...» ἐννοώντας νὰ φυλαχτῇ, νὰ τηρηθῇ ἀργία τὴν ἡμέρα τῆς μνήμης του, ποὺ συνήθως περνάει ἀπαράτηρητη².*

Καὶ ἐν Ἀκτινῶνι: *Ὁ παραγκωνισμένος ἅγιος Εὐθύμιος, γιὰ νὰ τὸν θυμηθοῦν οἱ χριστιανοὶ ἀνήμερα τῆς γιορτῆς του, τοὺς ὑπόσχεται ἀπογόνους:*

Τ' ἅη - Θυμιού θυμήσον με, κὶ κλήρα νὰ σ' ἀφήσω³.

27. Τ' ἅη - Χρυσοστόμου («Ἀνακομιδὴ τοῦ λειψάνου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου»).

Κατὰ περιγραφὴν ἐξ Ἀνατολικῆς Θράκης: *Τ' ἁγίου Χρυσόστομου δὲν ἔκαμναν δουλειές. Ἄν ἔρραφταν, τσιμπούσανε τὸ ἅγιον τὸ δάχτυλο⁴.*

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

1. Τ' ἁγίου Τρύφωνα («Τρύφωνος μάρτυρος»).

Κατ' ἐξοχὴν ἀγροτικὴ ἐορτή. Ὁ ἅγιος Τρύφων θεωρεῖται φύλαξ τῶν ἀμπέλων καὶ προστάτης τῶν ἀγρῶν, ὡς ἔχον ἐξουσίαν κατὰ τῶν ποντικῶν καὶ τῆς κάμπης. (Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, σ. 87).

Ἐν Ἡπείρῳ σήμερον: *Ὁ ἅγιος Τρύφωνας εἶναι γιὰ τὰ σκουλήκια, γιὰ τοὺς κήπους καὶ τὰ λαχανικά. Μὲ τὴν καμπάνα ἀποβραδὶς δὲν δουλεύουνε. Ὅλοι ἔχουν κἀτι νὰ παρακαλέσουν. Τὸ πρῶτ' οἱ μποστατζήδες πᾶνε στὴ λειτουργία καὶ παίρνουν ἁγιασμό γιὰ τὰ χωράφια. Τὰ ραντίζουν. Ἄν θέλουν, ἔχει καὶ εὐχὴ νὰ*

¹ Προσφυγὴ στεῖρας γυναικὸς εἰς τὸν ἅγιον Εὐθύμιον ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ συναξάριόν του. (Βλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, Τὰ κατὰ τὴν γέννησιν, τὴν βάπτισιν καὶ τὸν γάμον ἔθιμα τῶν Βυζαντινῶν ἐκ τῶν ἀγιολογικῶν πηγῶν. Ἑπετ. Λαογρ. Ἀρχείου, Ζ', 1952, σ. 105).

² Κ. Δ. Ψυχγοιού, Ἡλειώτικη Λαογραφία' περιοδ. Ἡλειακά, τεύχ. ΚΒ' (Δεκέμβριος 1963), σ. 674.

³ Θ. Παπαθανασόπουλον, Παροιμίαι τῶν Κραβάρων, Λαογρ., ΚΔ' (1966), σ. 269.

⁴ Ἑλληνικῆς Σταμούλη - Σαραντῆ, Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες τῆς Θράκης, Λαογραφ., τόμ. ΙΓ' (1951-52) σ. 114. Ἡ πιθανότης «νὰ τσιμπούσανε» ἢ νὰ τρυπούσανε τὸ δάχτυλο τοῦ ἁγίου ἐργαζόμενοι, ὑποδηλοῖ δοξασίαν περὶ ἀοράτου παρουσίας του, ὡς τιμωροῦ.

τοὺς διαβάσῃ ὁ παπᾶς. (χωρία Πωγωνίου. Πληροφορία πρεσβυτέρας Μαγδαληνῆς Δ. Ράπτη, Ἰωάννινα, 1969)¹.

Ἰδιαίτεροι παραδόσεις περὶ τῆς ὁργῆς τοῦ μὴ τιμηθέντος ἁγίου:

Ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τουρκοκρατίας: Τοῦ ἁγίου Τρύφωνος δὲν εἰργάζοντο ἰδίως ἀπέφενγον νὰ στρίβουν νέμας, ἀλλ' οὔτε ροῦχον ἐστρίφονον... Ἐκάθηντό ποτε δύο γηραιαὶ γειτόνισσαι καὶ ἐλιάζοντο. Ἡ μία ἐξ αὐτῶν ἐνηθε — «Ἐνὴ (sic) νέθεις σήμερα, πού 'ναι τ' ἄη - Στρώφωνα;» — «Νέθω, τσαὶ καλὰ κάνω! Ἄη - Στρώφωνα θὰ πῇ: στρίψε - νέσε». Δὲν ἐτελείωσε τὸν λόγον της καὶ εὐθὺς «πῆγε τὸ στόμα της στὸ φιλί της» (= ἀφτί της) (Δ. Καμπούρογλου, Ἱστορ. Ἀθηναίων, Γ' σ. 151).

Καὶ διὰ τοὺς Αἰτωλοὺς (1938) ὁ Δ. Λουκόπουλος σημειώνει: Μικρὸς ἅγιος [δὲ ἦν Τρύφωνας] καὶ ἀλαφρὴ ἡ γιορτὴ του, ὥστόσο οἱ γεωργοὶ δὲ δουλεύουν αὐτὴ τὴ μέρα, γιὰ τὸ ποντίκι. Ὅταν τὴ χαλάσης, λένε, δὲ σ' ἀφήνει σακκάλευρο γιὰ σακκάλευρο τὸ ποντίκι κόβει ροῦχα, σακκάκια, δισάκκια, ὅτι εὖρη. (Γεωργικά τῆς Ρούμελης, σ. 173).

Ἐπίσης ἐν Ἠλείᾳ: οἱ σταφιδοπαράγοντες τῇ μνήμῃ τ' ἄη - Τρυφώνου ἔχουν μικρὴ σκόλη, γενικὴ ἐκκλησίασμα, ἀποφασίζοντες δὲ αὐστηρὰ ὅτι μόνον τὰ πατήσθον σὲ χτήμα (σταφιδάμπελο) ἀλλὰ καὶ νὰ πιάσθω κλαδευτήρι, γιατί ὅποιος κάνει αὐτό, σίγουρα θὰ αὐτοτραυματισθῇ... Κάποιος ποὺ μαγάρισε τὴ μνήμη τοῦ ἁγίου (= δούλεψε) στὸ χτήμα του, ἔκοψε τὴ μὲτη του. Κ' ἓνας ποὺ τὸ διηγότανε καὶ κρατοῦσε τὴν ἡμέρα αὐτὴ κλαδευτήρι, ἔκαμε νὰ φείξῃ πῶς, κ' ἔκοψε τὴ δική του. (Βλ. Κ. Ψυχγιὼν εἰς περ. Ἠλειακά, 1963, σ. 675)².

Αἱ ἀπαγορεύσεις ἐργασίας κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀγ. Τρύφωνος, εἶναι κυρίως ἐποχικαὶ ἀλλὰ καὶ διαβατήριοι, ἀφοῦ ἡ μνήμη του συμπίπτει μὲ τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ κατ' ἑξοχὴν κηπευτικοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου, διὸ καὶ ἡ ἀκολουθοῦσα ἑορτὴ εἶναι ὁμοίου χαρακτῆρος.

1. Τῆς Παπαντῆς («Ἡ Ὑπαπαντὴ τοῦ Χριστοῦ»).

Εἶναι γενικὴ καὶ πανελλήνιος σχεδὸν ἡ ἀπαίτησις ἀργίας κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ὑπαπαντῆς. Καὶ ναὶ μὲν ἡ Ἐκκλησία ὁρίζει πρώτη «ἀργίαν καὶ ἰχθύος

¹ Βλ. εἰς Ἀγιασματάριον (ἢ Μικρὸν Εὐχολόγιον) εὐχὰς «εἰς χωράφια, κήπους, ἀμπελῶνας», μὲ ἐπὶ κλήσιν τοῦ ἁγ. Τρύφωνος. Βλ. καὶ εἰς Ν. Π. Παπαδοπούλου, Εὐχολόγιον τὸ μέγα. Ἀθῆναι ἄ. ἔ., σ. 387 ἔξ.

² Ἡ παράδοσις τῆς τιμωρίας τοῦ ἐργασθέντος δι' ἀποκοπῆς τῆς ρινός, γνωστὴ πολλαχού, ἔχει ἀπεικονισθῇ καὶ ὡς ἐπεισόδιον εἰς εἰκόνας τοῦ ἁγίου Τρύφωνος, ὅστις ἄλλωστε παριστᾶται κρατῶν καὶ αὐτὸς «κλαδευτήρι». (Βλ. καὶ Δημ. Σ. Λουκάτου, Λαογραφικὰ Στενημάχον, ἐν «Ἀρχ. Θρηκ. Θεσσαυροῦ», IB' (1946-7), σ. 138-166).

κατάλυσιν», ἀλλὰ ἡ παραδοσιακὴ λαϊκὴ πίστις ἐξαίρει μετ' ἐμφάσεως τὴν ἑορτὴν, ὡς ἡμέραν «τῆς Παναγίας» (ἂν καὶ εἶναι δεσποτικὴ), καὶ κηρύσσει: *Κ' οἱ μύλοι ἀργοῦν κ' οἱ δοῦλοι ἀργοῦν, κ' οἱ γαϊδάροι σκόλην ἔχουν!* (Κεφαλληνία κ. ἄ.).

Ἐν Κρήτῃ ἡ Παναγία λέγεται «*Μυλιαργοῦσα*», ἐπειδὴ οἱ μύλοι ἀργοῦν. *Καὶ νὰ τοὺς βάλης μπροστά, σταματοῦν καὶ δὲν ἀλέθουν.* (Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, σελ. 88).

Ἐν Ἠπειρῷ εἶναι ἐπίσης γνωστὸν ὅτι καὶ τὰ γαϊδούρια ἔχουν σκόλη, ὡς καὶ ἐν Ἠλείᾳ, ὅπου γίνεται πάνδημος ἐκκλησιασμός καὶ ἐφαρμόζεται γενικὴ σκόλη. (Ἠλειακά, σ. 675). Ἐν Πόντῳ λέγεται αὐστηρότερον:

Ναῖλι ἐκεῖνον π' ἔκαμεν σὰ δύο τῇ Κουντούρ'.

μηδὲ ἡ τσέπρα λείπ' ἄτον, μηδὲ ἡ ἀνεχειτία.

(= Ἀλλ' σ' ὅποιον ἐδούλεψε στὶς δύο τοῦ Φλεβάρη

μηδὲ ἡ ψώρα λείπει του μηδὲ καὶ ἡ ἀνέχεια!)

Ἡ ὡς ἄνω βαρύντης τῆς ἑορτῆς καὶ ὅ ἐκ τῆς μὴ τηρήσεως τῆς ἀργίας τῆς φόβος ὀφείλονται καὶ εἰς τὴν ἱερομαντικὴν σημασίαν τῆς διὰ τὰς καιρικὰς προβλέψεις τῶν γεωργῶν καὶ τῶν ποιμένων.

Ἐν Ἠλείᾳ: *Ἄν τῆς Ὑπαπαντῆς δὲν πάσῃ ἡλιος, θὰ βρέχῃ 40 ἡμέρες.* Ἄν φανῇ, θὰ ᾀθῃ καλὴ χρονιά. (Ἠλειακά, σ. 674).

Ὅμοιως καὶ εἰς Αἰτωλίαν καὶ Λέσβον. *Ὅ,τι καιρὸ κἀνῇ τῆς Ὑπαπαντῆς, θὰ κἀνῇ σαράντα μέρες ὕστερα.* (Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, σ. 88).

Ἐν Κεφαλληνίᾳ: *Καλοκαιριὰ τσῇ Παπαντῆς, Μαρτιάτικος χειμώνας!* ἀλλὰ καί:

Παπαντούλα, χιονισμένη

καὶ τ' ἀμπάρια γιομισμένα.

Διὰ τοῦτο ἐμφανίζεται καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν αὐτὴν ἡ κλασσικὴ ἀφήγησις περὶ τιμωρίας τοῦ αὐθαδῶς μὴ τηρήσαντος τὴν ἀργίαν ἀγρότου.

Κατὰ Λεσβιακὴν παράδοσιν: *Τὴν ἡμέρα ποὺ πῆγαινε ἡ Παναγιά νὰ σαραντίσῃ, ἔβγαινε κι ὁ γείτονάς της νὰ πάγῃ νὰ κλαδέψῃ τ' ἀμπέλι. Λέγει ἡ Παναγία: — «Ἐμ' ἐγὼ πάω σήμερα νὰ σαραντίσω, κ' ἐσύ, μαθέ, πᾶς, νὰ κλαδέψῃς;» Λέγει αὐτὸς — «Τί μὲ νοιάζει ἐμένα πῶς θὰ πᾶς νὰ σαραντίσῃς τὸν γιό σ'; Θὰ πάω κ' ἐγὼ νὰ κλαδέψω τὰ κλήματα μου! Ἐγὼ θὰ ᾀδῶ τὴ δουλειά μου καὶ σὺ τὴ δική σου...». Ἡ Παναγία ἐτιμώρησε τὸν θρασὺν παραβάτην μὲ τὸ νὰ τοῦ ἀποκοπῇ ἡ μύτη ἐνῷ ἐκλάδευε (κατὰ τὸ παρόμοιον θαῦμα τοῦ ἁγ. Τρύφωνος).*

¹ Ξενοφ. Κ. Ἀκογλου, Λαογραφικὰ Κοτυώρων, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1939, σ. 256.

Καὶ ὅταν τὸν ἐπανασυνήνητησε τιμωρηθέντα, τοῦ εἶπε τὴν φράσιν, ἣτις ἔμεινε παροιμιώδης διὰ τὴν ἐορτὴν:

— Ἀπαντεῖς με κι ἀπαντῶ σε

κι ὅπου σ' εὗρω, 'κεῖ σ' ἀφήνω! (καὶ λογοπαικτικῶς πρὸς τὸ Ὑπαπαντή).

3. Τ' ἂν Συμιοῦ («Συμεῶν τοῦ Θεοδόχου»).

Ἡ σημασία τοῦ ἁγίου τούτου καὶ τοῦ μετ' ἀπαγορεύσεων ἐορτασμοῦ του παρὰ τῶν ἐν ἐγκυμοσύνῃ γυναικῶν ὀφείλεται εἰς τὴν παρετυμολογίαν τοῦ ὀνόματός του: Συμεῶν — σημείον.

Ἦδη εἰς τὰς Ἀθήνας τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας: Τοῦ ἁγίου Συμεῶν αἱ ἐγκνοὶ δὲν ἐπιαναν δουλειά, γιὰ νὰ μὴν κάνουν παιδί σημειωμένο. (Δημ. Καμπούρογλου, ἐνθ' ἄν., Γ' 153).

Γενικῶς, ὁ Ν. Γ. Πολίτης παρατηρεῖ: Τὴν ἐορτὴν τοῦ ἁγ. Συμεῶνος τοῦ Θεοδόχου, ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἄγουν ἐν τιμῇ αἱ ἐγκνοὶ, ἀπέχουσαι πάσης ἐργασίας καὶ προσέχουσι μὴ ἐγγίωσιν τι, οἷον τι πικτεύουσιν, διτι τιμωρεῖ αὐστηρότατα ὁ ἅγιος πᾶσαν παράβασιν, ἀποτιμωρῶν ἐν ἐμφανοῦς μέρους τοῦ σώματος τοῦ τεχνησομένου παιδίου των σημείον (σημαῖον).

Ἐν Θεσσίῃ ἀπαγορεύεται ἐπίσης καὶ ἡ παρὰμικρὰ ἐργασία διὰ τὰς ἐγκνοὺς: Δὲν κόφτουν με τὸ μαχαίρι τίποτε, οὔτε ψαλίδι ἀνοίγουν, οὔτε ξύλα κόφτουν με τὴν τσεκούρα, γιὰ τὰ σημεῖα. (Ἐπερ. Λαογρ. Ἀρχείου, ἔτ. Ε' - ΣΤ', σ. 143).

Ἐν Λέσβῳ ἡ προσοχὴ εἶναι συνθηματικῆς. Ὁ ἅγιος Συμιός εἶναι ὁ ἅγιος ποὺ φοβοῦνται καὶ λατρεύουν οἱ ἀγκαστρωμένες με τοὺς ἄντρες τους. Δὲν κάνουν καμμιά δουλειά οὔτε ὁ ἄντρας οὔτε ἡ γυναῖκα. Καὶ ἀκολουθεῖ τὸ παράδειγμα τῆς τιμωρίας: Μιά φτωχὴ γυναῖκα ποὺ 'ταν ἀγκαστρωμένη κ' εἶχε ἀνάγκη νὰ δουλέψῃ γιὰ νὰ βγάλῃ τὸ ψωμί της, ἐπλεκε ταντέλλα στὴ γιορτὴ τοῦ ἁγίου Συμιοῦ, γιὰ νὰ τὴν πουλήσῃ. Ὅταν γέννησε, τὸ παιδί της βγήκε σημαδεμένο. Καὶ τὰ δύο δάχτυλα τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ ἦταν παράλυτα καὶ τέτοια ἔμειναν κι ὅταν μεγάλωσε. Ἀπίστευτος εἶναι ἡ αὐστηρότης τοῦ ἁγίου καὶ εἰς περιπτώσεις στοιχειώδους ἀλληλεγγύης. Μιά ἄλλη φτωχὴ γυναῖκα ἀγκαστρωμένη ἀναγκάστηκε, τὸ βράδυ τ' ἁγιοῦ Συμιοῦ, νὰ περιποιηθῇ καὶ νὰ γιατροπορέψῃ τὸν ἄντρα της, τὸ τζομπάνη, ποὺ 'χεν ἔρτει ἄρρωστος ἀπὸ τὸ χωράφι. Εἶχε γονατίσει γιὰ νὰ τοῦ βάλῃ βεντουζες καὶ νὰ τὸν τρίψῃ. Ἐκεῖνο ἦταν. Τὸ παιδί της γεννήθηκε παράλυτο ἀπὸ τὰ γόνата καὶ κάτω, καὶ τὸ δεξί του χέρι κ' ἐκεῖνο παράλυτο...³

¹ Παν. Νικήτα, Τὸ Λεσβιακὸ μηνολόγιον. Μυτιλήνη 1953, σ. 35.

² Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικά Σύμμεκτα, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1921, σελ. 314 (ὅπου καὶ παραδείγματα κατὰ τόπους).

³ Παν. Νικήτα, ἐνθ' ἄν., σ. 35.

Ὁ φόβος καὶ ἡ προσοχὴ τῶν ἐγκύων μεταφέρεται καὶ εἰς τὰ ζῶα. *Αὐτὴ τῇ μέρᾳ τῇ γιορτάζουσιν καὶ οἱ κτηνοτρόφοι (ἐν Λέσβῳ), πῶχουν γκαστρομένα ζῶα. Ὁ ἅγιος Συμὸς ἔδειξε τὸ θάμα του καὶ στὰ ζῶα [τὰ ἑκακοσημάδεψε], ἐπειδὴ στὴ γιορτὴ του δουλεύανε τ' ἀφεντικά τους.* (Π. Νικήτα, ἐνθ' ἄν., σ. 36).

3. Τ' ἁη - Ζαρέα («Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ: Ἀζαρίου τοῦ προφήτου»).

Εἶναι πιθανόν, ὅτι ὁ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν μὲ τὸν ἅγιον Συμεῶνα ἑορταζόμενος προφήτης Ἀζαρίας, συσχετισθεὶς κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς ὠρισμένας παθήσεις (ζάρες, ζαρωματιές, ρυτίδες, ρίκνωσιν, ἀτροφίαν) καὶ συντηθηθεὶς εἰς ἁη - Ζαρέαν (ἐν Πόντῳ), ἐθεωρήθη θεραπευτὴς (ἢ ἐπίφοβος) τῶν ἀνωτέρω παθήσεων διὰ τὰ βρέφη. Εἰς τὰ Κοτύωρα τοῦ Πόντου *δὲν ἐπιτρεπότανε καμμιά ἀπολύτως ἐργασία στὶς γυναῖκες, στὶς ἑγκυες δὲ οὔτε καὶ νὰ μαγειρεύουν. Ἀπαγορευότανε νὰ κόψουν ὅ,τιδήποτε μὲ μαχαίρι. Ἄν τύχαινε νὰ γεννηθῇ κανένα παιδί ἐλαττωματικό, τὸ εἶχαν ἀπὸ παράβαση ὁποιαδήποτε τῆς μάννας του*¹.

Τὸ περιεργον εἶναι, ὅτι, κατὰ τοὺς Πόντιους συλλογεῖς, ὁ «Ἀη - Ζαρέας» ἑορτάζετο τὴν 11^{ην} Φεβρουαρίου ταυτιζόμενος μὲ τὸν ἅγιον Βλάσιον (βλ. Ἱ. Βαλαβάνη, παρὰ Ν. Γ. Πολίτη, Λαογρ. Σύμμεικτα, Β', σ. 315 καὶ Ε. Ἀκογλουν, ἐνθ' ἄν.). Εἶναι ὅμως πιθανώτερον, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ προφήτου Ἀζαρία, ὅστις ἐμπλακθεὶς ἑορτολογικῶς εἰς τὰ «Συμόμιαστα», φέρων δὲ ὄνομα εὐκόλον πρὸς παρετυμολογίαν, ἐθεωρήθη ἐπίσης εὐφρὸς τῆς ἐγκαταμοσύνης. Ὁ ταυτισμός του πρὸς τὸν ἅγιον Βλάσιον τῆς 11^{ης} Φεβρουαρίου, ὀφείλεται μᾶλλον εἰς συμφυρμὸν πρὸς ἕτερον ἅγιον Βλάσιον (βουκόλον), συνεορτάζοντα κατὰ τὴν 3^{ην} Φεβρουαρίου. Οὕτω μόνον δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τὰς ιδιότητας τοῦ ἁγίου Ζαρέα ἐν Πόντῳ, περὶ τοῦ ὁποίου ἔχει ἐκφράσει τὴν ἀπορίαν του καὶ ὁ Ν. Γ. Πολίτης (βλ. εἰς Λαογρ. Σύμμεικτα, Β', σ. 315 - 6).

10. Τ' ἁγίου Χαράλάμπους («Χαράλάμπους ἱερομάρτυρος»).

Ὁ ἅγιος εἶναι κυρίως γνωστός ὡς διώκτης τῆς πανώλους. Αἱ συνήθεις εἰκόνες του τὸν παριστοῦν πατῶντα ἐπὶ θηλυκοῦ δαίμονος, ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ὁποίου ἐξέρχεται πῦρ. Εἶναι φυσικὸν ἐπομένως νὰ τηρῆται μετ' αὐστηρότητος ἡ ἑορτὴ του (ἰδίᾳ παλαιότερον) διὰ τὸν φόβον τῆς ἐπαράτου νόσου. Οἱ τοπικοὶ πάνδημοι ἑορτασμοί, μετὰ λιτανείας τῶν λειψάνων του, συνεχίζονται πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος (Θεσσαλία, Ἡλεία, Κεφαλληνία κ.ά.).

Ἐν Ἡπείρῳ ὁ ἅγιος Χαράλάμπος *εἶναι γιὰ ὅλες τὶς ἀσθένειες καὶ φυλάνε τῇ γιορτῇ του. Ἐν Λέσβῳ εἶναι γιὰ τὸν κόσμον τῆς σκορδοῦλας καὶ φυλάγει τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν πανούκλα. Περιλάλητος εἶναι ἡ ἐκεῖ πανήγυρις τοῦ Ταύρου, ποὺ ἀπὸ*

¹ ΕΞΕΝ. Ἀκογλουν, Λαογρ. Κοτύωρων, Α', σ. 257 - 8).

παράδοση γίνεται από τους γεωργούς. Δὲν ἀναβάλλεται ποτὲ οὔτε καὶ μετατοπίζεται. "Οσοὶ τολμήσανε νὰ καταργήσουν τὸ πανηγύρι, τιμωρηθήκανε σκληρὰ ἀπὸ τὸν ἅγιο. (Π. Νικήτα, Λεσβιακὸ Μηνολόγιο, σ. 39-40).

Τὸν ἅγιον Χαράλαμπον τιμῶσι καὶ οἱ ποιμένες δι' ἀργίας («φυλᾶνε τὴ γιορτὴ») κατὰ τὸ δυνατόν, σκεπτόμενοι τὰ ἀσθενικὰ ζῶα των καὶ τοὺς κινδύνους τῆς νέας ἐποχικῆς περιόδου ἀπὸ τὰ φίδια. (Βλ. Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, σ. 89, 1).

11. Τ' ἁγ. Βλάση («Βλασίου Ἱερομάρτυρος»).

Ἀπὸ ἀντίστοιχα στοιχεῖα τοῦ συναξαρίου του ὁ ἅγιος θεωρεῖται προστάτης τῶν κτηνοτρόφων κατὰ τοῦ λύκου, τοῦ τσακαλιοῦ καὶ τῶν ἀγρίων ζώων, ὡς καὶ θεραπευτῆς τῶν παιδιῶν ἀπὸ τοὺς πόνους τοῦ λαιμοῦ. Οἱ χωρικοὶ ἀργοῦν κατὰ τὴν ἑορτὴν του.

Εἰς τὴν Πυλίαν δὲν τυροκομᾶνε, δὲν κάνουνε δουλειὰ στὸ σπῆτι (Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, σ. 90). Εἰς τὴν Αἰτωλίαν οἱ γεωργοὶ φυλᾶνε τὴ γιορτὴ τοῦ Ἀγ-Βλάση. Προπάντων δὲν κάνει αὐτὴ τὴ μέρα νὰ φορτώνουν ζῶα, οὔτε καὶ οἱ γυναῖκες νὰ φορτώνονται πάνω τους ξύλα, γιατί αὐτὸς ὁ ἅγιος εἶναι μουσκαροπνίχτης, πνίγει δηλαδή σὲ ποτάμια τὰ μουσκάρια τους, ἂν φορτωθοῦν (Δ. Λουκοπούλου, Γεωργικά τῆς Ρούμελης, σ. 173)¹.

Κατὰ παλαιότεραν δαξασίαν ἐκ Κορινθίας ὁ ἁγ. Βλάσης διευθύνει τοὺς ἀγέλους καὶ τοὺς διατάζει νὰ κάνουν τοῦτο κ' ἐκεῖνο. Καὶ γι' αὐτὸ στὴ γιορτὴ του τρέχουν οἱ τσοπάνηδες καὶ τοῦ πᾶν, ἄλλος ἄσπι, ἄλλος κερί, ἄλλος λιβάνι· τί ἄλλιως, ἀλίμονό τους» (Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, Α', ἀρ. 367).

23. Τ' ἁγίου Πολοκάρπου («Πολυκάρπου, ἐπισκόπου Σμύρνης»).

Τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου κατ' εὐφημικὴν παρετυμολογίαν ὁδηγεῖ εἰς τὴν εὐετηρικὴν ἀντιαργίαν. Ἐν Κύπρῳ οἱ γεωργοὶ πιστεύουν, ὅτι ὁ,τιδήποτε φυτεύσουν κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν θὰ εὐδοκιμήσῃ πολυκάρπως. (Ν. Γ. Κυριαζῆς εἰς Κυπριακὰ Χρονικὰ Δ' (1926), σ. 32).

ΜΑΡΤΙΟΣ

9. Τῶν ἁγίων Σαραντα («Τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων»).

Τὸ ἀκριβὲς συναξάριον τῶν ἑορταζομένων ἁγίων δὲν εἶναι εὐρέως γνωστόν. Ἀρκεῖ ὅμως ὁ ἀριθμὸς 40 διὰ νὰ καταστήσῃ τὴν ἑορτὴν των ἀξιόλογον. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶναι συμβολικὸς τοῦ ἀρτίου καὶ πολλαπλασιαστικῶς παραγωγικοῦ².

¹ Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἐνταῦθα ἡ ἐπέκτασις τῆς φροντίδος τοῦ ἁγίου (διὰ τὰ ζῶα) καὶ ἐπὶ τῶν σκληρῶς τότε ἐργαζομένων γυναικῶν.

² Βλ. Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη, Ὁ ἀριθμὸς τεσσαράκοντα παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς καὶ νεωτέροις Ἑλλησι. Ἐν Ἀθήναις 1939.

Κατὰ παλαιὰν ἑορτολογικὴν παροιμίαν :

*Τῶν ἀγιῶ - Σαράντων,
σαράντα νὰ φᾶς, σαράντα νὰ πιῇς,
σαράντα νὰ δώσης γιὰ τὴν ψυχὴ σου*

(*N. Γ. Πολίτου, Παροιμ. Α΄, σ. 214*).

Ἡ πλουσία αὕτη παρακέλευσις πρὸς εὐωχίαν καὶ ἀγαθοεργίαν, γνωστὴ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἔχει σκοπὸν (ὁμοιοπαθητικῶς) τὴν ἐπίτευξιν εὐκαρπίας.

Οἱ παλαιοὶ Ἀθηναῖοι κατ' ἐξαίρεσιν τὴν ἡμέραν αὐτὴν, καίτοι ἐμπίπτουσιν εἰς τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστήν, διεσκέδαζον εἰς κοινὰς συνεστιάσεις. Ἐφτειαχναν πίττες μὲ 40 φύλλα, ἄλλοι ἔφτειαχναν 40 κουταλίτες. Ἀφοῦ ἔτρωγαν καὶ ἔπιναν καλὰ, συγγενεῖς καὶ φίλοι, ἔφερναν καὶ τρεῖς βόλτες γύρω ἀπ' τὸ τραπέζι, κ' ἔσερνε τὸ χορὸς ὁ μεγαλύτερος τῆς συντροφίᾳς τραγουδώντας :

*Ἄς χορέψωμε κι ἂς εἶναι,
τῶν ἀγιῶ Σαράντων εἶναι!*

(*Δ. Καμπουρόπουλος, Ἱστορ. Ἀθην., Γ' σ. 164*).

Εὐρισκόμεθα εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοίξεως καὶ οἱ γεωργοὶ σκέπτονται τὴν νέαν βλάστησιν. Ἡ ἑορτὴ τῶν ἁγ. Σαράντων, μὲ τὸν συμβολικὸν πρῶτον τῆς ἀφθονίας, εἶναι μαγικοθεραπευτικὴς ἢ πλεον. κατάλληλος δι' ἐνταῦθα. Ἐτοιμάζουσιν τὰ σπορεῖα των, φυτεύουσιν δένδρα καὶ κλήματα, πρωτοφυτεύουσιν ἄνθη, σπέρνουν βασιλικό. (*Γ. Α. Μέγα, Ἑορταί, σ. 139*).

Σαράντα σκαλισιὲς σήμερα μὲ τὸ τσαπὶ ἢ μὲ τὸ σκαλιστήρι στ' ἀμπέλι καὶ στὸν κῆπο, εἶναι καλές (Κεφαλληνία). Σαράντα κλωστὲς κεντοῦν τὰ κορίτσια, σαράντα πιοτὰ πίνουν οἱ ἄνδρες, σαράντα κερνοῦν καὶ σαράντα φέματα λέν. (Ἀνατολ. Θράκη, παλαιότερον).

Ἔχομεν δηλ. καὶ ἐνταῦθα ἐπιδίωξιν μαγικῆς εὐφορίας, ἣτις ἐπιτρέπει τὴν ἀντιαργίαν, καὶ κατὰ θρησκευτικὴν παραχώρησιν, πρὸς εὐκαρπίαν.

Ἀλλὰ καὶ ἐκκλησιαζόμενα κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν αἱ οἰκοκυραὶ τῶν σηροτροφικῶν περιοχῶν σκέπτονται τὴν ἐργασίαν των τῆς μεταξουργίας καὶ φέρουν μεταξόσπορους εἰς τοὺς κόλπους των καὶ τοὺς λειτουργοῦν, ἵνα ἀποδώσουν ἀμέσως καὶ πλουσιοπαρόχως (*Γ. Α. Μέγα, Ἑορταί, σ. 138 - 39*).

Ὑπάρχουν ὅμως καὶ σαφεῖς ἀπαγορεύσεις ἐργασίας κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς, ὀφειλόμενα εἰς τὸν φόβον τοῦ... τεσσαρακονταπλασίου κακοῦ! Τὴν ἡμέρα αὕτη [τῶν ἁγ. Σαράντων] οἱ γυναῖκες δὲν πιάνουν ἀλεύρι, διὰ νὰ μὴ γεμίση τοῦτο ἀπὸ σκουλήκια (σαρανταποδαροῦσες)¹. Καὶ ἀλλαχοῦ: Δὲν μαγειρεύουν,

¹ Βλ. Κωνστ. Ν. Μακρῆ, Λαογραφικὰ Σισανίου - Βοῖτου [Σιατίστης]. Ἀθήναι 1968, σ. 38.

διὰ τὰ μὴ ἀναπτυχθοῦν εἰς τὸ φαγητὸν σκώληκες. (Γ. Κ. Σπυριδάκης, ἔνθ' ἄν., σ. 82).

Ψυχασάββατα.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τελεῖ γενικὰ μνημόσυνα τῶν νεκρῶν κατὰ τὰ τρία συνεχῆ Σάββατα τῶν ἐβδομάδων : τῆς Ἀπόκρεω, τῆς Τυρινῆς καὶ τῆς Ἀ' τῶν Νηστειῶν.

Λόγοι νεκρολατρίας ἐπιβάλλουν ἀργίαν κατὰ τὰ Σάββατα ταῦτα. Ὑποτίθεται ὅτι οἱ ἴδιοι οἱ νεκροὶ (μικροὶ ἄγιοι καὶ αὐτοὶ) τὸ ἀπαιτοῦν ἀπὸ τοὺς οἰκείους των. Λέγεται ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ :

Ἀνάθεμα πὸν δούλευεν αὐτὰ τὰ τρία Σαββάτα,
τῆς Κρεατινῆς καὶ τῆς Τ'ρινῆς καὶ τῶν Ἀγίων Θεodώρων.

Καὶ εἰδικώτερον : Τὰ τρία καλὰ Σάββατα (τὸ Κρεατινὸ, τὸ Τυρινὸ καὶ τοῦ Ἀηθόδωρου) δὲν λούζονται καὶ δὲν γνέθων, διὰ τὰ εὗρουν ἀνάπανσιν οἱ ψυχές. (Κ. Ν. Μακρῆ, Λαογρ. Σισανίσις, σελ. 314). Ἐν Λέσβῳ ἐπίσης δὲν πλένουν ροῦχα. Οἱ ἄφροι τοῦ σαπουνιοῦ ἀπὸ τὸ πλύνειν μποροῦν νὰ μποῦν στὰ μάτια τῶν πεθαμένων... (πληροφορία 1940).

Συνεκλητική εἶναι ἡ Κυπριακὴ δοξασία διὰ τὰ Ψυχασάββατα, κατὰ τὴν ὁποίαν, ὅσαι μητέρες ἔχουν τυχόν ἀποθανόντα μικρὰ τέκνα, ἀποφεύγουν οἰανδήποτε ἐργασίαν κατὰ τὰ Σάββατα τῶν ψυχῶν, ἐπειδὴ τὰ μικρὰ παιδιὰ μὲ τὸν θάνατόν των γίνονται ἀγγελουῖδια καὶ ὑπερθετοῦν τὸν Θεόν. Τοῦ πᾶνε νερὸ στὸ μποτούδι (= σταμνάκι). Ἀποφεύγουν λοιπὸν αἱ μητέρες τὴν ἐργασίαν, μήπως σκουντήση ἐπάνω των τὸ παιδί καὶ σπάση τὸ σταμνάκι. (Ν. Κυριαζῆς, εἰς Κυπρ. Χρονικά, Δ', 1926, σ. 63)¹.

25. Τοῦ Εὐαγγελισμοῦ («Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου»).

Ἡ ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἡ μεγαλυτέρα τῶν ἐορτῶν τοῦ Μαρτίου, χαρμωσύνως διακόπτουσα τὴν Τεσσαρακοστήν, εἶναι «χρονιαρά» καὶ διαβατήριος. Εἶναι ἐπίσης καθαρτήριος ἀπὸ τὰ φυσικὰ καὶ μεταφυσικὰ ἐνοχλήματα τοῦ θέρους.

Ἐν Ἡπείρῳ : Τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, μικροὶ καὶ μεγάλοι λαλοῦν κουδούνια γύρω στὸ σπίτι, στοὺς κήπους καὶ στὰ χωράφια τους. Λαλοῦν τὰ κουδούνια καὶ λένε : — «Φενγᾶτε φίδια, γκουσταρίδια, ἔρχεται τοῦ Εὐαγγελισμοῦ [ἡ προσωποποιημένη Ἡμέρα], μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι, νὰ σᾶς κόψη τὸ κεφάλι» (Κ. Σιόντης, ἔνθ' ἄν., σ. 13). Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐσπέραν ἐπίσης, εἰς

¹ Ἐκ τῆς ἀνωτέρω δοξασίας καθίσταται ἔτι δῆλον, ὅτι ὁ θεσμὸς τῆς ἀργίας ἔχει σχέσιν καὶ πρὸς τὴν ἡσυχίαν τῶν νεκρῶν, τοὺς ὁποίους εἶναι δυνατόν νὰ ἐνοχλήσῃ ὁ θόρυβος ἢ αἱ κινήσεις ἐκ τῆς ἐργασίας (πρβλ. καὶ ἀργίαν Πεντηκοστῆς).

πολλὰ χωρία τῆς Ἑπείρου ἀνάπτουν πυράς, ὥστε καὶ φυσικῶς νὰ καοῦν τὰ ἐπιβλαβῆ ἔρπετά.

Ἡ ἀποχὴ ἀπὸ πάσης ἐργασίας ἐπιβάλλεται κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ὄχι μόνον θρησκευτικῶς ἀλλὰ καὶ δεισιδαιμονικῶς: *Δὲν σαρώνουν, δὲ βγάζουν νερὸ ἀπὸ τὸ πηγᾶδι, οὔτε λάδι ἀπὸ τὸ κιούπι. Δὲν ἀνοίγουν σεντούκι, δὲν πᾶνε στὰ περιβόλια.* (Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, σ. 140).

Καὶ ἐν Κρήτῃ: *Εἶναι βαρὰ σκόλη. Δὲν κάνουν δουλειές, δὲν πιάνουν παρὰ σῦρα (= σκούπα) ¹.*

Συγκινητικὴ εἶναι ἡ ἄποψις, ὅτι, λόγῳ τῆς γενικῆς ἀργίας τῆς ἡμέρας αὐτῆς, οὐδὲ αἱ ἀφικνούμεναι χελιδόνες ἐπιχειροῦν νὰ κτίσουν τὰς φωλεάς των. *Τὰ χελιδόνια ἤρχονταν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἀλλὰ τέτοια μεγάλη χρονιὰρα μέρα δὲν ἔκτιζαν τὴ φωλιά τους ².*

Ὑπάρχει καὶ ἰδιαιτέρα περίπτωσις ἐπιβαλλομένης ἀποχῆς, κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν. Ἐπειδὴ ὁ Εὐαγγελισμὸς, ἐν σχέσει πρὸς τὰ Χριστοῦγεννα, ἀποτελεῖ τὴν ἡμέραν τῆς ἐν γαστρὶ συλλήψεως τῆς Θεοτόκου, ὁ λαὸς ἀποφεύγει νὰ ἐνεργήσῃ κάτι παρόμοιον εἰς τὰ ἀνθρώπινα μέτρα τοῦ. Διὰ τοῦτο δὲν ἐπιτρέπει πλησίασμα συζύγων κατὰ τὴν γύκα αὐτὴν. *Ἄμα πλαγιάσουν κείνη τὴ βασίλισσα γυναῖκα καὶ ἄντρας καὶ πιάνουν παιδί, τὸ παιδί τους θὰ βγῇ σημάδεμένο ³.* Καὶ ἐν Ζακύνθῳ (ὡς καὶ ἀλλαχοῦ): *Ὅποια πέσῃ μετὰ τὰ ἄντρα τῆς τὴν παραμονὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τὸ παιδί πού θὰ γεννήσῃ τὰ Χριστοῦγεννα, θὰ εἶναι σκαλικάντζαρος ⁴.*

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

Ὁ Ἀπρίλιος εἶναι συνήθως ὁ μὴν τοῦ Πάσχα. Εἰς τὰς πασχαλινὰς ἑορτὰς περιλαμβάνονται ὄχι μόνον αἱ ἀναστάσιμοι ἡμέραι (τῆς Διακαινησίμου κλπ.) ἀλλὰ καὶ αἱ πένθιμοι (τῆς Μεγ. Ἑβδομάδος καὶ αἱ πρότεραι). Εἰς τὸν αὐτὸν ὅμως μῆνα ἀνήκουν καὶ αἱ ἀκίνητοι ἡμερολογιακαὶ ἑορταί, τοῦ ἁγ. Γεωργίου (23) καὶ τοῦ ἁγίου Μάρκου (25). Ἀρχίζομεν ἀπὸ τὰς πενθίμους.

Κουφοσάββατο. Οὕτως ὀνομάζεται τὸ πρὸ τοῦ Λαζάρου Σάββατον, ἐπειδὴ δὲν παρουσιάζει ἑορταστικὴν ὄντοτητα. Ἡμέρα κουφὴ (= ἀνεόρταστος), ἄρα ἀποφράς. Κατ' αὐτὴν *κουφαίνονταν οἱ λάκκοι* (= οἱ ἀργαλειοὶ εἰς λακκώματα).

¹ *Εὐαγγελίας Φραγκάκι*, Συμβολὴ στὰ λαογραφικά τῆς Κρήτης. Ἀθῆναι 1949, σ. 28.

² *Ἑλληνικὴ Στ. Σαραντῆ*, Ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Θράκην, τόμ. Α'. Ἀθῆναι 1956, σ. 138.

³ *Παν. Νικήτα*, Λεσβ. μηνολόγιο, σ. 63.

⁴ *Ν. Γ. Πολίτου*, Παραδόσεις Α', ἀρ. 596. Περὶ τῆς δοξασίας γενικώτερον βλ. αὐτόθι σημειώσεις εἰς τὸν ἀριθμ. 591 (Μέρος Β', σ. 1281 κ.έ.).

Χτύπημα ἀργαλειοῦ δὲν ἀκούονταν· τὸ παννί, ἂν ἦτανε στὸν ἀργαλειό, τό 'βγαζαν, κι 'Απόπασχα τό 'βαζαν¹.

Ὁ ἀργαλειὸς θὰ πρέπη νὰ παραμείνῃ ἀργὸς καὶ κατὰ τὰς δύο «νεκρικός» ἐβδομάδας πρὸ τοῦ Πάσχα, αἵτινες εἶναι ἡ τοῦ Λαζάρου καὶ ἡ Μεγάλη².

Μεγάλη Τετάρτη: Μιὰ Ὀβρέσσα ἔρριξε στὸ δρόμο σαπουνόνερα· περτώντας ὁ Χριστὸς γλίστρησε καὶ τὸν ἔπιασαν. Ἀπὸ τότες τῇ Μεγ. Τετάρτῃ δὲν πλέν'νε μὲ σαποῦνι καὶ δὲ χύν'νε σαπουνόνερα³.

Μεγάλη Πέμπτη: «Τσ' ἀγίας Πέφτης τὸ νιὸ σκοτώσανε». Ἡ φράσις αὕτη, λεγομένη ἐν Νάξῳ διὰ τὴν σημασίαν τῆς ἡμέρας⁴, ἐξηγεῖ πιθανῶς καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν ἐσπέραν τῆς οἰασοδήποτε Πέμπτης, τῆς «Πεφταργᾶς», κατὰ τὴν ὁποίαν (ἐν συνδυασμῷ πάντοτε πρὸς τὴν ἀκολουθοῦσαν Παρασκευὴν) διακόπτεται πᾶσα ἐργασία. (Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, Α' 1904, ἀριθμ. 834). Σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τῆς Μ. Πέμπτης καὶ ἔπειτα, ἐπὶ ἑπτὰ ἐν συνόλῳ «Πέφτες» (ἐν Θράκῃ), φοῦρνο δὲν ἄναβαν, ψωμί δὲ ζέσταναν, ρούχα δὲ ἔπλυναν⁵.

Μεγάλη Παρασκευή: «Μεγάλη καὶ φοβερὴ» κατὰ τὰ λαϊκὰ ἁσμάτια. Εἶναι ἡμέρα ἀπολύτου ἀργίας καὶ νηστείας. Ἡμέρα θλίψεως, θρησκευτικῶς ἀποφράς. Εἰς αὐτὴν δοφίλονται αἱ αὐστηρόταται νηστεῖαι καθ' ὅλας τὰς Παρασκευὰς τοῦ ἔτους, ὥς καὶ ἡ ἐννοία τῆς προσηγορευμένης «Παρασκευῆς» (ἐν συμμνητῇ πρὸς τὴν Ἀγίαν), ἣτις ἀπαιτεῖ τὴν ἀποχήν ἀπὸ πάσης ἐργασίας⁶. Εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, ἐπὶ τουρκοκρατίας, τῇ Μ. Παρασκευῇ καρφὶ δὲν ἔβαζαν εἰς τὸ σπίτι των, διότι ἐκάρφωσαν τὸν Χριστὸν οἱ Ἑβραῖοι (Δημ. Καμπούρογλου, Ἱστορ. Ἀθ., Γ', σ. 153). Καὶ εἰς τὴν Θράκην: . . . δὲν μαγέρευαν, τέντζερε στὴ φωτιά δὲν ἔβαζαν. (Λαογρ. ΙΓ', σ. 209).

Ἀλλὰ καὶ δεισιδαιμονικώτερον (μὲ παγανιστικὰς δοξασίας): Ἦταν Μεγάλη Παρασκευή. Μιὰ γριά εἶχε βάλει τὰ ἀγγόνια της γιὰ ὕπνο, κι αὐτὴ καλόγνεθε. Ξαφνικὰ χώνεται στὸ σπίτι μιὰ Νεραίδα. Τρόμαξε ἡ γυναῖκα καὶ πετοῦσε στὴ γωνιά διάφορα πράγματα, γιὰ νὰ τὴν ξορκίσῃ νὰ φύγῃ. Ἦταν ἀδύνατο. Τότε

¹ Ἑλπινίκης Σταμούλης - Σαραντῇ Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες τῆς Θράκης. Λαογρ. ΙΓ', 1951, σ. 208.

² Ὑπάρχει ἀξιοσημεῖωτος σχέσις μεταξὺ τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἀργαλειοῦ καὶ τοῦ φόβου τῶν νεκρῶν. Τὸ «νῆμα τῆς ζωῆς» δὲν εἶναι ξένον πρὸς τὰς προλήψεις ταύτας.

³ Ἀνατ. Θράκη (Θρακικά, τόμ. Ζ', 1936. Συλλ. Ἑλπινίκης Σταμούλης - Σαραντῇ).

⁴ Στεφ. Δ. Ἡμέλλου, Δημῶδεις παραδόσεις ἐκ Νάξου, Ἑπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. ΙΑ - ΙΒ (1958 - 59), σ. 225.

⁵ Ἑλπιν. Σταμούλης - Σαραντῇ, Ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην, Α', σ. 152.

⁶ Βλ. κατωτέρω ἐορτὴν ἀγίας Παρασκευῆς (26 Ἰουλίου).

πέταξε έξω στήν αὐλή τῇ ρόκα της. Μὲ μιᾶς ἐξαφανίστηκε ἡ Νεράιδα κι ἀπὸ τότε κραταίει τὸ ἔθιμο, νὰ μὴ γνέθουν οἱ καλονοικοκυρὲς Παρασκευὴ βράδν καὶ Τετάρτη...».
(*Ἀπ. Σπυροπούλου - Μ. Καραμεσίνη, «Ἀντίλαλοι ἀπὸ τὸν Ἀστακό», σ. 64).*

Πάσχα καὶ Ἑβδομάς τῆς Διακαινησίμου («Λαμπρὴ» καὶ «Ἀσπροβδόμαδο»). Εἶναι ἡ μόνη πλήρης ἑβδομάς τοῦ ὁρθοδόξου ἐορτολογίου κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐπιβάλλεται σχεδὸν ἡ ἀργία (τὰ «Λαμπρόσκολα»). Ἡ ἐκ τῆς Ἀναστάσεως (καὶ τῆς ἀνοίξεως) θρησκευτικὴ καὶ ψυχολογικὴ χαρά, ὑλοποιουμένη εἰς εὐωχίας, συμπόσια καὶ πανηγυρισμοὺς (εἰς τοὺς ὁποίους προστίθεται συνήθως καὶ ὁ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου) ἀπασχολεῖ τοὺς ἀγρότας καὶ τοὺς κτηνοτρόφους, οἵτινες ἀφήνουν τὰς συστηματικὰς ἐργασίας των καὶ ψυχαγωγοῦνται (*Πασκαλόγιορτα*), ἢ εὐρίσκουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ τελέσουν οἰκογενειακοὺς γάμους (ἐμποδιζομένους κατὰ τὴν Σαρακοστὴν ἢ τὸν ἀκολουθοῦντα Μάιον), καὶ νὰ συνάψουν συμβάσεις ἐπαγγελματικὰς διὰ τὴν ἀκολουθοῦσαν περίοδον. Ἡ Λαμπρὴ καὶ ἡ Λαμπροβδόμαδα εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ἡ εὐτυχαιότερα εὐκαιρία, διὰ τοὺς ἀγροτικούς καὶ πτωχοτέρους πληθυσμούς, νὰ ζήσουν ἐπὶ τι μικρὸν ἀλλὰ συνεχὲς χρονικὸν διάστημα τὴν πολυτέλειαν τῆς ἀργίας, συνδεδεμένην ἐξόχως ὑπὸ τοῦ καλοῦ φαγητοῦ καὶ τῆς λαμπρᾶς ἐνδυμασίας. Ἡ ἀργία τοῦ Πάσχα εἶναι ἡ μακροτέρα βλάν:
*Τρεῖς στὰ Τέσσα, τρεῖς στὰ Φῶτα
κ' ἔξι στήν Ἀνάστασι.*

(*N. Γ. Πολίτης, Παροιμ. Γ', σ. 534).*

Ἦδη ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν χρόνων, κατὰ τὸ *διάταγμα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου*: *ἢ τε Μεγάλῃ Ἑβδομάς καὶ ἡ Διακαινήσιμος ἐθεωροῦντο ἅπρακτοι* [= μὴ ἐργάσιμοι], βραδύτερον δὲ καὶ ὅλη ἡ Διακαινήσιμος Ἑβδομάς ἐθεωρεῖτο ὡς *μία Κυριακή...*¹.

Ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς γνωστοὺς γεωργικοὺς φόβους τοῦ ὁ ἐλληνικὸς λαὸς «φυλάει» τὴν ἑβδομάδα τοῦ Πάσχα, τὴν ἄλλως λεγομένην *Ἀσπροβδόμαδο*: *Ὅλην τὴν ἑβδομάδα δὲν κάνει νὰ δουλεύουν. Τὴ φυλάνε γιὰ τὸ χαλάζι. Δὲν λούζονται, οὔτε βρέχουν τὰ μαλλιά τους, γιὰ νὰ μὴ ἀσπρίσουν γρήγορα.* (*Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, σ. 176*).

Εἶναι πιθανόν, ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς «Ἀσπροβδόμαδο» ἐδόθη ἐν ἀρχῇ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *Μεγαλοβδόμαδο*, τὸ ὁποῖον, ὡς πένθιμον, ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ: μαῦρον. (Οἱ ἱερεῖς μελανειμονοῦν κατὰ τὴν Μεγ. Ἑβδομάδα καὶ λευχειμονοῦν κατὰ τὴν Διακαινήσιμον). Ἐπειτα ἡ σκέψις τῶν ἀγροτῶν συνεδύασε τὸ «ἄσπρο» μὲ τὴν λευκότητα τῆς χαλάζης καὶ ἐξήτησε διὰ τινος ὁμοιοπαθητικῆς

¹ *Φαίδ. Κουκουλέ, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, Β₁, ἐν Ἀθήναις 1948, σ. 258.*

μαγικῆς ἐνεργείας, νὰ προλάβῃ ἢ ν' ἀντιπαλαίσῃ πρὸς τὸν μετεωρολογικὸν ἐχθρόν. Σχετικὴ εἶναι καὶ ἡ πρόληψις (ἐν Αἰτωλίᾳ) καθ' ἣν: "Ἀσπρη ρόκα (τουλούπα γενεσίματος) δὲν πρέπει νὰ φανῇ πουθενά [κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς] καὶ δὲ γνέθουν, γιατί τὸ ἄσπρο προκαλεῖ τὸ χαλάζι. (Δ. Λουκοπούλου, Γεωργικά τῆς Ρούμελης, σ. 165).

Προέκτασις τῆς δεισιδαιμονίας εἶναι καὶ ἡ ἀναφερθεῖσα λεύκανσις τῆς κόμης τῶν λουομένων κατὰ τὴν "Ἀσπρην Ἑβδομάδα, οἷτινες τιμωροῦνται οὕτω διὰ τὴν παράβασιν τῆς ἀργίας.

Αἱ μετὰ τὴν Διακαινίσμον ἡμέραι. (Ξώλαμπρα).

Περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου οἱ γεωργικαὶ φόβοι διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν βλαστημάτων (δημητριακῶν, ἐλαιώνων, ἀμπέλων κλπ.) ἀπὸ πιθανὴν πτώσιν χαλάζης, ἄλλης ἀπροόπτου καιρικῆς προσβολῆς ἢ ἀσθενείας, καθίστανται μεγαλύτεροι. Διὰ τοῦτο καὶ μετὰ τὴν Διακαινίσμον ἑβδομάδα οἱ γεωργοὶ ἐξακολουθοῦν νὰ σέβωνται τὰς μαγικῶς ἢ παρετυμολογικῶς ἐπιφόβους ἡμέρας.

Περίεργος εἶναι ἡ θέσις τῆς πρώτης Δευτέρας μετὰ τὴν ἑβδομάδα τοῦ Πάσχα. Ὀνομάζεται κοινῶς «Παλιὰ Δευτέρα» ἢ «Δευτέρα τοῦ Ἀντιπάσχα» (ἢ «τοῦ Θωμᾶ»), καὶ κατ' αὐτὴν εἰς τινες τόπους ἀπαγορεύεται ἀπολύτως ἡ ἐργασία:

«Ἦ Ἀντιπάσκον τὴν Δευτέραν
μηδὲ κλωστήν εἰς τὴν βέλονται».

(Σύμῃ: Ν. Γ. Πολίτου, Παραδ. Β', 1904, σ. 326).

Ἀντιθέτως, εἰς ἄλλους ἑλληνικοὺς τόπους, ἡ ἡμέρα αὕτη ἐθεωρεῖτο ἐγκαινιαστικὴ τῶν μετὰ τὸ Πάσχα ἐργασιῶν, αἱ δὲ ὑφάντριά ἐπρωτογέμιζαν μὲ νῆμα τὸ νέον ἀδράχτι τῶν κατὰ τρόπον ἐπίσημον καὶ ἱεροπρεπῆ.

Εἰς τὰς Ἀθήνας, κατὰ τὸν Δ. Καμπούρογλου, τὴν πρώτην Δευτέρα, ὕστερ' ἀπὸ τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ, ἐνέθανε οἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια καὶ γεμίζανε τὸ νέο ἀδράχτι. Τὸ πρῶν ἐπιάνανε τὴν πρώτην ρόκα, ἐκάνανε τὸ σταυρόν τους, ἐλέγανε τρεῖς φορές τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» καὶ ὕστερα ἐνέθανε ὅλη τὴν ἡμέραν. Γιομίζανε τὸ νέο ἀδράχτι καὶ τὸ βάνανε στὰ ῥονίσματα... Τὸ νέο ἀδράχτι τὸ μεταχειρίζοντο στὸ πρῶτον παννί, πὺν κάνανε μετὰ τὴ Λαμπρῇ. (Ιστορ. Ἀθηναίων, Γ', σ. 171).

Εἰς τὰ μέρη τῆς Θράκης ὠνόμαζον διὰ τοὺς ἰδίους λόγους τὴν πρώτην αὐτὴν ἐπανάληψιν τῆς ὑφάνσεως «Ἀδραχτανάστασιν» (βλ. Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. Ε', σ. 51).

Ὁμοίως ἐν Λέσβῳ: Ἀπὸ τοῦ Θωμᾶ τὴ Δευτέρα πιάναν τὰ καινούργια τὰ παννὰ στὶς κρεββαταριὰς [= ἀργαλειοὺς] καὶ στ' ἀδράχτια. Ἀπ' τὴν πρώτην κλωστήν

πὺ πιάναν στ' ἀδράχτι, κόβαν καὶ βάζαν στὸ χέρι τους γιὰ φυλαχτό, γιὰ νὰ κλώθουν καὶ νὰ μὴν κόβεται. Αὐτὴν τὴν κλωστή τὴ λέγαν «ἀδραχτανάστασι»¹.

Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἐπίσημος αὕτη καὶ ἱεροπρεπὴς ἐπανάληψις τῆς ἐργασίας τῶν γυναικῶν, ἰδίᾳ τῆς ὑφάνσεως, ἐπισφραγίζουσα τὴν λατρευτικὴν ἀναγκαιότητα τῆς προηγηθείσης ἀργίας, ἀποτελεῖ τελεστικὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς εἰς τὴν νέαν κατάστασιν.

Ἀπὸ τὰς ἐπομένους ἡμέρας, ἡ Πέμπτη ἐπανεμφανίζεται μὲ ἀπαγορευτικὸν χαρακτήρα. Οἱ παλαιοὶ Ἀθηναῖοι ξώλαμπρα ἐφύλαττον τὰ ἑπτὰ Πρωτόπεμπτα καὶ δὲν ἐδούλευον, ἀλλὰ προσκαλοῦντες συγγενεῖς καὶ φίλους ἀνοίγαν ἐρημοκκλήσια καὶ ἐλειτούργουν... Κανένας νοικοκύρης τὰ Πρωτόπεμπτα μετὰ τὴ Λαμπρὴ δὲν ἔμπαινε στὸ κτῆμα του, μήτε σὲ χωράφι, μήτε σ' ἀμπέλι, μήτε πουθενά. (Δ. Καμπούρογλου, ἐνθ' ἄν., σ. 155 καὶ 170).

Καὶ ἐν Γυθείῳ. «Δὲν μπαίνουν στ' ἀμπέλια, δὲν γνέθουν, ὅσες ἔχουν ἀμπέλια καὶ δένδρα, φοβούμεναι τὴν χάλαζαν» (Ἐπὶν. Λαογρ. Ἀρχ., Ε', σ. 50).

Ὅμοιος ἐν Λέσβῳ: "Ὅλες τὰς Λαμπροπέμπτους, ὡς τὰ Πενήντα [= Πεντηκοστὴ] δὲν κλώθαν οἱ γυναῖκες μήτε μαλλί, μήτε μπαμπάκι, γιατί μπαμπακιάζαν οἱ ἐλιές καὶ χαλοῦσε ὁ ἀνθός. Μὴδὲ βέλουν δὲν πιάναν κείνη τὴν ἡμέρα, γιατί χαλούσαν τὰ «ἀγόρια» (= μεταξοσκώληκες), τροπούσαν τὰ κοτσούλια καὶ δὲν βγάζαν μετάξι".

Ἐν Θράκῃ, ὡς εἴπομεν, ἐφτὰ Πενήντες, μὲ τὴ Μεγάλῃ Πέμπτῃ, φοῦρνο-δὲν ἀναφταν, ψωμί δὲ ζύμωναν, νερό δὲ ζεσταῖναν, ροῦχα δὲ ἐπλυναν (Ἐλπιν. Σταμούλη - Σαραντῆ, ἐνθ' ἄν., σ. 152).

Εἰς τὰς ἐκτεθείσας ὡς ἄνω περιπτώσεις δὲν ἔχομεν μὲν συγκεκριμένον ἅγιον τιμωρόν, παρακολουθοῦμεν ὅμως τὴν ἐκ τῶν ἰδίων τῶν ἡμερῶν ἐπιβαλλομένην ποινὴν, ἣτις ἐνίοτε στηρίζεται καὶ εἰς τὴν ἐκ παρετυμολογίας ὁμοιοπαθητικὴν σκέψιν. Οὕτω π.χ. μετὰ τὴν ἐπίφοβον διὰ τὸ χαλάζι «ἄσπρην» ἑβδομάδα, δυνάμεθα νὰ ὑποπεύσωμεν ὅτι καὶ ἡ Πέμπτη γίνεται δυσοίωνος παρὰ τὸ ρῆμα «πέφτω», νοούμενον ἐπὶ τῆς χαλάζης ἢ ἐπὶ ἄλλης συμφορᾶς².

23. Τ' ἄη Γιωργιῶ (Ἐγεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου).

Πανελληνίως ὀνομαστικὴ ἑορτὴ, πλουσίως ἐθιμικὴ εἰς πανηγυρισμοὺς καὶ

¹ Π. Νικήτα, Λεσβ. μηνολόγιον, σ. 81.

² Π. Νικήτα, ἐνθ' ἄν., σ. 81.

³ Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι καὶ αἱ ἐκκλησιαστικαὶ Ἀρχαὶ καθώριζον ἐνίοτε εἰς τοὺς πιστοὺς ὡς ἀργίαν: «καὶ ὅλας τὰς Πέμπτους, ἀπὸ τὴν Πέμπτῃ τῆς Διακαινησίμου μέχρι τῆς Πέμπτῃ τῆς Ἀναλήψεως». (Βλ. Μιχ. Καλινδέρη, Αἱ συντεχνίαι τῆς Κοζάνης ἐπὶ τουρκοκρατίας, σ. 7).

τελετάς, τιμωμένη ιδιαιτέρως ἀπὸ τοὺς ποιμένας (καὶ δὴ τοὺς Σαρακατσάνους), καὶ συμπίπτουσα μὲ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα. Ἡ ἀργία της δὲν τίθεται ὑπὸ ἀμφισβήτησιν, ὥστε ν' ἀναζητήσωμεν περιπτώσεις παραβάσεων πὺν ἐτιμωρήθησαν. Χαρακτηριστικὴ ὅμως εἶναι παράδοσις ἐκ Πόντου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ σημερινὴ φώκια τῶν θαλασσῶν εἶναι παλαιὰ νοικοκυρά, ἀδιαφορήσασα διὰ τὴν ἑορτὴν καὶ κατελθοῦσα εἰς τὸν γαλὸν νὰ πλύνῃ. *Ἀτότες ἄη-Γιώρης, πὼς κ' ἐτίμεσέν ἄτον, ἐκατάρωσεν καὶ εἰπέν ἄτεν* «Νὰ γίνεσαι φώκα καὶ νὰ σύρης ἀπ' ὀπίσου σ' τ' ἐγκούνια σ'»¹.

Ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ ἐπαναλάβωμεν καὶ τὰς διαπιστώσεις, τοῦ Δ. Λουκοπούλου: *Ὁ «τσοπάνης . . . τῇ γιορτῇ τοῦ Μεγαλομάρτυρα τῇ θεωρεῖ δεύτερη Λαμπρῇ»* (Ποιμενικὰ τῆς Ρούμελης, Ἀθῆναι 1930, σ. 172) καὶ τῆς Ἀγγελ. Χατζημιχάλη: *Τῇ γιορτῇ [τοῦ ἄη-Γιώρη] τὴν πανηγυρίζουν περισσότερο ἀπὸ τῇ Λαμπρῇ . . . Στὸ ὄνομα τοῦ ἄη-Γιωργιοῦ παίρνουν τὸν μεγαλύτερο ὄρκο.* (Σαρακατσάνοι, Α, Ἀθῆναι 1957, σ. ρλζ').

Χαρακτηριστικὸν εἶναι ἐπίσης το λεγόμενον παρὰ τῶν Ποντίων, ὅτι τὸν ἄη-Γιώρη τὸν φοβοῦτανε πολὺ *κ' αἱ Τσιφλίκαι. Τῇ γιορτῇ του τὴν τιμοῦσαν καὶ τὴν λέγαν «Χοπτοελλέζ»*.
25. Τῇ ἁγίου Μάρκου («Μάρκου τοῦ Ἐυαγγελιστοῦ»).

Τὸν ἑορτάζουν οἱ γεωργοὶ καὶ τὸν ἀχέπτονται ὡς προστάτην κατὰ τῶν κινδύνων τῶν φιδιῶν (πιθανῶς καὶ ἐκ αὐτῶν ἐπιδράσεων, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Βενετοκρατίας). Ρόλος ἐποχικός.

Ἐν Αἰτωλίᾳ εἶναι ἐν χρήσει διὰ τὰ φίδια καὶ ἡ ἐξῆς ἐμφδῆ:

*Μάρκο, Μάρκο, μάρκωσέ τα (= μάργωσε, νάρκωσε)
 κι ἄη Γιώρη, τύφλωσέ τα [τὰ φίδια].*

Ἐξ Αἰτωλίας γνωρίζομεν ἐπίσης, ὅτι οἱ γεωργοὶ δὲ ζεύουν ἀλέτρι, δὲ βαροῦν τσαπισιὰ σὲ χωράφι, *γιατὶ ἄκουσαν ἄλλους πὺν δούλεψαν κ' ἐπαθαν . . . Μιὰ ὀχιά παρουσιάστηκε στὰ κέρατα τοῦ ἐνὸς βοδιοῦ . . . Ἄλλος βρῆκε τὸ φίδι κάτω ἀπὸ τὴ θροφή, πὺν θά 'δινε στὰ βόδια του*³ . . .

ΜΑ·Ι·ΟΣ

Μὴν μεταξὺ τῆς ἀνοίξεως καὶ τοῦ θέρους, πλουσιώτατος εἰς δεισιδαιμονίας καὶ μαγικὰς ἐπενεργείας, ἀλλὰ καὶ ἐπιφοβος διὰ τὰς καιρικὰς ἐκρήξεις του.

¹ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, Α', ἀρ. 348 καὶ Ἀ. Α. Παπαδοπούλου, Παροιμίες Πόντου. Λαογραφ. ΣΤ', 1917-8, σ. 67.

² Ξενοφ. Ἀκογλου, Λαογρ. Κοτυώρων Α', σ. 262.

³ Δημ. Λουκοπούλου, Γεωργικὰ τῆς Ρούμελης, σ. 165-6.

(πρβλ. τὸ γνωμικόν: *Στῶν ἁμαρτωλῶν τῇ χώρᾳ τὸ Μάη μῆνα βρέχει*), παρακολουθεῖται μὲ εὐαισθησίαν, ἰδίᾳ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας του, ὑπὸ τῶν γεωργῶν.

2. Τ' ἄη Θανάση («Μνήμη Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου»).

Εἶναι τὸ «καλοκαιρινὸν» πανηγύρι τοῦ συγχοῦ εἰς βαπτιστικά ὀνόματα ἁγίου, τὸ ὁποῖον τελεῖται μὲ συγκεντρώσεις εἰς ὑπαίθρια ἐξωκκλήσια καὶ μὲ χορούς. Ἴσως εἶναι τὸ πρῶτον θρησκευτικὸν ἀντίδοτον κατὰ τῶν μαγικῶν κινδύνων τοῦ Μαΐου, ἀπὸ τῆς Πρωτομαγιάς.

Οἱ γεωργοὶ κρατοῦν τὴν ἡμέραν αὐτὴν καὶ ἐκ φόβου διὰ τὴν παραγωγὴν των. «Ἀλαφρογοριτὴ εἶναι, ἀλλὰ δουλειὰ δὲν ἔχει αὐτὴν τὴν ἡμέραν»¹.

3. Τῆς ἁγίας Μαύρας («Τιμοθέου καὶ Μαύρας μαρτύρων»).

Κατ' ἐξοχὴν παρετυμολογικῆς φύσεως ἡ ἡμέρα, ὥστε νὰ καθίσταται «μαύρη» καὶ ἀποφράς.

Εἰς τὰς Ἀθήνας, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, αἱ οἰκοκυραὶ δὲν ἐπιαναν βελόνα, γιὰ νὰ μὴ βγάλουν σπυρά, παρ' ὅτι λέγανε *μαῦρες*. (Δημ. Καμπούρογλου, Ἱστορ. Ἀθην. Γ', σ. 153).

Ἐν Αἰτωλίᾳ μὲ τίποτε δὲν καταπαύονται τὴν ἡμέραν αὐτή. Ἰδίως δὲν σπέρνον [ῥιζομαζοῦν ἢ καλαμπόκια], γιατί τὸ σπέρμα δὲν φτερόνει².

Ἐν Ἠπείρῳ: Τῆς ἁγίας Μαύρας δὲν κάνομε χωράφ, γιατί πιστεύομε διὰ θὰ πάθουμε ζημιὰ. (Ἀκολουθεῖ ἡ κλασσικὴ παραδόσις διὰ τὴν τιμωρίαν τοῦ παραβάτου): «Ενας πήγαινε γιὰ χωράφ τὰ Ἅγιο-Μαύρας, μὲ δυὸ μαῦρα βόιδα, καὶ τοῦ εἶπ' ὁ ἄλλος: — «Τί, κάνεις χωράφ» σήμερα, τσ' Αἰμαύρας;» Καὶ τοῦ εἶπε: — «Ἐχω κ' ἐγὼ μαῦρα βόιδα». Καὶ ψόφ'σαν ἀμέσως τὰ βόιδα καὶ τὰ δυὸ, κ' ἔμ'νε μὲ τὴ β' κέντρα στὸ χέρ»³.

Καὶ ἐν Κύπρῳ: Τῆς ἁγίας Μαύρης, οἱ γυναῖκες δὲν ἐργάζονται οὔτε ράβουν. Ὅποια ράψη, θὰ πάθῃ καντήλα (φουσκάλα) καὶ μάλιστα μαύρη (δοθιῖνα)⁴.

Ὁ φόβος τῆς ἁγίας Μαύρας ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὰς ἀντιστοίχους ἡμέρας τοῦ ἔτους. Ἐν Μεσσηνίᾳ: «Ὅποια μέρα πέσῃ τῆς ἁγιά-Μαύρας, αὐτὴ τὴ μέρα τήνε φυλάνε ὅλο τὸ χρόνο. Δὲν κόβουν ροῦχα, δὲν λευκαίνουν παννί, δὲν ἀλωνίζουν, δὲν κάνουν ἐλλῆς στὸ λιοτριβειό, γιατί γίνεται μαῦρο τὸ λάδι». (Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, σ. 196).

¹ Δημ. Λουκοπούλου, Γεωργικά τῆς Ρούμελης, σ. 167. (Βλ. καὶ ἑορτὴν τῆς 18ης Ἰανουαρίου).

² Δημ. Λουκοπούλου, ἐνθ' ἀν., σ. 167.

³ Δημ. Β. Οἰκονομίδου, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς τὰ Κατσανοχώρια Ἠπείρου, Ἑπ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. ΙΓ' - ΙΔ (1960-61), σ. 396.

⁴ Βλ. Ν. Κυριαζῆν εἰς Κυπρ. Χρονικά, Δ' (1926), σ. 31.

4. Τῆς Ἀγιά Πελαγίας («Πελαγίας τῆς Ὁσιομάρτυρος»).

Τὸ ὄνομα Πελαγία ἐνθυμίζει τὸ πέλαγος καὶ τὴν τρικυμίαν. Εἰς τὰς ἑλληνικὰς νήσους ὑπάρχουν ἐξωκκλήσια τῆς Ἀγίας παρὰ τὰς ἀκτὰς, ὅπου προσέρχονται προσκυνηταὶ οἱ ναυτικοὶ καὶ οἱ ἔχοντες ταξιδεμένους. Ἐν Κεφαλληνία αἱ οἰκογένειαι τῶν ναυτικῶν φυλᾶνε τὴν ἡμέρα τοῦ ἁγιά-Πελαγίας, γιὰ τὴ φουρτούνα¹.

Ἀλλὰ καὶ οἱ γεωργοὶ κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν δὲν θερίζουν καὶ δὲν ἀλωνίζουν, γιατί σηκώνεται ἀνεμοστρόβιλος καὶ σκορπάει τὰ γεννήματα. (Γύθειον. Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., Ε', σ. 63).

8. Τ' ἁγία Γιάννη («Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου»).

Ὁ ἁγία Γιάννης αὐτὸς στέλνει τὸ χαλάζι καὶ καταστρέφει τὰ σπαρτά, ἐξ οὗ Ἀη-Γιάννης Χαλαζιάς (Ἀγραφα). Λέγεται καὶ Βροχάρης [ἐπειδὴ καὶ ἡ βροχὴ εἶναι ἀνεπιθύμητος], ἀλλὰ καὶ Τριανταφυλλᾶς [ἀπὸ τὰ λουλούδια]. (Βλ. εἰς Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. Ε', 1945-9, σ. 63). Πολλὰ τὰ ἐπίθετα τοῦ ἁγίου καὶ κατὰ τὴν 26ην Σεπτεμβρίου.

Ἀλαφρὴ γιορτὴ ὥστόσο οἱ γεωργοὶ ποιεῖν νὰ πιάσουν δουλειά νομίζον πὺς ὁ ἁγία-Γιάννης αὐτὸς στέλνει τὰ χαλάζια². Αἱ αὐτοὶ οἱ γεωργοὶ μας ἐπιδρῶν ἁγία, καὶ ὅπου ὑπάρχει ἐκκλησία τοῦ ἁγίου, ἐκεῖ πανηγυρίζουν θυσιάζον ἁγία καὶ κατόπιν παρακάθηνται εἰς κοινὴν τράπεζαν εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ (Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, σελ. 196).

9. Τ' ἁγίου Χριστοφόρου («Χριστοφόρου μάρτυρος»).

Ἡ λατρεία τοῦ ἁγ. Χριστοφόρου εἶναι σημαντικῶς διαδεδομένη ἐν Ἑλλάδι, ἡ δὲ χρονολογία τῆς μνήμης του ἀποτελεῖ σταθμὸν εἰς τοὺς μετεωρολογικοὺς φόβους τῶν γεωργῶν. Ὁ ἐκ τῆς χαλάζης κίνδυνος εἶναι κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους, ὁ δὲ ἅγιος μὲ τὸ Χριστεπώνυμον ὄνομα δύναται νὰ ἐπέμβῃ ἀποτελεσματικῶς³.

Κατὰ τοὺς Ἡπειρώτας ὁ κίνδυνος τῆς χαλάζης ὑφίσταται μεταξὺ 8ης καὶ 9ης Μαΐου.

¹ Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῶν ἐκρηκτικῶν τρικυμιῶν διὰ τὰς ὁποίας ὑπάρχει τὸ παροιμιᾶκὸν δίστιχον: *Τῶν καλῶν ἀντρῶν [ἢ ναυτῶν] γυναῖκες τὸν Ἀπριλομάη χρηεῦν.* (Ν. Γ. Πολίτου, Παροιμ., Β', 407, 26).

² Δ. Λουκοπούλου, Γεωργικὰ τῆς Ρούμελης, σ. 167.

³ Ἡ σύγχρονος εἰδικὴ λατρεία τοῦ ἁγ. Χριστοφόρου τῶν αὐτοκινητιστῶν ἤλθε πιθανῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Δύσιν. (Βλ. καὶ Ἄννας Χατζηνικολάου, Εἰκόνες τοῦ ἁγ. Χριστοφόρου τοῦ Κυνοκεφάλου, Mélanges O. et M. Merlier, tome III, Athènes 1957, σ. 232-3).

*‘Ο ἄη Γιάν’ς τὸ πῆγει (= πηγνύει τὸ χαλάζι)
κι ἄη Χριστόφορος τὸ ρίχνει. (χωρία Πωγωνίου).*

Ὡς ἐκ τούτου ἀπαιτεῖται σεβασμὸς καὶ ἀργία κατὰ τὰς μνήμας τῶν δύο τούτων ἁγίων.

Ἐπίσης ἐν Ἠλείῳ: *‘Ο ἅγιος Χριστόφορος γυρίζει’ μὲ τὸ χαλάζ’ στὸν κόρφο. ‘Αν δουλέψουμε τὴν ἡμέρα τ’, θὰ μᾶς πνίξῃ μὲ τὸ χαλάζι. (Δ. Οἰκονομίδης, εἰς Ἑπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. ΙΓ-ΙΔ, σ. 396). Καί: Τοῦ Ἀγ. Χριστοφόρου δὲν ἐργάζεται κανεὶς στ’ ἀμπέλι. Λένε πὼς ὁ Ἅγιος Χριστόφορος τὸ ἔχει στὴν ποδιά του τὸ χαλάζ’, καὶ ἴσια τὸ ρίχνει, ἅμα ἐργαστῆς στὴ γιορτὴ του¹.*

Ἀλλὰ καὶ ἐν Θράκῃ: *«‘Ο ἅγιος Χριστόφορος ἔχει τὸ χαλάζι μέσα στὸ μανίκι του. Τὸν γιορτάζουνε (= ἀργεῦνουν) γιὰ τὸ χαλάζι. Ἀκόμα κ’ οἱ Τοῦρκοι τῆς Ἀνατ. Θράκης ρωτοῦσαν τοὺς Χριστιανούς, πότε ἦτανε ἡ γιορτὴ του, γιὰ νὰ μὴ δουλέψουνε. (Λαογραφία, τόμ. ΙΓ’, 1961-2, σελ. 113).*

Τῆς Μεσοπεντηκοστῆς.

Μικρὰ ἑορτὴ τοῦ Πεντηκοσταρίου, χωρίζουσα τὸ ἀπὸ Πάσχα μέχρι Πεντηκοστῆς διάστημα καὶ συμπύκνουσα συνήθως μετὰ 10 καὶ 20 Μαΐου. Οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ νοικοκυρεῖς τὴν προσέχουν περισσότερο, παρευρισκόμενοι τὸ ὄνομά της ἐκ τοῦ «μέσα ποντικίου». Σκέπτονται τοὺς ποντικούς τῶν οἰκῶν ἢ τοὺς ἀρουραίους τῶν ἀγρῶν, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν μαστίζουν τὸ νοικοκυριὸ ἢ τὴν ἐπικειμένην παραγωγὴν.

Ἐν Ἀθήναις τῆς Μεσοπεντηκοστῆς δὲν ἔραπτον ροῦχα, διότι θὰ τὰ ἔτρωγον οἱ ποντικοί... καὶ δὲν ἀνοίγαν κασέλα, μήτε ντουλάπι τῶν ρούχων².

Ἐν Θράκῃ ἔλεγον περὶ τῆς αὐτῆς ἑορτῆς παροιματικῶς:

*Οὔτε ράμμα στὸ βελόνι
οὔτε ποντικὸς στ’ ἁλώνι!*

(Ν. Γ. Πολίτου, ἀνέκδ. παροιμαίαι, ἐν λ. ράμμα 4).

Καὶ ἐν Μεσσηνίᾳ: *Δὲν δουλεύουν γιὰ τὰ ποντίκια, γιατί κόβουν τὰ γεννήματα καὶ τὰ μπουστάνικα. (Ἑπετ. Λαογρ. Ἀρχ., Ε’, σ. 65).*

Εἰς τὴν Στενήμαχον τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας τὴν ἡμέραν τῆς Παναγίας τῆς Μεσοπεντηκοστῆς³ ἐξήρχοντο ἐν λιτανείᾳ εἰς τὰς ἀμπέλους καὶ τὰς ἐρράντιζον μὲ

¹ Πληροφορία ἐκ Ζήτησης Ἰωαννίνων (1969), ἀπὸ τὸν φοιτητὴν Ἀπόστολον Μπενάτην.

² Δημ. Καμπούρογλου, Ἱστορ. Ἀθην., Γ’, σ. 153, 172.

³ Ἐδῶ συνέβη κάτι παρόμοιον μὲ τὴν «Παναγίαν Ὑπαπαντήν», ἐνῶ πρόκειται ἐπίσης περὶ Δεσποτικῆς ἑορτῆς.

ἀγιασμόν «γιά τῖς ἀρρώστειες καί τὸ χαλάζι». Ἡ ἡμέρα ἦτο ἐορτάσιμος. (Ἀρχ. Θερκ. Θησαυροῦ, IB', 1946-7, σ. 160).

20. Τ' ἁγίου Νικολάου («Ἀνακομιδὴ τοῦ λειψάνου»).

Θερινὴ ἐορτὴ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἀγομένη ἰδίᾳ εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ὅπου ὁ Δεκέμβριος δὲν ἐπιτρέπει πανηγυρισμοὺς εἰς τὸ ὕπαιθρον. Οἱ ἐορτάζοντες τόποι «φυλᾶνε τὴν ἡμέρα γιά τοὺς ξενιτεμένους».

21. Τ' ἁγίου Κωνσταντίνου («Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, τῶν Ἰσαποστόλων»).

Κατ' ἐξοχὴν βυζαντινὴ ὁρθόδοξος ἐορτή, μὲ συχνότητα ὀνομαστικῶν ἐορτασμῶν καὶ ἐξοχικῶν πανηγύρεων¹. Εἰδικὴ μνεῖα τῆς σημασίας τῆς ἀργίας τῆς ἐλάχιστα ἀπαντᾶται. Π. χ. ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ: «Ἦταν βαρεῖὰ γιορτὴ· χαιρετοῦσαν ὅσους γιόρταζαν· κάποτε ἔκαναν λιτανεῖα γιά νὰ βρέξῃ»².

Πέμπτη τῆς Ἀναλήψεως.

Ἀφελεῖς παρερμηνεῖται καὶ παρετυμολογῆται τοῦ ὀνόματος τῆς ἐορτῆς (ὥς καὶ τοῦ ρηματικοῦ τύπου: «ἀνελήφθη») ὡδήγησαν εἰς τὰς δοξασίας, ὅτι ἡ μὲν ἐργασία κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν τιμωρεῖται μὲ τὸ νὰ «ἀναλήβωνται» (= παίρονται, γίνονται) τὰ ἀποτελέσματά της, ἐπαλλάσσεται δὲ (διὰ τοὺς παραλλακτοῦς τρόπους) ἡ πρώτη ἀνάδοδος εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπου καλὴν εἶναι ἐν' ἀναλείβουν» (πλένουν) μὲ νερὸ τὸ σῶμα των, ὅπως «ἀναλείφθηκε»³ (1) καὶ ὁ Χριστὸς⁴.

Οἱ ποιμένες πρῶτοι τιμοῦν τὰ μέγιστα τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως, φοβοῦμενοι μὴν ἀναληφτῇ καὶ τὸ γάλα τῶν προβάτων των (Γ. Μέγας, ἐνθ' ἂν., σ. 206). Ἀλλὰ καὶ οἱ γεωργοί. Ἐν Ἠπείρῳ, (χωρίον Ζίτσα): τὴν κρατᾶνε πολὺ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως. Δὲν πηγαίνουν στ' ἀμπέλια, οὔτε βγάζουν κρασί ἀπὸ τὴν προηγούμενη μέρα. Φοβοῦνται μὴν ἀναληφτοῦν τὰ κρασιά⁴.

Γενικώτερον (ἐν Δυτ. Μακεδονίᾳ): Τὴν παραμονὴν τῆς Ἀναλήψεως, κατὰ τὸ δειλινὸ πού θὰ σημάνη ὁ ἑσπερινός, θὰ σχολάσουν ἀπὸ τῆ δουλειᾶ. Δὲν κάνει νὰ ἐργάζεσαι. Μιὰ κόρη πού λούσθηκε, ἀναλήφθηκε (= πέθανε). Δι' αὐτὸ λέγεται εἰς τοὺς ἐργαζομένους: «Ἄιντε τώρα, σχολάστε· κόρη λούσθηκε κι ἀναλήφθηκε».

¹ Πρβλ. τὸν ἀκριτικὸν στίχον: Πανηγυράκι γίνεται στὸν ἄη Κωνσταντῖνο κτλ. (βλ. Νίκης Πέριδικα, Σκυρὸς, Α', 1940, σ. 175).

² Θ. Κωστάκη, Ἡ Ἀνακομιδὴ (ἐκδ. Κέντρου Μικρασ. Σπουδῶν). Ἀθ. 1963, σ. 249.

³ Βλ. Γ. Ἀ. Μέγας, Ἑορταί, σ. 204-8. Ἐπίσης: Δημ. Σ. Λουκάτου, Ἡ λαογραφία τοῦ μπάνιου, περιοδ. Καινούρια Ἑποχή, 1957, τευχὸς β', σ. 66-79.

⁴ Πληροφ. τοῦ φοιτητοῦ τῆς Φιλοσ. Σχολῆς Ἰωαννίνων Ἀποστόλου Μπενάτση.

Ἐὰν κανεῖς πάλιν σπέρνῃ ἀργά, τοῦ λένε : «Μὴν σπέρνῃς, θ' ἀναληφθῇ ὁ σπόρος», δηλ. δὲν θὰ φυτρώσῃ¹.

Ἡ κατὰ τ' ἀνωτέρω ἀργία τοῦ δειλινοῦ τῆς παραμονῆς τῆς Ἀναλήψεως ἔχει σχέσιν καὶ μὲ τὴν δοξασίαν, ὅτι κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν ἐπανέρχονται εἰς τὸν Ἄδην αἱ ψυχαί, αἱ ὁποῖαι συνανέστησαν μὲ τὸν Χριστόν. (βλ. Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, 207).

Δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι ὁ χαρακτήρ τῆς ἑορτῆς τῆς Ἀναλήψεως εἶναι γενικώτερον νεκρολατρευτικός. (Ὁλόκληρον τὸ δεκαήμερον μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς ὁ λαὸς σκέπτεται τοὺς ἐπιστρέφοντας εἰς τὸν Ἄδην νεκροὺς του). Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι διὰ τοὺς Σαρακατσάνους, μὲ τὰ προπολιτιστικὰ ἔθιμα, ἡ Πέμπτη τῆς Ἀναλήψεως εἶναι ἡ μεγάλη γιορτή, πὺν κάθε στάνη ἔχει μνημόσυνο γιὰ τὶς ψυχὰς τῶν πεθαμένων. Τὴν ἔχουν σὰν τὸ μεγαλύτερο Ψυχασάββατο. Ὅλοι γύρω οἱ χωρικοὶ τὸ ξέρονν, πὺς τῆς Ἀναλήψεως οἱ Σαρακατσάνοι προσφέρουν ἄφθονο κρέας, τυρί, πίττες καὶ πᾶνε στὶς στρουγγες γιὰ νὰ φᾶνε καὶ νὰ σχωρέσουν².

Τριήμερον Πεντηκοστῆς.

Διὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ τριημεροῦ τοῦτοῦ ἡ τήρησις ἀργίας δὲν χρειάζεται ὑπόμνησιν. Εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς «Γονατοκλήσεως», κατὰ τὴν ὁποῖαν καὶ ῥόνῃ ἡ παράκλησις τοῦ ἐκκλησιασμοῦ τιμωρεῖται. Ἀλλὰ τὸ Σάββατον τῶν ψυχῶν καὶ ἡ Δευτέρα τοῦ Ἀγ. Πνεύματος (ἡ τῆς Ἀγ. Τριάδος), χρειάζονται τὴν ὑπόμνησιν.

Τὸ Σάββατο τοῦ Ρουσαλιοῦ εἶναι γιὰ τὶς ψυχὰς³. Οἱ γυναῖκες δὲ ράβουν, δὲ φαίνουν, δὲν πλένουν. Εἶναι τὸ τελευταῖον Σάββατο, πὺν κάθονται οἱ ψυχὰς μὲ τοὺς ζωντανούς. Θέλουνε συντροφιά καὶ ἡσυχία. (Κεφαλληνία).

Ὅσο πὺν κοντινοὶ (=πρόσφατοι) εἶναι οἱ πεθαμένοι σου, τόσο δὲ δουλεύεις ὅλη μέρα σήμερα, οὔτε σ' ἀμπέλι, οὔτε σὲ χωράφι. (Ἡπειρος, χωρία Πωγωνίου, 1969).

Εἰς ἄλλας περιγραφὰς διαφαίνεται καὶ ἡ ὑλικωτέρα σχέσις, ἣτις ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ἐργασίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς ἐνοχλήσεως τῶν ψυχῶν τῶν νεκρῶν. Ἀπὸ τὸ Πάσχα ὡς τῆς Γονατιστῆς (= Πεντηκοστῆς) οἱ ψυχὰς κάθονται ἀπάνω στὰ δέντρα καὶ στὰ βλαστάρια τοῦ ἀμπελιοῦ· γι' αὐτὸ δὲν κόφτουν ὡς τότε βλαστάρια, μήπως πέσουν οἱ ψυχὰς πὺν εἶναι καθισμένες ἐπάνω καὶ κλάφουν· δὲν

¹ Κ. Ν. Μακρῆ, Λαογραφικὰ Σισανίου, σ. 67.

² Ἀγγελ. Χατζημιχάλη, Σαρακατσάνοι, Α' σ. 93στ' καὶ ρμε'.

³ Διὰ τὸ ὄνομα Ρουσάλι - Ρουσάλια - Rosalia βλέπε ἐρωτήματα καὶ συζητήσιν εἰς τὸ περιοδ. «Λαογραφία», τόμ. Γ' σ. 701, Δ' σ. 324 καὶ 748, Ε' σ. 652 κ.ά.. Ἐπίσης Φ. Κουκουλέ Β.Β.Π., τόμ. Β1. Ἀθήναι 1948, σ. 29 - 31.

ξεραχνίζουν, γιατί κ' ἐκεῖ [στὶς ἀράχνες] κάθονται οἱ ψυχές. (Θράκη, Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, σ. 209).

Ἡ Δευτέρα τῆς Πεντηκοστῆς ἀποτελεῖ τὰ μεθεόρτια, τὰ ὅποια ἀφιερώνονται εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἢ καὶ εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα: Δὲ δουλεύουν τοῦ Ἀγ. Πνεύματος, γιὰ νὰ μὴν τοὺς χαθῇ (= ἀφαιρεθῇ, μειωθῇ) τὸ μυαλό. (Κεφαλληνία)¹.

Ἀλλὰ οἱ γεωργοὶ φοβοῦνται καὶ τὴν χάλαζαν τῆς ἐποχῆς. Δὲν ἐργάζονται κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτήν, διότι ἡ τιμωρία θὰ εἶναι ἄμεσος. Σχετικὴ παροιμία λέγει: Ἡ Ἁγία Τριάδα βαστάει τὸ χαλάζι στὴν ποδιά της. (Γορτυνία, Ν. Γ. Πολίτου, Παροιμ., Α', 213). Ἡ ἑορτὴ προσωποποιεῖται.

Ἐξ Ἡπείρου, ὅπου ἡ ἑορτὴ τῆς ἁγίας Τριάδος τελεῖται κατὰ τὴν Τρίτην τῆς Πεντηκοστῆς, ἔχομεν τὴν ἐξῆς παράδοσιν: Ἡ γιαγιά μου κάποτε, ποὺ εἶχε ἀργέφει καὶ τὶς τρεῖς μέρες τῆς Πεντηκοστῆς, δὲν ἔδωσε σημασία στὴν Τρίτη καὶ εἶπε: «Δὲν εἶναι βαρεῖά γιορτὴ σήμερα θὰ δουλέψω». Δὲν πῆγε στὴν ἐκκλησιὰ κ' ἐργάστηκε. Δουλεύοντας ὁμως ἀπὸ πᾶντι, ἔπασσε κ' ἔσπασε τὸ πόδι της. — «Ἡ γιορτὴ μοῦ τό 'κανε» εἶπε. Αἱ ἀπὸ τότε φυλάει τὴν Τρίτη καὶ πηγαίνει στὴν Ἐκκλησιὰ².

ΙΟΥΝΙΟΣ (Θεριστής).

Ὁ φόβος ἐκ τῆς χαλάζης καὶ ἄλλων καταστροφῶν ἐπικρέμαται καὶ κατὰ τὸν μῆνα αὐτόν, ἐφ' ὅσον ἡ συγκομιδὴ τῶν δημητριακῶν δὲν συνετελέσθη καὶ οἱ καρποὶ εἰς τὰ δέντρα ἢ τῆς ἀμπέλου δὲν ἐστερεώθησαν.

11. Τ' ἁγίου Βαρθολομαίου («Βαρθολομαίου καὶ Βαρνάβα τῶν ἀποστόλων»).

Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτήν δὲν δουλεύουν στ' ἀμπέλια, γιατί πέφτει χαλάζι καὶ τὰ καταστρέφει. (Ἐπει. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. Ε', σ. 78).

12. Τ' ἁγίου Νούφρη ἢ Ρούφνης («Ὁνουφρίου καὶ Πέτρου τῶν ἁγίων»).

Κατὰ λαϊκὴν παρενυμολογίαν, ὁ ἁγ. - Ρούφνης ρουφᾷ τ' ἀστάχνα καὶ τιμω-

¹ Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτήν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἑορτάζουν καὶ δὲν ἐργάζονται οἱ κουρεῖς, ὀρμώμενοι ἴσως ἀπὸ τὴν παράδοσιν τῶν πυρίνων γλωσσῶν ἢ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ κεφαλὴ εἶναι τὸ οἰκητήριον τοῦ πνεύματος.

² Ἀφήγησις Μαγδαληνῆς, πρεσβυτέρας Δ. Ράπτου, ἐκ τῶν χωρίων Πωγωνίου Ἡπείρου, Ἰωάννινα 1969.

ρεῖ ὄσους δὲν τὸν γιορτάζουν. Γι' αὐτὸ δὲν θερίζουν καὶ δὲν ἀλωνίζουν στὴ γιορτὴ του. (Σύμη: Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. Ε', σ. 71)¹.

14. Τ' ἃη Λυσσέα («Ἐλισσαίου τοῦ προφήτου»).

Οἱ γεωργοὶ δὲν καματεύουν τὴν ἡμέρα αὐτὴ, γιατί παθαίνουν λόσσα, αὐτοὶ καὶ τὰ ζῶα τους. (Ἀττική: Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. Ε' σ. 171).

24. Τ' ἃη Γιάννη τοῦ Κλήδονα κλπ. («Τὸ γενέθλιον τοῦ Τιμίου Προδρόμου»).

Ὁ δεσμὸς τῆς ἑορτῆς αὐτῆς (ἀστρολογικῆς καὶ διαβατηρίου) μὲ τὰς ἀγροτικὰς ἀπασχολήσεις, τὴν μαντεῖαν καὶ τὴν μαγείαν καταφαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ ὀνόματα τὰ ὁποῖα χαρακτηριστικῶς ἔχει λάβει ὁ ἅγιος: *Ριγανᾶς, Μελᾶς, Ἀπαρνιαστής, Βλαστολόγος, Λιοτρόπης, Κλήδονας, Φανιστής, Λαμπαδάρης, Λαμπροφόρος* κ. ἄ. (Βλ. γενικώτερα ἔθιμα: Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, σ. 212-221).

Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτήν: Δὲν ἀρχίζουν καμμιὰ δουλειά, γιατί εἶναι *Λιοτρόπι* (= τροπαὶ τοῦ ἡλίου) καὶ ὅποια μέρα πέρα τῆς *Λιοτρόπι* τὴ φυλᾶνε ὅλο τὸ χρόνο. Δὲν κάνουν γάμους, δὲν κόβουν ροῦχα, δὲ φυτεύουν, δὲν ἀρχίζουν σπορά. (Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. Ε', σ. 75-6).

Καὶ ἐν Λέσβῳ: Τὴν μέρα πρὶν θὰ πέρα τῆς γιορτῆς τ' ἀγίου Γιαννοῦ τοῦ Λιοτροπιῶ, πρέπει νὰ τὴ θυμᾶσαι ὅλο τὸ χρόνο καὶ νὰ μὴ δουλεύης αὐτὴ τὴ μέρα. Ἀλλιώτικα οἱ δουλειές σου δὲ θὰ πηγαίνουνε καλὰ².

Ἀλλὰ γενικώτερον: Στις 24 τοῦ Θεριστοῦ οἱ γεωργοὶ γιορτάζουν τὸν ἃη-Γιάννη τὸ *Ριγανᾶ*, καὶ δὲ δουλεύουν³.

Ἡ τιμωρία τοῦ ἁγίου ἐπέρχεται κάποτε καὶ μὲ τὴν κλασσικὴν αὐστηρότητα: Ἦτονε ἡ παραμονὴ τοῦ ἃη-Γιαννοῦ· οἱ καμπάνες ἀσημαίνανε καὶ τὰ παιδιὰ ἐτοιμάζανε γιὰ νὰ ἀνάφουνε τσι φουκαρίες (= φωτιές). Μιὰ γυναῖκα ἐτοιμαζότουνα νὰ κάμῃ τὴ μπουγάδα τση· ἀκούει τσι καμπάνες... «Τί γιορτὴ εἶναι αὐριο;» λέει... «Εἶναι, καημένη, τοῦ ἃη-Γιαννοῦ αὐριο, βοήθειά μας. Δὲν τὸ ξέρεις, καὶ γιὰ δαῦτο ἐτοιμάζεσαι γιὰ τὴ μπουγάδα...». — «Δὲν μὲ μέλει γιὰ τὸν ἃη-Γιάννη· ἐγὼ θὰ κάμω τὴ μπουγάδα μου!». Τὴν αὐγὴν, ἀχάραγο, σηκώθηκε ἡ γυναῖκα,

¹ Εἶναι πιθανόν, ὅτι ἐκ τῆς ἰδίας παρετυμολογίας, ἐκ τοῦ Ρούφνης-ρουφῶ, ἐσυνήθιζον ἐν Κωνσταντινουπόλει νὰ ἑορτάζουν τὸν ἅγιον Ὀνούφριον οἱ καπνοπῶλαι. Τὸν ἴδιον ἅγιον ἐώρταζον καὶ οἱ κουρεῖς, ἴσως πάλιν ἐκ τῆς μακροτάτης γενειάδος μὲ τὴν ὁποίαν οὗτος ἀπεικονίζεται. (Βλ. *Μανουὴλ Γεδεών*, Ἑορτολόγιον Κωνσταντινουπόλεως προσκυνητοῦ. Ἐν Κων/πόλει, τεῦχος Β', 1905, σ. 246).

² Π. Νικήτα, Λεσβιακὸ μνηολόγιον, σ. 108. Πρβλ. καὶ *Νίκης Πέρδικα*, Σκύρος, Α', 138.

³ Δημ. Λουκοπούλου, Γεωργικὰ τῆς Ρούμελης, σ. 167-8.

ἔπλυνε τὰ ροῦχα τῇ καὶ τ' ἄπλωσε στὰ χόρτα, 'ςταὶ πέτρες, γιὰ νὰ στεγνώσουνε. Ἔφτασε τὸ μεσημέρι, ἦλθε ὁ ἄντρας τῇ γιὰ νὰ φάῃ. Τριγυρνᾷ τὸ σπίτι, γυρεύει τὴ γυναῖκα του, ψυχὴ γεννημένη δὲ βλέπει... Ὁ ἄντρας ποὺ πεινοῦσε ἔτρεξε θυμωμένος ἐκεῖ ποὺ ἦτανε ἀπλωμένα τὰ ροῦχα. Βλέπει τὴ γυναῖκα καὶ τὰ ροῦχα μαρμαρωμένα! Ὁ ἄν- Γιάννης τὴν εἶχε τιμωρήσει. (Ζάκυνθος: Ν. Γ. Πολίτου, Παραδ., Α', ἀρ. 284).

29 καὶ 30. Τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. (29: Πέτρον καὶ Παύλον, 30: ἡ Σύναξις τῶν Δώδεκα).

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὀνομάζει ἀδιακρίτως «Τῶν ἁγίων Ἀποστόλων» καὶ τὰς δύο αὐτὰς ἡμέρας. Τό 'χουμε Πασκαλιά, τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων. Μεταλαβαίνουμε, ἔπειτ' ἀπὸ τόση σαρακοστή, καὶ δὲ δουλεύουμε. (Ἡπειρος).

Καὶ ἐν Κιμῳλώ: Ἡ γριὰ-Βασιλικιά... μιὰ φορὰ (λέει), τὴν ἡμέρα ποὺ γιόρταζαν οἱ Δώδεκα Ἀπόστολοι, ἐνῷ ἔβγαζε φρύακα μὲ τὸν ἀδελφὸ τῆς σ' ἓνα χωράφι των, βρῆκε δώδεκα «θεριά» κάτω σ' ἓναν ἀλφωνα (= χορταρικό)... Ἀπὸ τὴ χρονιά ἐκείνη οὔτε κλωστή δὲν περνοῦσε στὴ βελόνα αὐτὴ τὴν ἡμέρα¹.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Εἶναι ὁ μὴν τῆς συγκομιδῆς καὶ τῆς φροντίδος τῶν ἀλωνισμῶν. Πολλοὶ οἱ κίνδυνοι ἐκ πυρκαϊᾶς ἢ βροχῆς εἰς τὰ ἀλώνια, ὥς καὶ ἐκ χαλάζης εἰς τοὺς ὑπὸ ὠρίμασιν καρπούς. Μεγάλοι καὶ μικροὶ ἄνθρωποι χρειάζονται νὰ βοηθήσουν.

2. Τῆς Βλαχέρνας («Ἡ κατάθεσις τῆς τιμίας Ἑσθῆτος τῆς Ὑπερ. Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις».

Ἡ Παναγία Βλαχέραινα λέγεται «Καφοδεματοῦσα», «Καφοχεροβολοῦ», «Καφαλωνοῦ» καὶ «Βουλιάχτρα», ἐπειδὴ κατὰ τὰς σωζομένας παραδόσεις ἔκαψε τίς θημωνιᾶς τῶν ἁμαρτωλῶν ποὺ δούλευαν στ' ἀλώνια, ἢ ἔκαψε ν' ἀνοίξῃ ἢ γῆ καὶ νὰ τοὺς καταπιῇ.

Ἐν Ἡλιδι τηρεῖται αὐστηρὴ ἀποχὴ ἀπὸ κάθε ἀσχολία στὰ σπαρτὰ (θέρισμα, κουβάλημα, ἀλώνισμα κτλ.), γιατί θὰ πάθῃ κακὸ τὸ γέννημα. Διηγοῦνται περιστατικὰ σπαρτῶν ἀθήριγων, θεμωνιῶν καὶ ἀλωνισμάτων, ποὺ κἀνῃκαν μόνους, ἀλόγων ποὺ ἔσκασαν μέσ' στ' ἀλώνι, κάρρων ποὺ μπατάρησαν (= ἀνιερᾶπησαν), γιατί κατάλυσαν τὴ γιορτή. Ἐπίσης ἀλώνια ποὺ βούλιαξαν μαζὶ μὲ τὰ ἄλογα ἢ βόιδα κι ἀλωνιστάδες, καὶ τὸ μέρος γίνῃκε λούμπα ἢ ἄμπουλας, ὅπως

¹ Πρεσβ. Ἱ. Σπ. Ράμφον - Κ. Ι. Παπαδοπούλου, Λαογραφικὰ τῆς Κιμῳλῶν, ἐν Πειραιεῖ 1953, σ. ι'.

στόν 'Εβυθό 'Ανδραβίδας, ὅπου δείχνουν «τοῦ Παπᾶ τ' ἁλώνι». (Κ. Ψυχγιός, εἰς «'Ηλειακά» (1960), σελ. 575-6).

Σχετικὸν εἶναι τὸ κείμενον παραδόσεως ἐκ τῆς ὥς ἄνω περιοχῆς, τὸ ὁποῖον ἀνέπτυξεν ὁ 'Ανδρέας Καρκαβίτσας ἐν τῷ περιοδικῷ «'Εβδομάς» τοῦ 1885. 'Ο Ν. Γ. Πολίτης τὸ ἀναδημοσιεύει: *"Ἦτανε τῆς Παναγίας τὸν 'Αλωνάρη, καὶ ὁ παπᾶ - Βασίλης... ἀντὶ νὰ πάη στὴ λειτουργία του... πῆγε στ' ἁλώνι ν' ἁλωνίσῃ... 'Αρχισε ν' ἁλωνίζῃ, κι ἀπὸ πίσω ἀπὸ τ' ἄλογα, χτυπώντας τὸ καμουτσίκι, τοὺς ἐφώναζε: «'Απλα! 'Απλα!» 'Ἦρθε μεσημέρι, ὁ ἥλιος ἔκαιγε καὶ ὁ παπᾶς δὲν ἔπαυε τ' ἁλώνισμα. 'Απὸ τὴν κάψα καὶ τὴν πολλὴ κούραση ἔσκασαν τὰ δύο του ἄλογα. 'Εκεῖνος ἀπὸ τὸ θυμὸ του ἐβλαστήμησε τὴν Παναγία, ἐφασκέλωσε τὸν οὐρανὸ καὶ ἀρχίνησε νὰ γυρίξῃ αὐτὸς στὸ στιγερὸ. Μὰ δὲν ἐγύρισε πολὺ. 'Αξαφνα ἀκούει μιὰ βουή τρομαχτική. Νερὸ ἐρχόταν ἀφρισμένο καὶ τοῦ ἔζωνε τ' ἁλώνια. Τὸ νερὸ ἀνέβαινε - ἀνέβαινε, καὶ σὲ λίγο ἐσκέπασε τὸν παπᾶ καὶ τὸν ἔπνιξε. 'Εκεῖ ποὺ πνίγηκε ὁ παπᾶς, κάθε χρόνο τῆς Παναγίας, μέσ' στὸ μεσημέρι ἀκούονται τὸ χλιμίντρισμα τῶν ἁλῶνων καὶ οἱ φωνές τοῦ παπᾶ, φωνάζοντας «'Απλα, ἄπλα»¹.*

Κατ' ἄλλην διήγησιν ἐκ Πατρῶν: *Σ' ἓνα χωριὸ τὴν ἡμέρα τῆς Παναγίας ἐθέρισαν, γιατί ἦταν ἀνάγκη, κ' ἐφέσαν τὰ δεμάτια στ' ἁλώνια, γιὰ νὰ τ' ἁλωνίσουνε. Τὴ νύχτα ἔπιασε φωτιά κ' ἐκάησαν τὰ δεμάτια. Οἱ χωρικοὶ ἀπέδωκαν τὴν πυρκαϊὰ σὲ θάμα τῆς Παναγίας, καὶ γι' αὐτὸ τὴ λένε Καυοδεματοῦσα. (Λαογραφία, ΣΤ', 1917-8, σ. 656).*

'Εν Λέσβῳ: *"Ενας ζευγάς, ποὺ καῖχαν τ' ἁλώνια του εὐτεῖνῃ τῇ μέρα, εἶπε: «Τί Παναγία εἶναι αὐτὴ ἢ Καρφαλωνοῦ!» 'Απὸ τότες αὐτὴ τῇ μέρα δὲ δεματιάζονν τὰ στάχνα, γιὰ νὰ μὴν καοῦν»².*

Καὶ ἐν Ζακύνθῳ: *Κάποτε ἓνας παπᾶς ἁλώνιζε τὴν ἡμέρα αὐτὴ μὲ τ' ἄλογά του. Εἶπε: «Δὲν πειράζει· σήμερα εἶναι τῆς Παναγιᾶς τῆς Μικρῆς». 'Αλώνιζε τὸ στάρι του κ' ἔτυχε νά 'ναι στ' ἁλώνι μιὰ κλώσσα μὲ τὰ κλωσσόπουλα. Σὲ μιὰ στιγμὴ βυθίστηκε τ' ἁλώνι μὲ τὸν παπᾶ, τ' ἄλογα, τὸ στάρι καὶ τὴν κλώσσα. Καὶ τώρα ἀκούεται κάθε χρόνο τὸ φωναχτὸ τῆς κλώσσας, ποὺ τρομαγμένη φωνάζει τὰ παιδιά της»³.*

¹ Ν. Γ. Πολίτης, Παραδόσεις, Β', σ. 705-706. Εἰς τὴν κλασσικοῦ τύπου παράδοσιν ταύτην περιυβρίσεως ἑορτῆς προστίθενται νέα στοιχεῖα, ἐπιτείνοντα τὴν ὕβριν· α) ὅτι ὁ ἄσεβων ἦτο ἱερεὺς· β) ὅτι οὗτος βλασφημεῖ καὶ μουντζώνει.

² Π. Νικήτα, Λεσβιακὸ μνηολόγιον, σ. 117.

³ 'Απὸ τὴν φοιτήτριαν τῆς Φιλοσ. Σχολῆς 'Ιωαννίνων, Στεφανίαν Παπαδάτου, 1969. 'Αξιοπρόσεκτος ἡ τιμωρηθεῖσα περιφρονητικὴ ἔκφρασις «Τῆς Παναγίας τῆς Μικρῆς».

7. Τῆς ἁγιά Κυριακῆς («Κυριακῆς μεγαλομάρτυρος»).

Εἶναι πιθανόν, ὅτι τὸ ὄνομα Κυριακή, συνδυασθὲν μὲ τὴν Κυριακὴν ἡμέραν, ἐδημιούργησε τὰς λαϊκὰς ἀπαιτήσεις ἀργίας διὰ τὴν μνήμην τῆς Μεγαλομάρτυρος. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν δὲν ἀλωνίζουσιν, δὲν ζυμώνουσιν, γιατί γίνεται τὸ ψωμί μαυρο. (Λῆμνος. Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. Ε', σ. 78). — Φυλᾶνε τὴν ἡμέρα αὐτὴ ἀπὸ κάθε δουλειᾶ, γιὰ νὰ μὴν πάθουν κακὸ (ιδίως σὲ γνέσιμο ρόκας, ἀργαλειὸ καὶ ἄλλες μικροδουλειᾶς τοῦ σπιτιοῦ). Κ. Ψυχογιός, περ. Ἡλειακά, 1960, σ. 576.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ λεγόμενον παρὰ τῶν Ποντίων (ἐκ Τραπεζοῦντος), ὅτι ἡ ἁγία Κυριακὴ εἶχεν κακὴν ὥρα, δηλ. εἰς κάποιαν στιγμὴν τῆς ἡμέρας τῆς ἡ παραβάσις τῆς ἀργίας θὰ ἐτιμωρεῖτο σκληρῶς (πληροφορία τοῦ 1969)¹.

8. Τ' ἄη Προκοπιῶ (Προκοπίου μεγαλομάρτυρος).

Ἄγιος μὲ εὐόιονον ὄνομα. Ἐνδείκνυται ἡ ὀλίγη ἐργασία, εἰς τὸ χωράφι ἢ εἰς τὸ ἐργαστήριον, κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἀγίου καὶ ἡ Ἐκκλησία μνημονεύει παρετυμολογικῶς τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου κατὰ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, ἵνα οἱ νεόνυμφοι «προκόψουν».

15. Τ' ἄη Κηρύκου («Κηρύκου καὶ Τουλίου μαρτύρων»)

Οἱ γεωργοὶ τηροῦν καὶ τὴν ἡμέραν αὐτὴν διὰ τὰ ἀλωνίσματά των : Ὅσοι πῆγαν νὰ δουλέψουνε κείνη τὴν ἡμέρα, ἔκαμε νεροποντὴ ὁ Θεὸς καὶ πῆρε τὰ σιτάρια ἀπ' τ' ἀλώνια. Γι' αὐτὸ κ' οἱ Τούρκοι φοβοῦνταν ν' ἀλωνίσουνε κ' ἔλεγαν : «Κακὸ κυρίκ' (= ὥρα) σήμερα!» (Θεσσαλία, πληροφορία τὸ 1969). — Στὴ Φθιώτιδα οἱ γεωργοὶ δὲ δουλεύουν στίς 15 Ἰουλίου, πὺν εἶναι ἡ μνήμη τοῦ Ἀη - Κηρύκου. Εἶδαν, λέει, μὲ τὰ μάτια τους τὸ θάμα στὴ γιορτὴ του. Ἦταν 15 Ἰουλίου στὰ 1877. Ἐπесе τόσο χαλάζι, πὺν κατέστρεψε σπαρτά, ἐπνιξε ζῶα, ἐπνιξε κ' ἓνα παιδί. Ἀπὸ τότε κ' ὕστερα, δουλειὰ δὲν ξανάπιασαν².

Ἐν Ἀκαρνανίᾳ ἀπαντᾶται καὶ διὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἡ κλασσικὴ παράδοσις : Ἐνας παπᾶς συγκαίριασε τ' ἄλογά του ν' ἀλωνίσῃ. Διαβάτης πὺν τὸν εἶδε, τὸν παρατήρησε : — «Εἶναι σωστὸ σήμερα, τ' ἄη - Κηρύκου μέρα, ν' ἀλωνίσῃς ;» Ὁ παπᾶς σήκωσε περιφρονητικὰ τοὺς ὤμους του : — «Τί ἄη - Κηρύκου, μάη - Κηρύκου λές ; Ἐγὼ θ' ἀλωνίσω!» . . . Ἐνας κουρνιαχτὸς σηκώθηκε. Ὅσοι σήκωσαν τὰ μάτια ἀργότερα, δὲν εἶδαν οὔτε παπά, οὔτε ἀλῶνι, οὔτε ἄλογα. Στὴ θέση τ' ἀλῶ-

¹ Τὸ πιθανὸν σημεῖον τῆς «κακῆς ὥρας» εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῶν ἀποφράδων ἡμερῶν.

² Δημ. Λουκοπούλου, Γεωργικὰ τῆς Ρούμελης, σ. 169.

νιού ήταν μιὰ μεγάλη λίμνη. "Όσοι περνᾶνε νυχτιάτικα τὸν 'Οξερό, ἀκοῦνε τὶς φωνές τοῦ παπᾶ, πὺν ὁλοένα πασχίζει ν' ἄλωνίση τῆς λίμνης τὰ κατὰβαθα¹

17. Τῆς ἀγιά Μαρίνας («Μαρίνης μεγαλομάτυρος»).

Αἱ παραδόσεις περὶ τιμωρίας τῶν ἁμαρτωλῶν ἄλωνιζόντων, διὰ καταποντισμοῦ, ἐνθυμίζουσαι τὴν καταβαράθρωσιν Λαθῶν καὶ 'Αβειρῶν τῆς Γραφῆς ('Αριθμοὶ 16, 31 - 33) ἢ καὶ τοῦ μυθικοῦ ἥρωος 'Αμφιαράου, συνεχίζονται καὶ κατὰ τὴν μνήμην τῆς 'Αγίας Μαρίνης, φοβερᾶς ἐπίσης ἁγίας, μὲ δυνατότητα «μαράνσεως» ὅχι μόνον τῶν καρπῶν ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνθρώπων.

'Εν 'Αργεῖ: 'Αποκάτου ἀπὸ τὸ μοναστήρι τῆς Παναγιάς εἶναι ἓνας τόπος πὺν λέγεται «Τ' ἁλῶνι τοῦ Σύριγγα». 'Εκεῖ κάποιος ἁλώνιζε ἀνήμερα τῆς ἀγιά - Μαρίνας. "Όσοι περνοῦσαν ἀπὸ κεῖ τοῦ ἔλεγαν νὰ μὴν τὸ κᾶν αὐτό, γιατί τῆς ἀγιά - Μαρίνας εἶναι μεγάλη γιορτή. 'Εκεῖνος ὅχι μόνο δὲν τοὺς ἄκουσε, ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν τὴν ἔχει σὲ τίποτα τὴν ἀγιά Μαρίνα, ἀντὶ νὰ φωνάξῃ στ' ἄλογα «ἄλα, Γοργάδα, ἄλα», ἐφώναζε «ἄλα, Μαρίνα, ἄλα». 'Εξαφνα ὁμως ἀνοίξε ἡ γῆς καὶ κατάπιε κι αὐτὸν καὶ τὰ ἔφα τοῦ. Κεῖ ἀπὸ τότε κάθε χρόνο, τὴν παραμονὴ τῆς ἀγιά Μαρίνας τὴ νύχτα, αἰσιῶνται ἐκεῖ οἱ ποδοβολητοὶ τῶν ἀλόγων καὶ οἱ φωνές αὐτοῦ πὺν ἁλώνιζει.

Καὶ ἐν 'Αρκαδίᾳ: "Ένας παπάς... ἔβαλε τὰ ἄλογα ἀνήμερα [τῆς ἀγιά - Μαρίνας] νὰ πατήσουνε. Λέει: «Εἶν' ἀλαφρὴ γιορτή, δὲν κάνει νὰ καθώμαστ' ἄνεργοι»... Τὸ μεσημέρι πλιά, πὺν ἡσυχίασ' ὁ κόσμος, ὁ τραγόπαπας ἀκόμα ἁλώνιζε, καὶ ὡς' του μὲ τὶς φωνές ἐξεκούφαινε τὸν κόσμο... 'Εκείνη τὴν ὥρα, νὰ 'σου κ' ἔρχεται μιὰ ὁμορφὴ γυναῖκα μὲ χρυσὰ μαλλιά, ἀσπροφόρα, καὶ χαιρετάει τὸν παπά: —«Γιατὶ ἁλώνιζεις σήμερα, πὺν εἶναι τῆς ἀγιά Μαρίνας;» —«Μπά, λέει, καὶ τί; 'Ετσι θέλω κι ἁλώνιζω!» Δὲν ἐπρόφτασε νὰ τελειώσῃ τὸ λόγο κι ἀκούγεται μιὰ βουή... 'Η γυναῖκα ἐκείνη ἦτανε ἡ ἀγιά Μαρίνα, κ' εἶπε κ' ἐσκίστηκε ἡ γῆς κ' ἐκατάπιε καὶ παπά καὶ ἄλογο κι ἁλῶνι².

Οἱ ἀφηγηταὶ προσέθεσαν καὶ τὴν ἐξῆς ἐκδοχὴν: "Άλλοι ἔχουν νὰ ποῦνε, πὺς δὲν ἦτανε ἡ ἀγιά Μαρίνα, καὶ πὺς ἦτανε μιὰ Νεράϊδα, πὺν τὴν ἔστειλε ἡ Κυρά [ἡ ἄρχηγός] νὰ χαντακώσῃ τὸν παπά, γιατί ἐχούγιαζε ντάλα μεσημέρι κ' ἐχάλαγε τὴν ἡσυχία τῶν Νεράϊδωνε, πὺν εἶχαν τότες τραπέζι. (αὐτόθι, σελ. 38).

¹ Κ. Σ. Κώνστα, Λαογραφικὰ τῆς Αἰτωλίας καὶ 'Ακαρνανίας, Λαογραφ., τόμ. ΚΔ', 1966, σελ. 313 - 4. (Σημειωτέον ὅτι τόσοσ ἐν Στερεᾷ 'Ελλάδι ὅσων καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ ἐμφανίζονται συγχρότατα αἱ εἰκόνες Κηρύκου καὶ 'Ιουλίτης εἰς τοὺς ἐκεῖ ναοὺς).

² Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, Β', σ. 706.

³ Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, Α', σ. 37 - 8.

Καὶ ὁ Ν. Πολίτης παρατηρεῖ: *Ἡ ἁγία Μαρίνα ἀντικατέστησεν εἰς τὰς διηγήσεις τῶν εὐσεβεστέρων δαίμονας τοῦ φανταστικοῦ κόσμου* (βλ. Παραδ. Β', σελ. 706). Τοῦτο εἶναι ἀρκοῦντως χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν σχέσιν μεταξύ τιμωρούντων ἁγίων καὶ δαιμόνων μεταφυσικῶν.

Γενικώτερον ἡ ἑορτὴ τῆς Ἀγ. Μαρίνης τηρεῖται καὶ διὰ τὰ ἄρρωστα παιδάκια (*«νά μὴ τὰ μαρανίσκη»*) ἢ καὶ δι' ἄλλας ἐπιδιώξεις. Ἀλλὰ ἐν Λέσβῳ ἔχομεν καὶ τὴν ἀντίθετον περίπτωσιν τῆς ἐπιβαλλομένης μικροεργασίας (ἀντιαργίας) δι' εὐετηρικοὺς λόγους. *Ἡ ἁγία Μαρίνα ἦταν δασκάλισσα καὶ μάθαινε στὰ κοπελλοῦδια δουλειὰς τοῦ σπιτιοῦ. Κι ἀπὸ τότες τὸ βαστᾷ ὁ κόσμος, κ' ἐκεῖν' τὴ μέρα ἀρχίζουν τὰ κοπελλοῦδια καὶ κάνουν ἐργόχειρα*¹.

20. Τοῦ προφήτ' Ἡλίας («Ἡλιοῦ τοῦ Θεοβίτου»).

Μία τῶν μεγαλυτέρων ἑορτῶν τοῦ Ἰουλίου, ἀναφερομένη εἰς τὸν κατ' ἔξοχὴν «μετεωρολογικόν» ἅγιον τῶν ἐλληνικῶν δοξασιῶν². Κυρίαρχος τοῦ ἀνέμου, τῆς βροχῆς καὶ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, ὁ προφήτης Ἡλίας λατρεύεται μετὰ ἰδιαίτερης προσοχῆς παρὰ τῶν ποιμένων, τῶν γεωργῶν καὶ ὅλων τῶν ἐργαζομένων ὑπὸ ἐπισηφαλεῖς μετεωρολογικοὺς ὅρους.

Καὶ μόναι αἱ πανελλήνιοι ἀναβάσεις τῶν προσκυνητῶν εἰς τὰ ἐπὶ τῶν ὄρεων ἐξωκλήσια προῦποθέτουν ἑορτίαν. Ἀλλὰ γενικώτερον, ἡ ἀποχή ἀπὸ τῆς ἐργασίας ἐπιβάλλεται καὶ ἐκ φόβου πρὸς τὸν προφήτην. Εἶναι γνωστὰ καὶ ἐκ τῆς Π. Διαθήκης (Βασ. 3, 17 καὶ 4, 1) αἱ ιδιότητές του ὡς θυμώδους καὶ σκληροῦ τιμωροῦ:

*Τὸν προφήτ' Ἡλία εἶχαμε γιὰ ἅγιο ἐκδικητικόν. Ἦθελε νὰ κάνῃ κακὸ στὶς ἀνθρώποι, προπάντων τὴν μέρα τῆς γιορτῆς του. Φυσοῦσε φουρτοῦνες, ἄστραφτε, βροντοῦσε κ' ἔριχνε χαλάζια. Τὸν φοβούντανε, καὶ στὴ γιορτὴ του δὲν δούλευαν*³.

Καὶ ἀλλαχοῦ: *Ὁ αἰ Λιάς ρωτάει τὴ μητέρα του νὰ τὸν πῇ, πότε γιορτάζει, μὰ κεῖνη δὲν τὸν λέγει. Σὰν τὸ πῇ, θὰ πάγῃ νὰ χαλάσῃ τὸν κόσμον ὅλο. Κεῖνη τὴν ἡμέρα κάμνει τρικυμία κ' οἱ ἄνθρωποι ἔχ'νε πάντα κίνδυνον· πότε πνίγονται, πότε μαλῶν'νε, πότε ἀναποδογυρίζονται τ' ἀμάξια τους· γίνονται πολλὲς ζημιές, ὅταν βγοῦνε ἔξω στὶς δουλειές τους· καὶ γι' αὐτὸ στὴ γιορτὴ τ' δὲ δουλεύ'νε*⁴.

¹ Π. Νικήτα, Λεσβιακὸ μηνολόγιο, σ. 118.

² Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Λαογρ. Σύμμεικτα, τόμ. Α', 1920, σ. 89-92 καὶ τόμ. Β', 1921, σ. 146-153. Ἐπίσης Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἑορταί, σ. 223-27.

³ Θρακικά, τόμ. ΙΗ' (1942), σ. 351 (Τυρολόη).

⁴ Θρακικά, τόμ. Ζ' (1936), σ. 254-5 (Τζετώ). (σὺλλ. Ἑλπιν. Σταμούλη - Σαραντῆ). Ἀξιοσημείωτος ἐνταῦθα ἡ παρέμβασις τῆς μητρός, παρομοία πρὸς ἄλλας ἐπιεικεῖς παρεμβάσεις μητέρων πρὸς ὑπερφυσικά ὄντα (Δράκοντας, Γίγαντας, Ἡλιον, Χάρον, Θεούς).

Ἀκολουθεῖ ἡ συνήθης παράδοσις περὶ τῆς τιμωρίας τῶν ἁλωνιζόντων: Ὁ παπούς μου ὁ μακαρίτης μιὰ χρονιά ἐξέψε τῇ λοκάνα [δοκάνα;] μὲ τ' ἀλόγατα ν' ἁλωνίσ'νε κ' ἐφ'χανε [=ἐφύγανε] τ' ἀλόγατα πῆραν τῇ λοκάνα κ' ἐγιναν ἄφαντα. Ἀπὸ τότε, κόμα μιὰ φορὰ δὲν ἁλώνιζαν τοῦ προφήτ' Ἡλία στὸ χωριό μας. (Θρακικά Ζ', ἐνθ' ἄν.).

Ἐκ τῶν ἐπαγγελματιῶν, οἱ εἰδικώτερον ἐορτάζοντες τὸν προφήτην Ἡλίαν ἦσαν παλαιότερον (ἢ καὶ νῦν) οἱ ἄρτοποιοὶ («φουρνάρηδες») διὰ τὸ πῦρ τοῦ συναξαρίου του, οἱ μυλωθροὶ («μυλωνάδες») διὰ τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ τοῦ τοῦ ἀνέμου, καὶ οἱ «γουνναράδες» διὰ τὴν μηλωτὴν του¹.

26. Τῆς ἁγίας Παρασκευῆς («Παρασκευῆς ὁσιομάρτυρος»).

Ἡ λατρεία τῆς ἁγίας Παρασκευῆς εἶναι ἀπὸ τὰς ἐντονωτέρας ἐν Ἑλλάδι, ἰδίᾳ εἰς τὰς ἡπειρωτικὰς περιοχάς (Στερεᾶς Ἑλλάδος, Ἡπείρου, Δ. Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας κλπ.), ὅπου μετὰ τὸ πέρασ τοῦ ἁλωνισμοῦ ὑπάρχει καιρὸς πρὸς πανηγυρισμούς, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἡ ἁγία θεωρεῖται θεραπεύτρια ὀφθαλμικῶν παθήσεων (ἐξ ἐπεισοδίου εἰς τὸ συναξαρίον τῆς, ἀλλὰ πιθανῶς καὶ ἐκ τῶν ὀφθαλμικῶν ἐνοχλήσεων τοῦ ἁλωνισμοῦ καὶ τῶν καύσεων)².

Ἡ φήμη καὶ ἡ δόξα τῆς ἁγίας Παρασκευῆς εἶναι μεγάλη στὴ Ρούμελη, ὅπου γίνονται πολλὰ πανηγύρια³. Ὁμοίως ἐν Ἡπείρῳ⁴.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας εὐαγγελισθὲν πρὸς τὴν Μεγ. Παρασκευὴν τῆς Σταυρώσεως, συνετέλεσε εἰς τὴν μεγαλύτεραν λατρείαν τῆς καὶ εἰς τὰς περὶ ὅλων τῶν Παρασκευῶν τοῦ ἔτους, ὡς κατωτέρω, δοξασίας.

Ἡ μάννα ἡ συχωρεμένη μᾶς ἔλεγε: «Νὰ μὴ δουλεύετε ποτές τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ [= ἀποβραδὶς], γιατί δὲ θέλει ἡ ἁγία Παρασκευή»⁵.

Ἐν Καλαμάτα: Ἀνήμερα τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, οἱ γυναῖκες τάζουν μπροστὰ στὴν εἰκόνα τῆς, πὼς δὲν θὰ πιάσουν δουλειὰ ποτέ, οὔτε τῇ γιορτῇ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, οὔτε τὴν Παρασκευὴ καμμιᾶς βδομάδας. Μιὰ πὺν ἐδούλεψε

¹ Βλ. Ἑλένης Βουραζέλη, ἐνθ' ἄν., σελ. 111 καὶ 130, Μιχ. Καλινδέρη, ἐνθ' ἄν., σ. 27.

² Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τῆς ἁγ. Παρασκευῆς, ἀργοῦν τὰ καταστήματα ὀπτικῶν εἰδῶν καὶ τοῦτο ἀναγγέλλεται εἰς τὰς ἐφημερίδας.

³ Δ. Λονκοπούλου, Γεωργικά τῆς Ρούμελης, σ. 109.

⁴ Βλ. Κ. Α. Διαμάντη, Τὸ πανηγύρι τῆς ἁγ. Παρασκευῆς στὰ Τζουμέρκα. Αἰξωνή, 3 (1953), σ. 63 - 71.

⁵ Πληροφορία ἐκ Νάξου. Βλ. Δημ. Β. Οἰκονομίδου, Ἡ ἁγία Παρασκευὴ εἰς τὸν βίον τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ. (Ἐπετ. τοῦ Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. Θ' - Ι' (1955 - 7), σ. 79. Ἡ ὅλη μελέτη παρέχει πληρέστερα καὶ ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα.

τὴν Παρασκευή, εἶδε νὰ σταθῇ μπροστά της ἡ ἁγία Παρασκευή καὶ νὰ τὴν φοβερίζῃ¹.

Καὶ ἐν ᾿Ηπείρῳ: "Ἐνα παιδάκι ἔγινε καλὰ ἀπὸ τῆ χάρη τῆς ἁγιά-Παρασκευῆς. Μὰ ἡ μητέρα του δὲν ἄφησε τὴ συνήθειά της νὰ μπουγαδιάζῃ κάθε Παρασκευή, ὥσπου κάποια μέρα βρῆκε στὴ μπουγάδα της σκουλήκια. (Πληροφορία τοῦ φοιτητοῦ ᾿Απ. Μπενάτση. Ζίτσα, 1969).

27. Τ' ἁγίου Παντελεήμονος («Τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος καὶ ἱαματικοῦ Παντελεήμονος»).

Εἶναι ὁ ἅγιος, τὸν ὁποῖον τιμοῦν κυρίως οἱ πάσχοντες, οἱ ἄρρωστοι καὶ ὅσοι ἔχουν σωθῇ ἀπὸ κίνδυνον ἀναπηρίας. Κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, τὸν «ἐορτάζουν» δι' ἀργίας καὶ ὅσοι ἐθεραπεύθησαν ἀπὸ αὐτοκινητιστικὰ δυστυχήματα. Ἔχουν ὅλοι ὑπ' ὄψει των τὰς ἱαματικὰς ιδιότητας τοῦ ἱατροῦ ἁγίου καὶ τὸ γνωστὸν ποροιμακὸν ὑπόμνημα:

«Κουτσοί, στραβοί, στὸν ἅγιο Παντελεήμονα»².

31. Τ' ἀη Εὐδόκιμου («Εὐδόκιμος τοῦ δικαίου»).

Ἐν Λέσβῳ, τὴν ἡμέρα αὕτη γιορτάζει τὸ ἱερόν τι τῶν μονάβηδων³. Τὸ ὄνομα Εὐδόκιμος δίδει τὴν πλέον αἰσιόδοξον ἐμπέπαιον (καὶ εὐλογία) διὰ τὰ λαχονικά καὶ τὰ φροῦτα.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

Μὴν ἀφθόνου συγκομιδῆς, χωρὶς ἀνησυχίας καὶ φόβους γεωργικῶν καταστροφῶν. Ἐλάχισται αἱ ἀργίαι του. Αἱ δύο μεγάλαι ἐορταί του, ἡ Δεσποτική τῆς Μεταμορφώσεως καὶ ἡ Θεομητορική τῆς Κοιμήσεως, δὲν χρειάζονται ὑπόμνησιν περὶ τῆς ἀργίας των. Ἀπομένουν:

23. Τὰ ἐννιάμερα τῆς Παναγίας («Ἡ ἀπόδοσις τῆς ἐορτῆς τῆς Κοιμήσεως»).

Ἡ ἔννοια τοῦ μνημοσύνου τῶν 9 ἡμερῶν, μετὰ τὸν θάνατον τῆς Θεοτόκου, καθιστᾷ αὐστηρότερον προσεκτικὴν τὴν ἀργίαν τῆς ἡμέρας αὐτῆς. Τὰ νιάμερα σήμερα, δὲ δουλεύουν (Κεφαλληνία). Ἡ, καὶ ὅταν τελεῖται τοπικὴ πανήγυρις: Τὴν ἡμέραν ταύτην σύμπασα ἡ πόλις ἤρχει, οἱ δὲ Κυνδωνῶνται, τὰς καινούργεις αὐτῶν στολὰς ἡμφιεσμένοι μετέβαινον εἰς... τὴν πανήγυριν. (Βλ. εἰς Μικρὰς. Χρονικά, Β', 1939, σ. 392).

¹ Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις Α', ἀρ. 833.

² Ν. Γ. Πολίτου, Παροιμίες, Α', 247-48.

³ Π. Νικήτα, Λεσβιακὸ μνηολόγιον, σ. 120.

29. Τ' ἄη Γιάννη τοῦ Ἀποκεφαλιστῆ («Ἡ ἀποτομή τῆς τιμίας κεφαλῆς... Ἰωάννου»).

«Ὁ ἅγιος ἀποκαλεῖται καί... *Ριγολόγος, Παροξυσμός ἢ Κρναδίτης, ἡ μνήμη του τιμᾶται μὲ ἀπόλυτον νηστείαν. Διὸ λέγεται καὶ Νηστευτῆς καὶ Νηστικός. Ἡ νηστεία του συνοδεύεται μὲ τὴν ἀπαγόρευσιν παντός ὅ,τι προσομοιάζει πρὸς τὸ αἷμα ποῦ ἔρρευσεν ἐκ τῆς κεφαλῆς του.* (Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, σ. 231).

Ὁ φόβος ἐκ τῆς μαστιζούσης ἄλλοτε τοὺς πληθυσμοὺς ἐλαιοσίης, ἰδίᾳ κατὰ τὸν μῆνα Αὐγούστον, καὶ ἡ ἀποδιδομένη εἰς τὸν ἀποκεφαλισθέντα ἅγιον ἰδιότης νὰ προκαλῇ ἢ νὰ ἐκδιώκῃ τοὺς ἐκ τῶν πυρετῶν παροξυσμούς, ὠδήγησε εἰς τὴν λαϊκὴν ἀποχὴν ἀπὸ τῶν αἵματοχρῶν καρπῶν. Ὁ αὐτὸς φόβος, ἐν συνδυασμῷ μάλιστα μὲ τὴν νηστείαν τῆς ἡμέρας, καθιστᾷ σεβαστὴν καὶ τὴν ἀργίαν τῆς μνήμης του.

Ὅταν ἀποκεφάλισαν τὸν Ἀγ Γιάννη, ἔβαλαν τὸ κεφάλι τ' πάνω στὸ πιάτο καὶ τὸ ὅδειξαν τὸ βασιλέ, τὸν Ρῶδη. Ὁ βασιλεὺς μπιμπίκιασε, καὶ τὸν ἔπιασε θέρμη. Τὸ κεφάλι τοῦ Ἀγ Γιάννη ἀποδόθηκεν ὁ Ὅποιος μὲ πιστεύει καὶ γιορτάζει τὴ γιορτὴ μ', θέρμη νὰ μὴ τὸν πιάσῃ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

ΑΘΗΝΩΝ

Εἶναι ὁ παλαιὸς ἐκκλησιαστικὸς πρῶτος μῆν τοῦ ἔτους μὲ τὴν ἀγροτικὴν φροντίδα τοῦ τρύγου (Τρυγητῆς) καὶ τῆς σπορᾶς.

1. Πρωτοσταυριά.

Τὴν πρώτη πάει ὁ παπᾶς σ' ὅλα τὰ σπῆτια τοῦ χωριοῦ καὶ διαβάζει ἁγιασμό, καὶ λένε ὁ κόσμος «χρόνια πολλά», γιατί παραδέχονται κι ἀκόμα σήμερα, πὼς αὐτὴ ἡ μέρα εἶναι Πρωτοχρονιά. «Κλειδώνει ὁ χρόνος σήμερα». Γι' αὐτὸ καὶ τὴ μέρα τούτη δουλειὰ δὲν κάνουν¹.

2. Τοῦ ἄη Μάμα («Μάμαντος μάρτυρος»).

Εἶναι ἅγιος βοσκός, εἰκονιζόμενος μὲ τὸ στραβοράβδι στὸ χέρι. Κατὰ τὴν πανήγυριν του τιμᾶται μὲ προσφορὰς καὶ θυσίας ἀμνῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀκολουθεῖ κοινὴ τράπεζα καὶ εὐωχία. (Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, σελ. 235).

Ἡ λατρεία τοῦ ἁγίου εἶναι παλαιωτάτη ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ (Καππαδοκίᾳ),

¹ Βλ. Ἑλπινίκη Σταμούλη - Σαραντῆ, εἰς Θρακικά Ζ', 1936, σελ. 256.

² Δ. Λουκοπούλου, Γεωργικά τῆς Ρούμελης, σ. 170. Περισσότερα διὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν τῆς «Πρωτοσταυριάς» βλ. εἰς Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἑορταί, σ. 233 - 235.

ἔπειτα ἐν Κύπρῳ, Κρήτῃ, Σκύρῳ καὶ εἰς ἄλλας νήσους. Τὸν τιμοῦν ἰδιαίτε-
 ρως οἱ μικροβοσκοί¹.

8. Τῆς Παναγίας («Τὸ γενέθλιον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου»).

Ἐν Αἰτωλῖα οἱ γεωργοὶ λένε: Παναγία ἢ Ἀποσοδειά, γιατί τότε ἀποσώ-
 νονται οἱ σοδεῖες, τὰ μαζέματα δηλαδή τῶν εισοδημάτων, γι' αὐτὸ καὶ δὲ δου-
 λεύουν². Καὶ ἐν Λέσβῳ: Κεῖν' τῇ μέρᾳ, πού 'ταν σκόλη, μιὰ γυναῖκα ἔπιασε νὰ
 κὰν' ἄλευριά. Κεῖν' τὴν ὥρᾳ ἔτυχε νὰ περνᾷ ἡ Παναγιά καὶ χύθηκε ἡ ἄλευριά
 ἀπ' τὸν νταβά. Ἀπὸ τότες οἱ γυναῖκες δὲν κάνουν δουλειὰ τῆς Παναγιάς τῆς
 Νταβαδοῦς³.

14. Τοῦ Σταυροῦ («Ἡ Ὑψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ»).

Ἡμέρα αὐστηρᾶς νηστείας, ἐπομένως καὶ ἀργίας. Οὔτε λάδι, πὺν λέει ὁ
 λόγος, δὲν κάνει νὰ φᾶνε. Πᾶνε στὴν ἐκκλησιά, πᾶνε σύγγυλοι ὁ κόσμος στ' ἀμπέ-
 λια καὶ φέρουν σταφύλια, καὶ δὲ δουλεύουν⁴.

26. Τ' ἄη Γιάννη τοῦ Θεολόγου («Ἡ μετάστασις Ἰωάννου τοῦ Θεο-
 λόγου»).

Ὁ χρόνος τῆς ἐορτῆς, περὶ τὸ τέλος τοῦ τριῶνου καὶ κατὰ τὴν ἐτοιμασίαν
 τοῦ γλέντιου, ὡδήγησεν εἰς δοξασίαν περὶ ἀσκήσεως τιμωρίας τοῦ ἁγίου εἰς τοὺς
 μὴ ἀργούντας. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ἐπώνυμα, ὅσα δίδονται εἰς τὸν ἅγιον
 Ἰωάννην ὡς τιμωρόν.

Ἐν Σκύρῳ ὀνομάζεται «Σπασοκαροῦτες», γιατί στὴ γιορτὴ του εἶναι οἱ
 καροῦτες γεμάτες κρασί, καὶ ἅμα τὸν δουλέψουνε, σπάζει τὶς καροῦτες⁵.

Καὶ ἐν Σκιαθῷ: Μιὰ φορὰ ἦτανε τ' ἄη Γιαννιοῦ, κ' ἐκεῖν' τὴν ἡμέρᾳ τρυ-
 γοῦσαν ἐν' ἀμπέλι. Κ' εἶπαν οἱ ἀργάτες τ' ἀφεντικοῦ: — «Σήμερα, λέει, εἶναι τ'
 ἄη Γιαννιοῦ. Ἐμεῖς θὰ τρυγήσουμε;» Λέει ἐκεῖνος — «Θὰ πιάσουμε τώρα καὶ τὸν
 ἄη Γιάννη σὲ σειρά;» Καὶ τρυγήσανε. Βάλανε τὸ κρασί μέσ' στὴν καρούτα. Ὑστερα
 ἀκούστηκε ἓνας βρόντος κ' ἔσπασεν ἡ καρούτα καὶ χύθηκε τὸ κρασί. Γι' αὐτὸ τὸν
 λένε τὸν Ἀη Γιάννη «Σπασοκαροῦτη»⁶.

¹ Βλ. Ἄννας Μαραβᾶ - Χατζηνικολάου, Ὁ ἅγιος Μάμας (ἔκδοσις Κέντρου Μικρα-
 σιατικῶν Σπουδῶν, Ἀθ. 1953), σελ. ἰδίᾳ 81 - 85.

² Δημ. Λουκοπούλου, Γεωργικά τῆς Ρούμελης, σ. 170.

³ Π. Νικήτα, Λεσβιακὸ μνηολόγιον, σ. 236.

⁴ Δημ. Λουκοπούλου, Γεωργικά τῆς Ρούμελης, σ. 170. (Ἡ μετάβασις εἰς τὰς ἀμπέ-
 λους εἶναι εὐκαρπικὴ ἀπασχόλησις).

⁵ Νίκης Πέρδικα, Σκύρος, Β', σ. 260.

⁶ Γ. Ρήγα, «Σκιαθὸν λαϊκὸς πολιτισμός», τευχ. Β', Θεσσαλονίκη 1962, σ. 201.

Ἐν Ἡπείρῳ ἐπίσης: *Τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς τοῦ Θεολόγου δὲν δουλεύουν. Μιὰ χρονιά ἔβγαλαν τὰ βαρέλια νὰ τὰ καθαρίσουν γιὰ τὸν μουστο. Ὁ ἅγιος θυμωσε καὶ τοὺς ἔπνιξε τὰ βαρέλια. Ἐρριξε βροχὴ καὶ τοὺς τὰ πῆρε. Γι' αὐτὸ καὶ λένε: «Ὁ ἅγιος Γιάννης, ὁ Βαρελᾶς» (Κόνιτσα) ¹.*

Εἰς τὴν Ἀχαΐαν: *Τὴν ἡμέρα ἐκείνη* [23 ἢ 26 Σεπτ. ;] οἱ χωριάτες ἐτρέγηνσαν τ' ἀμπέλια τοὺς κ' ἔρριξαν τὸ μουστο στὲς κάδες. Τὴ νύχτα ἔσπασαν οἱ κάδες, καὶ γιὰ τοῦτο τὸν λέν τὸν ἅγιον Ἰωάννην «Σπασοκάδην», διότι δὲν ἤθελε νὰ δουλέψουν ἐκείνη τὴν ἡμέρα. (Χ. Κορύλλος ἐν Λαογρ., ΣΤ', 1917-18, σ. 657).

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

Ὁ μὴν τῆς σπορᾶς μὲ ἐλαχίστας ἡμέρας καὶ ἀφορμὰς ἀργίας.

18. Τ' ἁγίου Λουκᾶ («Λουκᾶ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ»).

Ἐνῷ ἀλλαχοῦ συνιστοῦν καὶ ἐπιτρέπουν ἐργασίαν, διὰ νὰ εὐλογηθῇ ἡ παραγωγὴ (Τ' ἁγίου Λουκᾶ — σπείρε τὰ καυκάϊ, ἐν Μάνῃ τὴν ἀπαγορεύουν. Δὲν καματεύουνσι τὴν ἡμέρα αὐτή, γιατί φοροῦσι τὰ βόδια. (Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. Ε', σ. 89).

26. Τ' ἁγίου Δημητρίου («Δημητρίου τοῦ Αὐτοβλήτου»).

Ἐορτὴ ἐπισήμου ἀργίας, ἀλλὰ καὶ ἰδιωτικῆς, διὰ τὸ πλῆθος τῶν βαπτιστῶν ὀνομάτων. Ποιμενικὸν ἐπίσης καὶ γεωργικὸν ὁρόσημον διὰ τὰς συμβάσεις ἐργασίας. Ἡ τιμὴ πρὸς τὸν ἅγιον ἐκδηλοῦται εἴδη ἀπὸ τῆς ἐσπέρας: *Σημερώνει μεγάλη γιορτὴ ὁ ἅγιος Δημήτρης θὰ μᾶς τσακίσῃ* (Κεφαλληνία).

27. Τ' ἁγίου Νέστορος («Νέστορος μάρτυρος»).

Ἐν Αἰτωλίᾳ *γιορτάζουν καὶ τὸν Ἅγιον Νέστορα* [ὅπως τὸν Ἅγιον Δημήτριον] καὶ φυλᾶνε τὴ μνήμη του, ὥς εἶναι μικρὸς ὁ Ἅγιος ².

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

1. Τῶν ἁγίων Ἀναργύρων («Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ, τῶν Ἀναργύρων»).

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ εορτὴ αὕτη ἐτελεῖτο ἐπισημότερον ὑπὸ τῶν ἱατρῶν, οἵτινες ἐκκλησιάζοντο εἰς τὰ ναῖδρια τῶν νοσοκομείων, τὰ εἰς τοὺς ἁγίους τούτους ἀφιερωμένα. Εἰς τοὺς ἀγροτικούς πληθυσμούς ἡ ἡμέρα ἐθεωρεῖτο ἐπίσης σεβαστή, ἐπειδὴ οἱ Ἅγιοι Ἀναργυροὶ ἦσαν οἱ μόνοι «ἱατροὶ» τῆς ὑπαίθρου, τοὺς ὁποίους ἐπεκαλοῦντο καὶ εἰς τὰ κείμενα τῶν ἐξορκισμῶν. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας τῶν ἐπεκαλοῦντο τοὺς ἁγίους καὶ τοὺς ἐφοβοῦντο ἐποχικῶς.

¹ Πληροφορία τοῦ Ἀποστ. Μπενάτση, φοιτητοῦ Φιλοσ. Σχολῆς Ἰωαννίνων (1969).

² Δημ. Λουκοπούλου, Γεωργικά τῆς Ρούμελης, σ. 170.

Ἐκ Θεσσαλικοῦ χωρίου, πλησίον τῆς Λαρίσης, ἔχομεν τὴν κάτωθι παράδοσιν: Ἦταν ἓνα ἀφεντικό στοὺς χωριό μας (Ἀρμένι) κ' εἶχε «κουλούκι», δηλ. 15 ζευγάρια βόδια μὲ τὰ ἀλέτρια τους γιὰ τὰ χωράφια, πὺν τὰ ἐνοίκιαζε στοὺς ἄλλους. Ἦταν φθινόπωρο, γιορτὴ τῶν ἀγίων Ἀναργύρων, κ' οἱ ζευγάρδες τοῦ εἶπαν νὰ μὴν πᾶνε κείνην τὴν ἡμέρα γιὰ τὰ χωράφια, ἐπειδὴ ἦταν ἡ γιορτὴ. Τὸ ἀφεντικό ὅμως ἐπέμενε καὶ τοὺς εἶπε: «Ἀνάργια - μανάργια δὲν ἔχει θὰ πᾶτε στὴ δουλειά!» Πῆγαν ἐκεῖνοι, καὶ στοὺς πρῶτο χωράφι πὺν πῆγαν νὰ ὀργώσουν, εἶχε ἓνα ξηροπήγαδο βαθύ, καὶ περνώντας τὰ ἄλογα ἔπεσαν μέσα. Δὲ μπόρεσαν νὰ τὰ βγάλουν κ' ἔσκασαν ἐκεῖ. Ἀπὸ τότε κανένας δὲν πᾶει γιὰ ὄργωμα τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων, γιὰτὶ φοβοῦνται νὰ μὴν πάθουν ζημιὰ. Κ' οἱ Τοῦρκοι, τὸ ἴδιο, φύλαγαν τὴν ἡμέρα αὐτή. Εἶχαν μάθει [ἢ εἶχαν πάθει] τὴν πρώτη τιμωρία, κι ὅλο ρωτοῦσαν οἱ ἀφεντάδες τοὺς «κουλουκτάδες» τους: — Πότε εἶναι, μπέ, αὐτὸ τὸ «ἀνάργια - μανάργια», νὰ μὴν πᾶτε στὴ δουλειά;¹

8. Τῶν Ἀρχαγγέλων ἢ Ταξιαρχῶν (Ἡ σύναξις τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ κλπ.).

Μεγάλῃ καὶ πανελληνίως ἑορτὴ ἀναφερόμενη εἴτε εἰς τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαὴλ, εἴτε εἰς ἀμφοτέρους (Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ) εἴτε εἰς ὅλους τοὺς Ἀγγέλους. Τὰ ἐορτάζοντα βυβλικὰ ὀνόματα εἶναι κοινὰ Μιχαὴλ (Μιχαῖλα), Γαβριὴλ (Γαβριέλα), Ταξιαρχὴς (Ταξιαρχία), Ἄγγελος (Ἀγγελικὴ), Σταμάτης (ἀπὸ τὸ «Στῶμεν καλῶς») κ. ἄ. Ἡ ἀργία ἐπομένως ἐπιβάλλεται καὶ ἐκ κοινωνικῶν λόγων. Ἀλλὰ ὁ ἐκ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ φόβος εἶναι καὶ νεκροδαμονικός. Ὁ κατ' ἐξοχὴν ψυχοπομπὸς [οὗτος] ἄγγελος... διετήρησεν ἔχνη πολλὰ τῆς λατρείας τοῦ ψυχοπομποῦ Ἑρμού... Ἀπεικονίζεται ἔχων ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ ρομφαίαν ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ πλάστιγγα, λέγεται δὲ φοβερός².

Ἐν Σμύρνῃ: πιστεύανε, πὺς ὁ Ταξιαρχὴς Μιχαὴλ, πὺν παίρνει τὶς ψυχές, γύριζε τὴ νύχτα τῆς παραμονῆς [τῆς γιορτῆς του] σ' ὅλα τὰ σπίτια, κι ἂν ἐδρῖσκε κανενὸς τὰ παπούτσια ὅξω ἀπὸ τὸ δωμάτιο πὺν κοιμότανε, τὸν ἔγραφε σ' ἓνα τεφτέρι, γιὰ νὰ τὸν πάρῃ ὅπωςδήποτε ἐκεῖνον τὸ χρόνο³.

Καὶ ἐν Καππαδοκίᾳ: Ὁ Μοναχὴς Ἀρχάγγελος παίρνει τὶς ψυχές. Στὴ γιορτὴ του ἔλεγαν: Σήμερα μὴν κοιτάξῃς δουλειές. Ὁ Μιχαὴλ Ἀρχάγγελος σὲ γράφει στοὺς χαρτί του καὶ παίρνει τὴν ψυχὴ σου⁴.

¹ Πληροφορία τοῦ φοιτητοῦ τῆς Φιλοσ. Σχολῆς Ἰωαννίνων Ἀθανασίου Βαῖου, 1966.

² Ν. Γ. Πολίτου, Νεοελληνικὴ μυθολογία, Μέρος Β'. Ἐν Ἀθῆναις 1874, σ. 302 καὶ 304.

³ Στέλλας Ἐπιφανίου - Πετράκη, Λαογραφικὰ τῆς Σμύρνης. Ἀθ. [1964], σ. 53.

⁴ Θ. Κωστάκη, Ἡ Ἀνακού, Ἀθῆναι 1963, σ. 254.

11. Τ' ἄη Μηνᾶ («Μηνᾶ, Βίκτωρος καὶ Βικεντίου, μαρτύρων»).

Ἡ ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Μηνᾶ εἶναι μεγάλη διὰ τοὺς τσοπάνηδες. Τὸ ἐπερχόμενον χιόνι καὶ ὁ χειμὼν τοὺς ἀνησυχοῦν. Ἰδιαιτέρως σκέπτονται τὸν λύκον.

Οἱ τζομπαναραῖοι τὴν ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ τὴν κοιτάζουν πολὺ γιὰ τὸ λύκο. Οἱ γυναῖκες στὸ σπῖτι δὲν ἀνοίγουν ψαλίδι [ὁμοιοπαθητικὴ ἀποφυγὴ τοῦ στόματος τοῦ λύκου]. Ἐπίσης οἱ ἄντρες δὲν ἀνοίγουν σουγιά, γιὰ νὰ μὴν ἀνοίγῃ ὁ λύκος τὸ στόμα του.

Παρετυμολογικῶς, ὁ ἅγ. Μηνᾶς βοηθεῖ τοὺς ποιμένας μὲ τὸ νὰ «φανερῶνῃ [μηνᾶ] τὸ χαμένο ζῶον», ὅπως ἄλλωστε μηνᾶ καὶ τὴν ἐπέλευσιν τοῦ χειμῶνος¹.

Γενικώτερον διὰ τὴν εὐδοκίμησιν τῆς κτηνοτροφίας: οἱ ποιμένες τὴν ἡμέρα αὐτὴν δὲν πουλᾶνε τίποτα· δὲν δίνουν πρόβατα· δὲ δουλεύουν οἱ γυναῖκες τους. Πᾶνε στὰ ἐξωκκλήσια καὶ στὰ εἰκονίσματα. (Ἰωάννινα 1969. Παρὰ τῆς πρεσβυτέρας Μαγδαληνῆς Δ. Ράπτου)².

14. Τ' ἁγίου Φιλίππου («Φιλίππου τοῦ ἀποστόλου»).

Ἡμέρα ἐπίσης σεβαστὴ καὶ διὰ τὴν ἡμερολογιακὴν θέσιν της. Θεωρεῖται «μικρὴ Ἀποκριά», ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς ἐπομένης ἀρχεῖται ἡ νηστεία τῶν Χριστουγέννων. Ἡ ἐκκλησίᾳ ἐπιτάσσει ἀργίαν. Πίστα τοῦτο, λόγῳ τῆς προκηρυχθείσης ἐποχῆς διὰ τὴν ἄρσιν, ἐπιτρέπεται ἡ ἐν τῷ ἁγίῳ ἐργασία, ἐκ τούτου δὲ ἐδημιουργήθη καὶ ἡ παράδοσις, ὅτι αὐτὸς οὗτος ὁ ἅγιος, ὡς τευκολάτης, εἰργάζετο εἰς τὸν ἀγρόν του.

*Ὁ φτωχὸς ὁ Φίλιππος
ὅλη μέρα δούλενε
καὶ τὸ βράδυ ἀπόκρευε³.*

Καὶ ἐν Αἰτωλίᾳ: *Γιὰ τὸν ἄη-Φίλιππα λένε οἱ γεωργοὶ πὼς ἦταν γεωργὸς καὶ ἀπόκρευε στὸ χωράφι του· γι' αὐτὸ καὶ τὴ γιορτὴ του δουλεύουν καὶ αὐτοὶ στὸ χωράφι τους καὶ δουλεύοντας ἀποκρεῦν⁴.*

Πρόκειται καὶ ἐνταῦθα περὶ «ἀντιαπαγορεύσεως» ἢ «ἀντιαργίας», τὴν ὁποῖαν καθαγιαίνει τὸ συναξαρικὸν παράδειγμα καὶ ἡ γεωργικὴ ὥρα τῆς ἑορτῆς.

21. Τῆς Μισοσπορίτισσας (ἢ Πολυσπορίτισσας) («Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου»).

¹ Βλ. Κ. Μακρῆ, Λαογραφικὰ Σισανίου, σελ. 22, καὶ Ν. Γ. Πολίτου, Παροιμίαι, Α', σ. 237-38.

² Εἰς τὰς Ἑπειρωτικὰς ἐρημίας τῶν ὁρέων ἔχουν κτισθῇ ἐκκλησιῖδια τοῦ ἁγ. Μηνᾶ, τὰ ὁποῖα συνδυάζουν τὴν λατρείαν μὲ τὸ ποιμενικὸν καταφύγιον.

³ Ν. Γ. Πολίτου, Παροιμίαι Α', σελ. 250.

⁴ Δημ. Λουκοπούλου, ἔνθ' ἄν., σ. 171.

Μεγάλως τιμᾶται ἡ γιορτὴ αὐτὴ ἀπὸ τοὺς ζευγολάτες. Τηρεῖται αὐστηρῶς ἀργία καὶ τρῶνε πολυσπόρια¹.

Τὰ «πολυσπόρια» εἶναι προσφορὰ εἰς τὴν ἡμέραν αὐτήν, μαγικοθρησκευτικῆς σκοπιμότητος, διὰ τὴν εὐδοκίμησιν τῆς νέας σπορᾶς, περιγραφομένη συνήθως οὕτω :

Μισό 'φαγα, μισό 'σπειρα, μισό 'χω νὰ περάσω.

26. Τ' ἄη Στυλιανοῦ («Στυλιανοῦ τοῦ Ὁμολογητοῦ»).

Εἶναι γνωστὴ ἡ εἰκονογραφικὴ παράστασις τοῦ ἁγίου, κρατοῦντος εἰς τὴν ἀγκάλῃν του ἐσπαργανωμένον βρέφος. Ὡς σημειώνει ὁ Ν. Γ. Πολίτης : *Ἐκ παρετυμολογίας πιστεύεται, ὅτι ὁ ἅγ. Στυλιανὸς ἐνισχύει (στυλώνει) τὰ νεογνά. Τὴν μνήμην αὐτοῦ αἱ ἔχουσαι τέκνα τιμῶσι δι' ἀργίας, ἐπικαλοῦνται δ' αὐτὸν εἰς διαφύλαξιν τῶν νηπίων.* Καὶ ἐπιφέρει πληροφορίαν ἐκ Θράκης : *Τοῦ ἄη Στυλιανοῦ, ὅσες ἔχουν παιδιά δὲ δουλεύουν, γιὰ νὰ ζήσουν τὰ παιδιά τους.* (Βλ. Λαογρ. Σύμμεικτα Β', σ. 313-4). Καὶ ἐν Ἡλείῳ : *Οἱ μικρομάγκες (= ποὺ ἔχουν μικρὰ παιδιά στὴν ἀγκαλιὰ) δὲ δουλεύουν τὸν ἄη Στυλιανόν. Τοὺς λέμε : «Ἐσύ 'σαι μικρομάγκα· μὴ δουλέης σήμερα!»* (Γεωργ. Παναγιώτου, 1969).

30. Τ' ἄη Ἀντριῶς («Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου»).

Τὸ ἑορτολόγιον σημειώνει ἀργίαν, τὴν δὲ ἀντιστοιχὰ βαπτιστικὰ ὀνόματα εἶναι συχνά.

Οἱ γεωργοὶ λένε «τ' ἄη Ἀντριῶς» καὶ τὸν φυλᾶνε, γιὰ αὐτὸς ἀντρεῖναι τὰ σπαρτά τους. Στ' Ἀγραφα μάλιστα φέρουν καὶ πολυσπόρια ἄβραστα καὶ τὰ βάζουν μπρὸς στὴν Ὠραία Πύλη, καὶ τὰ διαβάζει ὁ παπᾶς γιὰ τὸ καλό².

Φροντίζουν ὅμως νὰ ἱκανοποιοῦν τὸν Ἅγιον καὶ ἐπὶ ἄλλων συνηθειῶν, τὰς ὁποίας ἐκεῖνος προσέχει καὶ θεωρεῖ δείγματα σεβασμοῦ : *Συνήθεια εἶναι νὰ κάνουν τηγανίτες, καὶ ὅποιος δὲν κάνει ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα, θὰ τρυπήσῃ τὸ τηγάνι του. Ἐκ τούτου καὶ τὸ ἐπώνυμον τοῦ ἁγίου «Τρυποτηγανᾶς»³.*

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

4. Τῆς ἁγιά Βαρβάρας («Βαρβάρας μεγαλομάρτυρος»).

Κοινὴ ἑορτή, διότι ἡ ἁγία πιστεύεται διώκουσα τὴν εὐλογίαν [ἀσθένειαν]⁴.

¹ Βλ. Κ. Ψυχogiάν εἰς Ἡλείακὰ (1960), σ. 613.

² Δημ. Λουκοπούλου, ἔνθ' ἄν., σ. 171. Ἐν Θεσσαλίᾳ (περιφ. Καλαμπάκας), τὰ πολυσπόρια αὐτὰ τοῦ ἁγ. Ἀνδρέου, παρασκευαζόμενα καὶ ὡς φαγητὸν τῆς ἡμέρας, λέγονται «ἀντρεαλούσια».

³ Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἑορταί, σ. 32.

⁴ Μανουήλ Γεδεών, Ἑορτολόγιον Κωνσταντινουπόλεως προσκυνητοῦ, 1905, σ. 279.

«Ἐκ δεισιδαιμονίας, τὴν ἡμέραν αὐτὴν αἱ γυναῖκες δὲν σκουπίζουν τὴν κρύβον μάλιστα τὴ σκούπα, «γὰρ τὰ παιδιὰ». Εἶναι καλό. (Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλλην. Ἑορταί, σ. 33).

Τὴν ἁγιά Βαρβάρα τὴ θεωροῦσαν προστάτρια τῶν παιδιῶν κατὰ τῆς εὐλογίας. Ἀποφεύγανε νὰ ἐργάζωνται οἱ γυναῖκες¹.

Τὸ αἰ Βαρβάρας, οὔτε χεριοῦ δουλειὰ δὲν κάνισκαν, γιατί ἡ ἁγιά Βαρβάρα ἐν' στήν πανούκλα πάνω φυλάει τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὴν πανούκλα (Θ. Κωστάκη, Ἡ Ἀνακού, σ. 228)².

5. Τ' ἀη Σάββα («Σάββα τοῦ ἡγιασμένου»).

Οἱ μικρομάννες τιμᾶνε πολὺ τὴ μνήμη τοῦ ἁγίου, γιατί τὸν ἔχουν γὰρ προστάτη τῶν μικρῶν παιδιῶν³.

6. Τ' ἁγίου Νικολάου («Νικολάου ἀρχιεπισκόπου Μύρων τῆς Λυκίας»).

Τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου εἶναι ἐκ τῶν περισσότερον σεβαστῶν ἀνὰ τὸ πανελλήνιον (μὲ μεγίστην συχνότητα βαπτιστικόν), οἱ δὲ ἑορτὴ του τηρεῖται μὲ θερμὴν θρησκευτικότητα :

Τοῦ ἁγίου Νικολάου,

ποῦ ἔν' τῇ γῆς καὶ τοῦ πελάου⁴ ἡ Κεφαλληνία⁵

Ἡ λατρευτικὴ ἀργία ἀρχεῖται ἀπὸ τοῦ ἀπογευματιοῦ τῆς παραμονῆς (ξημερώνει μεγάλη γιορτὴ), εἰς δὲ τὰς νήσους καὶ τὰ παραλιακά προσκυνήματα, ἢ εἰς τὰ ναυτικά σωματεῖα, ἡ ἀργία τῆς ἡμέρας εἶναι καθολικὴ.

9. Τῆς ἁγίας Ἀννας («Σύλληψις τῆς ἁγ. Ἀννης»).

Ἐν Πελοποννήσῳ: Οἱ γυναῖκες τὸ ἐξετάζουν, δηλ. φυλάνε τὴ γιορτὴ καὶ δὲ δουλεύουν, λέγοντας :

Τσ' ἁγιάς Ἀννης

κάτσε νὰ ξανασάνης⁵.

¹ Ξεν. Ἀκογλόν, Λαογραφικά Κοτυώρων, τόμ. Α', 1939, σ. 271-2.

² Ὁ ἑορτασμός τῆς ἁγίας ἀπὸ τὸ Πυροβολικόν, εἰσαχθεὶς ἀπὸ τοὺς ξένους στρατοὺς, στηρίζεται εἰς τὸ συναξάριον τῆς ἁγίας, ὅπου ὁ Διόσκουρος, εἰδωλολάτρης πατὴρ τῆς, κατεκεραυνώθη.

³ Κ. Ψυχογιός, εἰς Ἡλειακά, σ. 614. Ἡ πίστις σχετίζεται πιθανῶς πρὸς τὴν παροιμίαν: Ἀγιά Βαρβάρα γέννησε καὶ ὁ Σάββας ἀπεκρίθη..., ἢ πρὸς τὴν δυσοίωον φράσιν (λεγομένην διὰ τὸ χιόνι): Σάββας σαβανώνει...

⁴ Περὶ τῆς ἑορτῆς καὶ τῆς τιμῆς πρὸς τὸν ἅγιον βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Ὁ ἅγιος Νικόλαος, εἰς Λαογρ. Σύμμεικτα, Α', 1920, σ. 93-99.

⁵ Βλ. Κ. Ψυχογιόν, εἰς Ἡλειακά (1960) σ. 614.

12. Τ' ἁγίου Σπυριδωνος («Σπυριδωνος ἐπισκόπου Τριμυθοῦντος»).

Ἡ λατρεία τοῦ ἁγ. Σπυριδωνος εἶναι σχεδὸν πανελλήνιος, ἀλλὰ τελεῖται ἐντονώτερον εἰς τὴν Ἑπτάνησον, καὶ δὴ εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου ἀπόκειται τὸ σκήνωμά του. Τοῦτο ἄλλωστε συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς ἁγίους Γεράσιμον τῆς Κεφαλληνίας (20 Ὀκτ.) καὶ Διονύσιον τῆς Ζακύνθου (17 Δεκ.). Τὴν μνήμην τοῦ ἁγ. Σπυριδωνος τιμοῦν ὁμοίως οἱ Ἑπειρώται μὲ ἐκκλησιασμόν καὶ ἀργίας.

Εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλληνικῶν συντεχνιῶν ὁ ἁγ. Σπυριδων ἀναφέρεται προστάτης τῶν χρυσοχῶν καὶ ἀσημουργῶν, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ τροπαρίου του, ὅπου καὶ ὄφιν εἰς χρυσοῦν μετέβαλε¹. Ἐπίσης τῶν κεραμουργῶν, διὰ τὸ γνωστὸν θαῦμα τῆς ἀναλύσεως κεράμου, κατὰ τὴν Α' Οἰκουμένηκῃν Σύνοδον.

Δὲν θέλει νὰ θεωρῇται δευτερεύων ἅγιος. Ἐν Κεφαλληνίᾳ κυκλοφορεῖ ἡ παράδοσις (τοῦ γνωστοῦ κύκλου τῶν ἐκδικουμένων ἁγίων), ὅτι, ὅταν μία ὑφαίνουσα εἴπε μετὰ περιφρονήσεως, ὅτι ὁ μικρὸς Σπυριδωνάκης δὲ χρειάζεται ἀργία, ... εἶδε στὸν ὕπνο της ἕναν καλόγερο (τὸν ἁγ. Σπυριδωνα), ποὺ τῆς εἶπε: «Μικρὸς ἅγιος εἶμαι, μικρὰς τρουπούλες κάνω!» Καὶ τὴν πρῶν ποὺ ἐξύπνησε, εἶδε ὅτι τὸ ὑφαντὸ της ἦταν πιά γιὰ πέταμα.

Ἀκόμη καὶ ἐν Κρήτῃ ἀπαντῶμεν περὶ τοῦ ἁγ. Σπυριδωνος τὴν γνωστὴν παράδοσιν τῆς τιμωρίας τῶν ἀροτριῶντων (ἀγριοὶ σποραί):

Ἕνας Τοῦρκος ἐξευγάριζε τὴν ἡμέρα τοῦ ἁγ. Σπυριδωνος. Κάποιος Χριστιανὸς τὸν παρετήρησε, ὅτι δὲν σέβεται τὴν ἡμέρα. Ὁ Τοῦρκος ἀδιαφόρησε καὶ τὸν ἔβρισε. Κάνοντας ὁμως νὰ συνεχίσῃ τὸ ὄργωμα, εἶδε τὰ βόδια του ξεμένα ἀνάστροφα στὸ ἀλέτρι. Φοβήθηκε ὁ Τοῦρκος καὶ ἔκανε τάξιμο στὸν Ἅγιο, νὰ μὴν τοῦ κάμῃ κακὸ καὶ νὰ τὸν γιορτάζῃ...²

15. Τ' ἁγ. Λευτεριοῦ («Ἐλευθερίου Ἱερομάρτυρος»).

Ἐκ τοῦ ὀνόματός του ὁ ἅγιος ἐκρίθη ἄριστος βοηθὸς τῶν ἐπιτόκων γυναικῶν, διὰ τὴν «ἀπελευθέρωσίν» των.

«Εἶναι γενικὴ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἡ πίστις, ὅτι ἡ χάρις τοῦ ἁγίου τούτου παρέχει εὐκόλον τὸν τοκετόν» διὰ τοῦτο αἱ ἐπίτοκοι τιμῶσι τὴν μνήμην αὐτοῦ, μὴ ἐργαζόμεναι κατὰ τὴν ἐορτὴν του³.

Ἐν Ἀδριανουπόλει: «Τοῦ ἁγ. Λευθέρ» οἱ γκαστρωμένες δὲ δουλεύουν, γιὰ

¹ Βλ. καὶ Ἑλένης Βουραζέλη, Αἱ ἐν Θράκῃ συντεχνίαι, σ. 111.

² Πληροφορία τῆς φοιτητρίας τῆς Φιλοσ. Σχολῆς Ἰωαννίνων Ἑλένης Ἀτζολετάκη, 1968).

³ Ν. Γ. Πολίτου, Ὁκυτόκια, Λαογρ. Σύμμεικτα, Β', σ. 311.

νὰ ἐλευθερωθοῦν εὐκόλα¹. Καὶ ἐν Ἡλείᾳ: Ὁ ἄη Λευτέρης πολὺ τιμᾶται ἀπὸ τὸν γυναικόκοσμο. Εἶναι ὁ προστάτης τῶν ἐγκύων καὶ τοῦ τοκετοῦ, ποὺ λευτερώνει².

16. Τ' ἄη Μοδέσιου («Μοδέστου Ἐπισκόπου»).

Ὁ Ὅσιος Μόδεστος εἶναι γνωστὸς καὶ ἀπὸ τὸ Εὐχολόγιον τῆς Ἐκκλησίας ὡς προστάτης καὶ θεραπευτὴς τῶν ἀγροτικῶν ζώων, «τῶν εἰς χρεῖαν ὄντων τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων».

Ἡ μνήμη του εἶναι ἰδιαίτερα ἐορτὴ «τῶν γεωργῶν καὶ τῶν ἀροτριώντων ζώων». Γίνεται συλλεῖτουργον μετὰ κολλύβων καὶ ἀγιασμός ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκ κοινοῦ ἐράνου τῶν γεωργῶν. (Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. Ε', σ. 113). Καὶ ἐν Λέσβῳ: Σκόλη τό ἔχουνε κείνην τὴ μέρα, γιὰ νὰ κάνουνε μύδια πολλὰ, (παρετυμολογικῶς). (Πληροφορία μου, 1940).

25. Χριστούγεννα

Δὲν γεννᾶται ζήτημα ἐπιβολῆς τῆς ἀργίας. Ἡ σχετικὴ ὁμως μνημονικὴ παροιμία ὑπενθυμίζει τὴν διάρκειάν της: «Τρεῖς τὰ Γέννα, τρεῖς τὰ Φῶτα . . .».

27. Τ' ἀγίου Στεφάνου («τοῦ ἁγίου Πρωτομάρτυρος καὶ Ἀρχιδιακόνου Στεφάνου»).

Συνήθως ἐορτάζεται καὶ ὡς συνεχιστὴς τῆς ἀργίας τῶν Χριστουγέννων, καὶ διὰ ἀπὸ τοὺς ἄγοντας τὴν ὀνομαστικὴν ἐορτὴν των. Ἰδιαίτερος ὁμως προσέχουν τὴν ἐορτὴν οἱ νεόνυμφοι, σκεπτόμενοι (ἐκ παρετυμολογίας) τὸ πρόσφατον στεφάνωμα των.

«Τὴν ἡμέρα αὐτὴ οἱ νιόπαντρες κυρῖως φυλᾶνε τὸ στεφάνι τους νὰ μὴν πάθῃ κακὸ (νὰ χηρέσουν), μὴ δουλεύοντας. Γι' αὐτὸ καὶ λέγεται:

Τ' ἄη Στεφάνου, φύλα τὸ στεφάνι σου!³.

Γ'.—ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἀνακεφαλαιοῦντες τὰς ἐπὶ τῶν ἐκτεθεισῶν περιπτώσεων γενομένας ἤδη παρατηρήσεις, δυνάμεθα νὰ τὰς ἀπαριθμήσωμεν ὡς ἑξῆς.

1. Ὁ λαὸς γνωρίζει ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας νὰ τηρῇ τὰς ἀργίας τῶν μεγαλυτέρων ἐορτῶν, προσέχει ὁμως καὶ ἐξ ἰδίας κρίσεως τοὺς μικροτέρας σημασίας ἀγίους, τοὺς φερομένους εἰς δευτερευούσας ἐορτάς, ἐκ φόβου

¹ Ἐνθ' ἀν., σ. 311, 4.

² Βλ. Ντ. Ψυχογιόν, εἰς Ἡλειακά (1960), σ. 614.

³ Βλ. Κ. Ψυχογιόν εἰς Ἡλειακά (1961-2), σ. 638.

μήπως οὔτοι, χολωθέντες ἐκ τῆς ἀδιαφορίας ἢ τῆς περιφρονήσεώς του, ἐνεργήσωσι μετὰ μεγαλυτέρας κατ' αὐτοῦ αὐστηρότητος.

2. Συνήθεις τρόποι τιμωρίας τῶν παραβαινόντων τὰς ἀργίας εἶναι, κατὰ τὰς λαϊκὰς ἀφηγήσεις, εἴτε φυσικαὶ «θεομηνίαι», ἀποβλέπουσαι εἰς τὸν ἀφανισμόν τοῦ ἐπιχειρηθέντος ἔργου, (καταβαραθρώσεις, πλήμυρραι, πυρκαϊαί), εἴτε γεωργικαὶ καταστροφαὶ (ἀκαρπία, ξηρασία, χάλαζα, σῆψις), εἴτε καὶ ἄμεσοι φθοραὶ τοῦ οἴκοκυριοῦ (ἐκ σκολήκων, ποντικῶν κ. ἄ.). Ἐκ τῶν τιμωριῶν τούτων προέρχονται καὶ αἱ συχναὶ προσωνυμίαι τῶν τιμωρούντων ἁγίων, ὡς «Παναγία Καθοδεματοῦσα», ἅγιος «Σπασοκάδης» κ. ἄ.

3. Ἐκ τῶν συχνοτέρων τιμωρῶν ἁγίων εἶναι: α) οἱ ἀγροτικοὶ καὶ ἐποχικῶς ἐορταζόμενοι (γεωργικοὶ καὶ ποιμενικοί), οἵτινες ἔχουν θέσει ὑπὸ τὴν εὐνοίαν ἢ τὴν δυσμένειάν των τὴν τρέχουσαν παραγωγὴν· β) οἱ ἅγιοι θεραπευταὶ ἢ σωτῆρες, οἵτινες ἀπαιτοῦν εὐγνώμονα ἀναγνώρισιν καὶ γίνονται τόσον αὐστηρότεροι, ὅσον ὑπῆρξαν εὐεργετικοί· γ) οἱ ἅγιοι τῶν ἐπιτεχνῶν καὶ τῶν ἐπαγγελμάτων εἰδικώτερον, οἵτινες, μόνον ἐφ' ὅσον τιμῶνται εἶναι, πρόθυμοι νὰ προστατεύουν τὰ συμφέροντα τῶν ἐργαζομένων· δ) οἱ τοπικοὶ ἅγιοι καὶ πολιοῦχοι, οἵτινες εἶναι πάντοτε σεβαστοὶ καὶ ἐπίφοβοι· ε) οἱ ἅγιοι πατέρες τῶν βαπτιστικῶν ὀνομάτων καὶ οἱ ἐκ παρετυμολογίας δυσσοίνοι ἅγιοι (π.χ. ἡ ἁγία Μαύρα), οἵτινες χολωμένοι δύνανται νὰ μετατρέψουν τὰς ἡμέρας των εἰς ἀποφράδας¹.

4. Αἱ μὴ τιμώμεναι δι' ἀργίας ἑορταὶ εἶναι δυνατόν νὰ ἐμφανισθοῦν προσωποποιημέναι, ὡς δαίμονες, καὶ ν' ἀπαιτήσονται, ὡς καὶ οἱ προσωπικοὶ ἅγιοι, τὴν τήρησιν τῆς ἀργίας των.

5. Ἡ ἀργία ἀποδεικνύεται πολλάκις καὶ ἐνέργεια νεκρολατρευτική, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς γαλήνης, τὴν ὁποίαν χρειάζονται οἱ τιμώμενοι «νεκροδαίμονες». Τοῦτο φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰς ἀργίας τῶν Ψυχοσαββάτων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς ἀργίας σχετικῶν ἐορτῶν, ὡς ἡ Μ. Παρασκευή, ἡ Πέμπτη τῆς Ἀναλήψεως κ. ἄ.²

6. Ἡ δι' ἀργίας τιμὴ πρὸς τοὺς ἁγίους καὶ τὰς ἐορτάς δέον ὅπως ἀπονέμεται ἀπὸ τῆς ἐσπέρας τῆς παραμονῆς (πρόσθετον στοιχεῖον νεκρολατρευτικόν).

7. Αἱ ἀπαιτήσεις τῶν ἐορταζομένων ἁγίων διὰ τὴν ἀργίαν των ἐκδηλοῦνται

¹ Ὑπάρχουν καὶ οἱ ἐκ παρετυμολογίας εὐοίωνοι ἅγιοι (π.χ. Πολύκαρπος, Πρόκοπιος), τοὺς ὁποίους ὁ λαὸς «ἐκμεταλλεύεται», ἐπιχειρῶν ἐργασίας, τὰς ὁποίας θεωρεῖ οὕτω εὐλογουμένας.

² Νεκρολατρευτικαὶ εἶναι πιθανῶς καὶ αἱ παγανιστικαὶ «ἀργίαι» τῶν Δριμῶν (ἀρχαὶ Μαρτίου καὶ Αὐγούστου) καὶ τῶν καθαρτηρίων ἢ διαβατηρίων ἡμερῶν (Καθαρὰ Δευτέρα, Πρωτομαγιά κ. ἄ.).

μὲ διάφορον αὐστηρότητα εἰς τὰ ἔργα τῶν γυναικῶν ἀπὸ ἐκεῖνα τῶν ἀνδρῶν. Αἱ οἰκοκυραὶ τιμωροῦνται περισσότερο, ἐὰν δὲν ἐσκέφθησαν ἀφ' ἐσπέρας νὰ διακόψουν τὴν ὕφανσιν (νεκρολατρικὸν ἐπίσης στοιχεῖον), καὶ τὰς συστηματικὰς ἐργασίας τοῦ οἴκου, παρὰ οἱ ἄνδρες ἐπαγγελματίαι. Ἄλλὰ καὶ οἱ ἀγρόται τιμωροῦνται αὐστηρότερον, ἐὰν ἐπιχειρήσουν ἀποτελεσματικὰς ἐργασίας, ὡς τὸ ἁλώνισμα, τὸ θέρισμα κλπ.

8. Ἡ ἀργία τῆς ἑορτῆς καλύπτεται συνήθως διὰ τοῦ ἐκκλησιασμοῦ καὶ τοῦ κοσμικοῦ πανηγυρισμοῦ (εὐωγαί, χοροί, ἐπισκέψεις), ἅτινα ἀποτελοῦν ἐπίσης τιμητικὰς ἐκδηλώσεις. Ἀναφέρονται ἅγιοι χολωθέντες καὶ διὰ τὴν μὴ ἐκτέλεσιν τοῦ συνήθους πανηγυρισμοῦ.

9. Αἱ ἀπαιτήσεις τῶν ἁγίων διὰ τὴν ἀργίαν των μετριάζονται ἢ καὶ αἴρονται εἰς δύο συνήθως περιπτώσεις: α) ὅταν λόγοι κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης καὶ βοήθειας ἐπιβάλλουν τὴν ἐργασίαν εἰς ἀγροκτηνῆματα πτωχῶν καὶ ὀρφανῶν. β) ὅταν ἐκ τῆς εὐοίωνου παρετυμολογίας τοῦ ὀνόματος των ἐπιδιώκεται διὰ μικρᾶς ἐργασίας («ἀντιαργίας») ἡ εὐλογία τῶν ἀπασχολησάντων ἢ τῆς παραγωγῆς.

10. Αἱ ἀργίαι τῶν ἑορτῶν ἐπὶ τὴν ἐθνικὴν πολυτίμητον, διότι προσέφερον εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις, ὅχι μόνον τὴν σωματικὴν ἀνάπαυαν (τὴν ὅποιαν ἡγεταὶ ζοντο νὰ παραχωροῦν καὶ οἱ πλέον φιλόργοι ἐφοδοῦται) ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχαγωγίαν τῶν πανηγυρισμῶν, οὕτω δὲ συνέκρουον καὶ ἔτρεφον συναισθηματικῶς τὸ ἔθνος. Τὸ πρόβλημα τῶν ἐργατικῶν ἀνάπαυσεων εἶχε λυθῇ ἐν πολλοῖς, διὰ τῶν ἀθροῦσιν τούτων καὶ παραδοσιακῶν ἀργιῶν. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἐὰν ἡ Πολιτεία καὶ αἱ οἰκονομικαὶ ἐπιχειρήσεις ἐπανήρχοντο εἰς τὸν σεβασμὸν τῶν ἑορτῶν, τοῦλάχιστον τῶν δημοφιλεστέρων, καὶ δὲν ἰσοπέδωνον ἡμέρας παραδοσιακοῦ κύρους, ὡς ἡ τῆς Ὑπαπαντῆς (ἐξαιρέτου καὶ διὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Μητέρας), τοῦ ἁγ. Κωνσταντίνου, τῆς Ἀναλήψεως, τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, τοῦ ἁγ. Νικολάου κ.ἄ. πρὸς τὰς κοινὰς τῆς καθημερινῆς ἐργασίας.

Π Ι Ν Α Κ Ε Σ

1. ΜΝΗΜΟΝΕΥΟΜΕΝΟΙ ΑΓΙΟΙ ΚΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

*Αζαρίας 67
 *Αθανάσιος 62, 77
 *Αναλήψεως 80, 81
 *Ανάργυροι 93, 94
 *Ανδρέας 96
 *Αννα 97
 *Αντίπασχα 60, 74
 *Αντίφωτα 60
 *Αντώνιος 60, 61
 *Απόστολοι 84
 *Αρχάγγελος 94, 95
 *Ασπροβδόμαδο 73, 74

Βαρβάρα 96, 97
 Βαρθολομαῖος 82
 Βασίλειος 60
 Βλασῖος 68
 Βλαχέρνα 84, 85

Γεράσιμος 98
 Γεώργιος 75, 76

Δευτέρα Θωμᾶ 74, 75
 Δευτέρα Καθαρή 100
 Δευτέρα Πεντηκοστής 82
 Δημήτριος 93
 Διακαινίσμος ἐβδ. 73, 74
 Διονύσιος 98
 Δρίμες 100

*Ελευθέριος 98, 99
 *Ελισσαῖος 83
 *Εννιάμερα (Κοιμήσεως) 90
 Εὐαγγελισμού 70, 71
 Εὐδόκιμος 90
 Εὐθύμιος 62

*Ηλίας 88, 89

*Ιωάννης Προδρόμος 60

*Ιωάννου γενέθλιον 83, 84
 *Ιωάννου ἀποτομή 91
 *Ιωάννης Θεολόγος 78, 92, 93
 *Ιωάννης Χρυσόστομος 63

Κήρυκος 86, 87
 Κοίμησις Θεοτόκου 90
 Κουφοσάββατο 71, 72
 Κυριακή (ἀγία) 86
 Κωνσταντῖνος 80
 Λαζάρου ἐβδομάς 72
 Λουκάς 93

Μακάριος 62
 Μάρμας 91
 Μασίνα 87, 88
 Μάσκος 76
 Μαύρα 97
 Μεγαλοβδόμαδο 72, 75
 Μεσοπεντηκοστή 79, 80
 Μεταμόρφωσης 90
 Μηνᾶς 95
 Μισοσπορίτισσα 95
 Μιχαὴλ *Αρχάγγελος 94
 Μόδεστος 99

Νέστωρ 93
 Νικόλαος 80, 97

*Ονούφριος 82, 83

Παναγία (Γενέσιον) 92
 Παναγία (Εἰσόδια) 95
 Παναγία (Κοίμησις) 90
 Παντελεήμων 90
 Παρασκευὴ (ἀγία) 89, 90
 Παρασκευὴ (ἡμέρα) 72, 73, 89, 90
 Παρασκευὴ (Μεγάλη) 72, 73
 Πάσχα 73, 74
 Πελαγία 78

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Πέμπτη (Μεγάλη) 72, 75
 Πέμπτη Πάσχα (Λαμπροπ.) 75
 Πεντηκοστή 81, 82
 Πέτρου - Παύλου 84
 Πνεύματος άγ. 81, 82
 Πολύκαρπος 68
 Πολυσπορίτισσα 95
 Προκόπιος 86
 Πρωτομαγιά 77, 100
 Πρωτοσταυριά 91
 Πρωτοχρονιά 60

Σάββας 97
 Σαράντα (άγιοι) 68, 70
 Σπυρίδων 98
 Σταυροῦ (ὑψωσις) 92
 Στέφανος 99

Στυλιανός 96
 Συμεών 66, 67
 Ταξιάρχαι 94, 95
 Τετάρτη (Μεγάλη) 72
 Τριάδος άγ. 82
 Τρύφων 63
 Ὑπαπαντή 64, 65, 66

Φίλιππος 95
 Φῶτα 60
 Χαράλαμης 67
 Χριστούγεννα 99
 Χριστοφόρος 78, 79

Ψυχράσββα 70
 Ψυχράσββατον Πεντηκοστῆς 81

II. ΠΡΟΣΩΝΥΜΙΑ ΤΙΜΩΡΩΝ ΑΓΙΩΝ

Βασίλειος 93
 Βουλιάχτρα 84
 Βροχάρης 78
 Καψαλωνοῦ 84, 85
 Καψοδεματοῦσα 84
 Καψοχεροβολοῦ 84
 Λυσσείας 83
 Μοσχαροπνίχτης 68

Νταράδα 92
 Ριτολογός 91
 Ρεβάνης 82, 83
 Σαασαράδης 93
 Σπασσοκαρούτης 92
 Τρυποτηγανᾶς 96
 Χαλαζιάς 78

III. ΟΝΟΜΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Ἄκογλους Ξενοφ. 65, 67, 76, 97
 Βαλαβάνης Ἰω. 67
 Βουραζέλη - Μαρινάκου Ἑλ. 59, 89, 98
 Γεδεών Μ. 83, 96
 Gennep van Arnold 57
 Διαμάντης Κ. Α. 89
 Ἐπιφανίου - Πετράκη Στ. 94
 Ἡμελλος Στέφ. 72
 Καλινδέρης Μιχ. 59, 75, 89
 Καμπούρογλους Δημ. Γρ. 61, 64, 66, 69,
 72, 74, 75, 77, 79

Καραμεσίνης Μεν. 62, 73
 Καρκαβίτσας Ἄνδρ. 85
 Κορύλλος Χ. 93
 Κουκουλές Φαίδων 56, 73, 81
 Κυριαζῆς Ν. Γ. 58, 62, 68, 70, 77
 Κώνστας Κ. Σ. 87
 Κωστάκης Θαν. 80, 94, 97
 Λουκάτος Δημ. Σ. 64, 80
 Λουκόπουλος Δημ. 55, 64, 68, 74, 76,
 77, 78, 83, 86, 89, 91, 92, 93, 95, 96
 Μακρῆς Κ. Ν. 69, 70, 81, 95

Μέγας Γ'. Α. 56, 62, 63, 65, 68, 69, 71,
73, 77, 78, 80, 81, 82, 83, 88, 91,
96, 97

Νικήτας Παναγιώτης 66, 67, 68, 71, 75,
83, 85, 88, 90, 92

Οικονομίδης Δημ. Β. 77, 79, 89

Παπαδόπουλος Γ. 84

Παπαθανασόπουλος Θαν. 63

Πέρδικα Νίκη 80, 92

Πολίτης Ν. Γ. 56, 57, 58, 60, 61, 66,
67, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 76, 78,
79, 82, 84, 85, 87, 88, 90, 94, 95,
96, 97, 98

Ποτλής Μ. 57

Ράλλης Γ. Α. 57

Ράμφορ Γ. 84

Ρήγας Γ. Α. 92

Σιόντης Κωνστ. 61, 70

Σπυριδάκης Γ. Κ. 63, 68, 70

Σπυρόπουλος Α. 62, 73

Σταμούλη - Σαραντή Έλπινίκη 63, 71,
72, 75, 88, 91

Φραγκάκι Εὐαγγελία 71

Frazer J. - G. 56

Χατζημιχάλη Αγγελική 76, 81

Χατζηνικολάου - Μαραβιά Άννα 78, 92

Ψυχογιός Κ. 63, 64, 65, 85, 86, 96, 97, 99

IV. ΟΝΟΜΑΤΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΤΩΝ

Ατζολετάκη Ελένη 98

Βαῖου Αθανάσιος 94

Βλαχογιάννης Λάμπρος 62

Μπενάτσης Απόστολος 79, 80, 90, 93

Παπαδόπου Στεφανία 85

Ράμφορ Μαγδαληνή (πρεσβυτέρα) 64,
80, 85

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

R E S U M É

ΑΘΗΝΩΝ

Jours Fériés et Saints Punisseurs, par Démétrios Loucatos.

Il s'agit d'interdictions ou de tabous de travail, aux jours fériés du Calendrier grec, en tant que moyens préventifs de protection par les Saints.

Après une présentation détaillée des cas, suivant le Calendrier Orthodoxe, l'auteur donne en conclusion ses constatations sur le respect des fêtes et les croyances populaires qui sont :

1. Le peuple grec a bien appris, par l'église, de respecter les jours fériés; mais il fait aussi attention à de petites fêtes, qu'il honore, parce qu'il a peur pour ses cultures, son élevage, ses métiers et sa santé.

2. La punition probable des saints ou des fêtes, qui n'ont pas été honorés par la suspension du travail, consiste, selon les croyances populaires, soit à un engloutissement, soit à l'inondation, l'incendie, la catastrophe de la récolte, l'accident dans le ménage etc. C'est à cause de cela

qu'on donne, aux fêtes et aux saints, des noms caractéristiques, comme p. ex. Notre Dame «l'Incendiaire» ou Saint Jean «le Casseur de barils» etc.

3. Parmi les saints qui châtient fréquemment sont: a) les saints de protection agraire; b) les saints guérisseurs ou sauveurs c) les saints patrons des corporations d) les saints locaux; e) les saints patrons de prénoms, et f) les saints, dont les noms sont conçus par une étymologie populaire.

4. Les fêtes elles-mêmes sont personnifiées par le peuple, qui les voit comme des femmes surnaturelles, punissant les refractaires. Chaque jour férié a «sa mauvaise heure», qui peut faire mal à celui qui le méprise.

5. La suspension du travail a le caractère d'un culte des morts, chose qu'on peut voir dans les tabous des commémorations et des jours des défunts.

6. Tout repos de fête commence dès la veille et au son des cloches des vêpres. C'est un élément de plus, qui montre le caractère mortuaire du tabou.

7. Ce sont surtout les femmes qui doivent respecter les saints, par la suspension du travail. C'est particulièrement le filage, ou le tissage, qui gêne les saints, chose qui montre toujours l'ennui des morts devant cette action d'enchêvetrement. De même on constate que les saints demandent plus de respect aux agriculteurs, qu'aux travailleurs de la ville.

8. Le repos de fête est complété par d'autres actions religieuses, comme celle d'aller à l'église et ensuite se donner à des célébrations sociales.

9. Les exigences des saints sont diminuées ou annulées: 1. lorsque, pour des raisons de solidarité et d'assistance sociale, les individus et la communauté travaillent pour les pauvres et les orphelins. 2. lorsque le nom du saint, étant de bon augure, appelle lui-même au travail, pour une prospérité dans l'année.

10. On peut conclure que les interdictions religieuses sur le travail furent bienfaisantes pour les classes populaires, parce qu'elles donnèrent aux travailleurs le plaisir du repos et de l'amusement social. De même ces loisirs ont donné des solutions aux problèmes de la durée et des conditions pénibles de travail des gens, pendant les siècles.